

ROZPRAVY

třídy pro filosofii, dějepis a filologii

královské české společnosti nauk

z roku 1885 – 1886.

VII. řady svazek 1.

V PRAZE.

Nákladem královské české společnosti nauk. — Tiskem dra. Ed. Grégra.

1886.

O ČESKÉM
ZVONARŠTVÍ.

STUDIE KULTURNÍ

KTEROU ZDĚLAL

ANTONÍN RYBIČKA.

(POJEDNÁNÍ KRÁL. ČESKÉ SPOLEČNOSTI NAUK. ŘADY VII. SVAZEK 1.)

(Třída pro phil.-histor. č. 1.)

V PRAZE.

NÁKLadem KRÁL. ČESKÉ SPOLEČNOSTI NAUK. — TISKEM DR. EDVARDA GRÉGRA

1885.

1. Úvod.

O zvonařství vůbec a Českém zvláště.

Vypsáním přítomným chceme obrátiti pozornost obecnstva našeho k větvi průmyslu domácího, která se zanácela sléváním kovů nižších (mědi, cínu a železa) za příčinou dělání zvonů, nádob bohoslužebných a světských i jiných děl měděných a cínových, totiž k zvonařství a konvařství, poněvadž živnosti tyto, hledíc k hmotnému i kulturnímu způsobu, druhdy u nás měly zdárného průchodu a těšily se hojnému prospěchu.*)

I.

Co historie zvonařství a konvařství vůbec se týče, ukazujeme k tomu, že již Židé při službách božích užívali malých zvonků, ježto kněži jejich nosili malé zvonky zlaté (rolničky?)

*) K vypsání tomuto užili jsme předkem dat, kterých jsme sami sebrali, navštívující po drahně let za našeho přebývání ve východních Čechách tamní chrámy a věže a ohledávající bedlivě, nezdědka i nemálo klopotně chované tam zvony, křtitedlnice, sochy, tabule pohřební, rakve a podobná díla kovová; mimo to užili jsme vděčně pomůcek, kterých s námi sdělili přátelé a příznivci naši, p. t. pánové: M. Lusner, dr. Jar. Čelakovský, Petr M. Veselský, Ferd. Bernau, Ferd. Menčík a pp. professorové plzeňští Strnad a Hora, jimžto všem za jejich laskavost řádky těmito své povinné díky vzdáváme. Rovněž měli jsme zření k zprávám, kterých u věci té v sobě zavírají: J. Schaller's Topografie Böhmens. 16 dílů. Téhož „Beschreibung der k. Hauptstadt Prag“, 4 díly. B. Dlabáče „Künstler-Lexikon“. Frant. Švendy „Železný a Měděný Obraz m. Kralové Hradce“. Vlasáková bibliotéka mistopisu, J. M. Krále Průvodce po biskupství kralohradeckém, Památky Archeologické. Mikovcovy „Památky a Starožitnosti“. Časopisy: Časopis Č. Musca 1845 a 1846, „Method“, „Květy“, „Lumír“, „Světozor“ 1868, 1872 a 1876, pak Kronika práce IV. díl, Slovník Náučný X. a Jakuba Procházkovy spisek: Zvony a věže kostelní v církvi katolické. 1889. Konečně pak připomínáme, že jsme daleci toho, abychom přítomné sepsání pokládali za práci i jen poněkud úplnou a bezvadnou, anobrž podáváme ji u veřejnost jenom co snůžku materiálů, kterých by budoucí historik kulturní mohl snad užítí, chtěje jmenovitě na základě toho, čeho jsme tu vyhledali, s užítím jiných ještě pomůcek, šířeji vypsati dějiny našeho domácího průmyslu. Neboť jako při všech dosavadních našich pracích literárních, tak i při této — ať mluvíme s P. Stránským —: „Voti omnis erat summa, ut patriae crescat honor!“

na okraji svého svrchního roucha hedbávného, což snad zavdalo příčiny k vynalezení větších zvonců, o nichž se dočítáme v spisech biblických.

V církvi křesťanské neužívalo se ještě v 4. a 5. století zvonův nějakých a teprv prý času toho Paulinus, biskup v městě Nole, ve vlášské krajině Kampanii, vynalezl způsob slévání velkých zvonů kovových, kterážto zpráva však není náležitě zjištěna. Nic však méně jest na jisto postaveno, že od pradávna v městě Nole slévaly se veliké zvony a prodávaly na trhu tamním a že od místa toho zvony mají také své jméno, nazývajíce se totiž zvony veliké Campanae a menší Nolae; což však sluší spíše přičítati zvonovému trhu Nolenskému a dobývané tam výtečné rudě měděné, nežli biskupovi Paulinovi, jenž se nazýval také Nolanus. Teprv ku konci VI. století počalo se užívati zvonů k svolávání věřících do chrámů k službám božím a v jdoucím na to století VII. papež Sabinus nařídil, aby zvoněním dávalo se znamení k modlení vůbec. Rozšiřováním křesťanství v st. VIII. nabylo i užívání zvonů širšího průchodu, tak že za času císaře Karla Velikého bylo zvonařství (slévání zvonů) již v celé Gallii — nynějším Francouzsku — v plném rozkvětu, jsouc ovšem z počátku provozováno toliko mnichy řádu benediktinského a teprv později také osobami světskými. V říši německé přicházejí prý zvony teprv v XI. století, načež pak zvonařství a konvařství Norimberské a Augspurské na počátku XIV. století byla již vůbec na slovo brána.

Z počátku užíváno zvonů dvojího způsobu, totiž zvonů slitých ze spěže čili bronzu t. j. směsniny z čtyř částí čisté mědi a jedné části cínu se skládající, a zvonů ze železa kovaných, a mnozí mají za to, že zvony železné jsou starší zvonů bronzových. Onino vyšly však z užívání a přišly vůbec v zapomenutí, tak že napotom užíváno toliko zvonů bronzových. Teprv za našich časů začali zase dělati zvony z ocelové litiny, kteréž prý příjemněji znějí zvonů železných a jsou lacinější zvonů bronzových. Jmenovitě prosluly u věci té ocelové zvony v továrně Bochumské (na Rýnu) slité a docházejí tudíž v Němcích, Belgii i Francouzích den ode dne většího rozšíření.

Kdy a kým zvonařství a konvařství do Čech a na Moravu bylo přineseno a tam zavedeno, toho nemáme jisté vědomosti; podobá se však, že zavdalo k tomu příčiny množení se nových chrámů, způsobené šířením se víry křesťanské tu i tam a uváděním řádů řeholních z Němec a Francouz do krajin našich. Že však zvonařství a konvařství napotom s dobrým účinkem u nás bylo vzděláváno mistry domácími, o tom nelze pochybovati, ježto slévání kovů vyšších (zlata a stříbra) i nižších (mědi, cínu a železa) a jmenovitě děláni věcí bronzových u nás od pradávna bylo známo a provozováno, při čemž vidí se nám zvláště připomenouti, že děláni a užívání zvonů železných mělo v Čechách záhy průchod a že tu potrvalo déle nežli v Němcích a jinde, jakož k tomu ukazuje zpráva o dvou zvoncích železných v Staré Huti u Berouna ještě na začátku století XVII. užívaných, kterou nám podává Boh. Balbín v 3. knize I. oddělení svých „Rozličností, čili Miscelanei hist.“

Jakož pak v století XIII. a XIV. v Čechách i na Moravě, jak v městech tak i na venku zakládáno mnoho klášterů obširných i stavěno nemálo nádherných chrámů kolegiálních a jiných, hleděno zároveň k tomu, aby k oslavě jména Hospodinova i jeho světců a světic z věží chrámů a klášterů těchto do celého okolí zaznívaly vážné a harmonické zvuky zvonů na nich zavěšených, jakož také aby chrámové tyto i uvnitř opatřeny byly náležitými nádobami a potřebami bohoslužebnými. Bylať to doba, o níž platila slova básníkova:

„Veleslavné jest to poslyšení,
když se hrne s věže dómové
jako s hory bystří proudové
stříbrozvukých zvonů hlaholení!“

Pročež nelze pochybovati, že již tehdaž vůbec zření bylo obráceno k vzdělávání zvonářství a konvařství, a že ona u nás — ovšem z počátku snad předkem mistry z ciziny povolányi, později však i domácími — s novšedním prospěchem byla provozována. Bohužel však že bouřemi náboženskými a běhy válečnými v století XV. u nás vzešlymi veliká část starších bohatých chrámů a nádherných budov klášterních byla pobořena, při čemž také chovaná v nich díla umělecká od zlata, stříbra, mědi a kamene a tudíž i zvony, křtitedlnice, tabule náhrobní a jiná k tomu podobná díla kovová i kamenná na zmar přišla. Nic však méně zachovalo se v Čechách i na Moravě, jmenovitě v chrámech venkovských, přes to přese všechno nemálo starších zvonů a křtitedlnic z XIV. a XV. století pocházejících, ovšem obyčejně bez udání místa, kde, a mistra, kterým byly slity. Při tom však nelze ihned nepřipomenouti, že všeliké zde onde tištěné i zapsané zprávy o zvonech a jiných chrámových památkách kovových v ten rozum: „žeby pocházely z X—XII. století (z doby sv. Václava, knížete Oldřicha, sv. Prokopa a t. p.) jsou téměř naskrz nepodstatny, zakládajíce se na lichém povídání a pouhém domnění, aneb na nedopatření a neznalosti písma a zkrácenin v století XV. a XVI. užívaných.

Nejstarší nám známý zvon v Čechách spatřuje se v děkanském chrámu P. Nanebevzetí Panny Marie v Něm. Brodě; jmenuje se „Vilím“, má 4' 8" v průměru a jest bez všelikých obrazů a erbů s tímto velmi skracovaným z dvou leoninských veršů se skládajícím nápisem: „Petro quinto decimo abbate florente ex anno millesimo trecento currente domini quinto, mea vox sonuit parata et ad tactum meum mox corda surgunt grata.“*)

Z nápisu tohoto jest patrno, že zvon ten nebyl původně slit pro chrám Páně Německobrodský, anobř že tam přenesen byl později — snad za válek husitských — z některého nám neznámého kláštera.

Jiný velice starý a zároveň nemálo vzácný zvon v Čechách jest ozdobný a asi 20 centů těžký zvon, který v zříceninách bývalého, 19. května r. 1420 zbořeného kláštera minoritského v m. Benešově, z hloubí asi jednoho sáhu r. 1799 byl vykopán a nyní jest zavěšen na zvláštní zvonici tamtéž. Zvon ten pochází z r. 1322 a byl slit mistrem zvonářským Rudgerem, jak to vychází z nápisu na něm se nacházejícího: „Ave Maria gratia plena Dominus tecum, benedicta in mulieribus et benedictus fructus ventris tui Jesus Kristus. Fusa campana A. Dni MCCCXXII Rudger fudit.“*) Zvon ten byl snad zhotoven, jako mnoho jiných zvonů času toho v Čechách a jinde za příčinou papežem Janem XXII. (r. 1316—1334) zavedeného večerního zvonění ku počtě P. Marie „Pozdravení an-

*) T. j. „Za slavného panování Petra patnáctého opata běžícího roku Páně 1806 hotov zavzněl hlas můj a k mému dotknutí se ihned pozdvihují srdce vděčná.“ (Pam. Arch. III. 293.)

**) T. j. „Zdravas Maria milosti plna, pán s tebou, požehnaná ty mezi ženami a požehnaný plod života tvého, Ježíš Kristus. Slit zvon l. P. 1322. Rudger lil.“ Povšimnutí hodný jest i způsob zavěšení zvonu toho, ježto nemá tak zvané koruny, anobř jest nahoře provrtán a čtyřmi železnými šrouby k dřevu připevněn, při čemž však hlas jeho naprosto netrpí.

dělské“ zvancho, — kteréž zvonění bylo později r. 1368 nařízeno tolikéž z rána a r. 1472 i v poledne. K tomu konci jsou tehdaž slévány zvláštní zvony („poledníky“) s nápisem v menších i větších literách gotických takto: „Ave Maria gratia plena, dominus tecum...“, avšak téměř veskrze bez udání kde, kdy a kým byly slity. Pročež všeliké zvony s nápisem tímto sluší pokládati mezi nejstarší až po dnes u nás zachovalé, t. j. z XIV. nebo ze začátku XV. století pocházející zvony.*)

K starším zvonům českým lze také počítati zvony, kteréž mají nápis literami gotickými vytknutý takto: „Matheus, Marcus, Lucas, Johannes“, aneb „O rex gloriae veni cum pace“ a t. d., na nichž se obyčejně taktéž nedočítáme kým a kde byly zhotoveny a nepatřujeme na nich zvláštních okras a vyobrazení. Zvony takové viděti jest ještě v dosti hojnó míře v středních a východních Čechách a to jak v městě tak i na venku.**)

Mezi nejstarší zvony české sluší pokládati také zvon „sanktusník“ v Srubech (u Chocně) r. 1404 slitý, pak zvon v kostele Ždánickém (na Pardubsku), někdy klášteru Opatovickému náležitém a umíráček v děkanském chrámu Páně Kralohradeckém, z nichž onen slit jest: „Ao. Dom. MXCCCVIII ad honorem Dei omnipotentis“, tento pak „ad laudem omnipotentis A. D. M.CCCCXVIII.“ Připomenutí hodný jest však zvláště zvon prostřední v Dublovicích (u Sedlčan) z roku 1466 a to proto, že jest jediný až dosaváde ním známý zvon v Čechách, jenž v době starší byl

*) Zvony s tímto nápisem spatřujeme: Ve filiálním kostele sv. Jakuba ve Chvojně (u Benešova), ve far. chrámu sv. Vavřince v Prčicích (na Tábořsku), v kostele v Borovsku (na Čáslavsku), v chrámu fil. v Poděšanech (na Pardubsku), v kostele sv. Magdaleny v České Lípě, ve fil. chrámu sv. Jakuba v Červ. Třemošné (u Miletína) nejmenší zvon; v chrámu sv. Jakuba na Horách Kutných zvon „Maria“ (r. 1386 přelitý); v Chřenovicích u Ledče malý a velký zvon; zvon čtvrtý v děk. chrámu v Novém Bydžově; v Rudčicích (u Sušic) zvon prostřední; v děk. chrámu Lounském nejmenší zvon; ve fil. chrámu sv. Martina v Tožicích (u Votic), v kostele v Limberku (u Poličky), v zámeckém kostele v Černém Kostelci nejmenší zvon; u sv. Jana pod Skalou zvon s nápisem: „Zdravas Maria milosti plna... Marek, Matouš, Jan, Lukáš; v Miličíně třetí zvon: Maria buď milostiva... L. P. 1504; v N. Kolíně u sv. Bartoloměje na zvoně: „Vužan“, roku 1449 nákladem bohaté vdovy Vužany slitým avšak r. 1796 skaženém: „Ave Maria... O rex Christe veni cum pace“; v Hemži u Chocně zvon větší: „Ave Maria...“; v Mlečicích (na Zbirovsku); nejmenší zvon u sv. Jana v Černém Kostelci, v Novosedlech (v Žatecku) zvon z roku 1516. K zvonům tou dobou a za touž příčinou slitým sluší počítati také zvon ve far. chr. ve Vranové a to dle písma a veršů leoninských na něm vytknutých: „Laudis sum digna, vas nobile dicta benigna...“ Povšimnutí hodný jest tolikéž zvon velký v Tropšicích (Žatecku) s legendou „Sancte Wenceslae ora pro nobis. A. D. 1478. O rex gloriae veni cum pace.“

**) Zvony s nápisem tímto zachovaly se, mimo jiné, tyto: Výše přivedený velký zvon v Chřenovicích, na němž vedle „Ave Maria...“ čteme také: Matheus, Marcus...“, ve far. chr. sv. Vavřince v Okrouhlicích (na Benešovsku), 2. zvon ve far. chrámu ve Václavcích (tamtéž), prostřední zvon v Limberku (u Poličky), prostř. zvon ve Vys. Chvojně (na Pardubsku) s nápisem: Caspar, Baltazar, Melichar — Marcus, Matheus, Johannes, Lucas; druhý zvon v klášteře Lnářském, prostřední zvon v Hombicích (u Chrudimi): „O rex gloriae Christe veni cum sancta pace, Matheus, Marcus...“; v Brozanech zvon Gothard: „Lucas, Marcus, Matheus, Joannes, magister milibrant“; v Pohledu (Frauenthal v Čásl.): ao. M. LVV. Joannes, Lucas, Marcus, Matheus; 2. zvon v Červ. Řečici: „Matheus... Maria patrona nostra...“, třetí zvon v St. Trutnově: „O rex gloriae...“, a prostřední v Richmburce (v Chrudim.), v Hrušici (Kouřim) 2. zvon, v Brodě Ném. v děk. chr. 3. zvon: „Ao. dom. 1449 Matheus, Lucas, Marcus, Johannes“; v Ml. Hřišti (Želiv.), ve Václavcích (Kouř.) větší zvon; v Soběslavi v děkanském chrámu: „Sactus Petrus, Paulus, Incas, marcus, johannes, Matheus“, v Kamenici (Nasavrsku) druhý zvon „hodinář“.

slit ku počtě a památce apoštolů slovanských sv. Cyrilla a Methoděje, jak tomu vyrozuměti jest z nápisu na něm: „Ao. Dom. MCCCCLXVI. fusa est campana in honorem sanctorum pontificum Cyrilli et Methudii.“

Jakož jsme výše připomenuli, válkami husitskými přišly na zmar rozličné vzácné památky umění konvařského; avšak jakmile tyto bouře náboženské poněkud se utišily a do země jakýs pořádek zase byl uveden, obživly u nás taktéž zvonařství a jiné živnosti sléváním kovů se zanášející a dělána opět rozličná díla kovová k potřebám bohoslužebným i soukromým; mnohé pak obce městské jakož i zachovalé a obnovené kláštery objednávaly času toho do svých chrámů zvony a jiné nádoby bohoslužebné tolikéž v sousedních Němcích, ku př. v Norimberce, Pasově, Freiberce a p.*)

Ježto pak času toho za příčinou vynalezení prachu střelného v životě válečném jmenovitě v bitvách a při oblehání hradů, měst a podobných míst opevněných užíváno jest vedle dosavadních zbraní sečných také menších a větších zbraní střelných: houfnic, hakovnic, pušek, mozdířů a k tomu podobných hrubých děl válečných —; nabylo tím slévání kovů nevšední platnosti a povstala takto nová větev živnostní: puškařství, kterou na mnoze provozovali títěž mistři, kteří se byli dosavade sléváním zvonů a jiných věcí kovových zanášeli. Avšak o této nové větvi kovolijské nehodláme zde šířeji promlouvat, ježto „o staročeském puškařství“, spisovatelem věci té důkladně znalým, na jiném místě již obšírně bylo promlouváno, k čemuž tuto toliko ukážeme.**)

Co se pak týče zvonařství a konvařství samého, tať nabyla u nás ku konci XV. a v prodlení XVI. století nevšední platnosti; jmenovitě v Praze, na Horách Kutných, v Hradci Králové, v Plzni a jiných městech českých jsou času toho živnosti tyto provozovány s takovým účinkem, že zvonařská a konvařská díla tehdež tam slítá — mistry jakož byli: Bartoš, Jaroš, Brykci v Praze, Ondřej Ptáček a Tomáš Klabal na Horách Kutných, Václav Farář a M. Eliáš v Hradci Králové a j. — co počtu a vnějšího způsobu řemeslného se týče s nejzdařilejšími konvařskými pracemi zahraničnými dobře mohou se porovnat a tudíž také dobu tu za zlatý věk českého zvonařství vším právem lze pokládati.

K tomu ovšem působil nemálo tehdejší duch času, zakládající se předkem na vroucí nábožnosti a horlivém oslavování jména Hospodínova; a jakož — dle slov básníkůvých:

„Zvony zovou k pobožnosti,
tam zří člověk ku nebi,
v nábožném pak vytržení
Tvůrce světa velebí!“ —

zasazovalo se veškeré tehdejší obecnstvo — jmenovitě rodiny šlechtické, obce městské i venkovské, anobř i osoby soukromé — téměř jako o závod o to, aby chrámy, jichž byly kollátory a patrony, aneb k nimž osadou svou příslušely, opatřeny byly zvony libozvučnými a příslušnými nádobami bohoslužebnými, majíce zvony a nádoby tyto za „klenoty ko-

*) Tak čteme na zvoně „Hraničnick“ v děk. chrámu Páně Pfoštickém, druhdy ku klášteru Kladrubskému náležitém: „Perfectum est hoc opus in honorem Mariae Virginis ao MCCCXXXVIII sub praeposito Henrico. Magister Petrus de Norimberga.“

***) Viz Tomáš Buriána: České puškařství, v Čas. Č. Musea 1845. III. str. 398 a násl.

stelní“, za něž také, hledíc k nákladu na ně činěnému a řemeslnému jich způsobu, i skutečně mohly býti pokládány. Pročez nebylo času toho — jak to Boh. Balbín vysvědčuje — v Čechách chrámu městského, anobř i vesnického, s jehož věže by se široko daleko ncozýval mohutný a harmonický blas několika zvonů libozvukých.*)

Hledíc pak k živnosti konvařské (k cínařství a kotlařství), tať času toho nabyla nemalé platnosti i tím, že v domácnosti stavů středních na místo dosavadních sprostých nádob dřevěných a hliněných užíváno věcí cínových a měděných; a jakož nádoby skleněné byly tehdaž ještě zřídka a drabé, porcelánové pak teprv později přišly v užívání a z počátku jich bylo dostati tolikož jenom za cenu velikou, užívala času toho taktéž četná u nás žijící šlechta nižší nářadí cínového a měděného v své domácnosti. Vše to bylo příčinou, že konvařství (cínařství, kotlařství, pasířství) tehdaž u nás se provozovalo s dobrým účinkem hmotným i kulturním, jakož k tomu ukazují z doby té — byť i v skrovném počtu — nás došlé mohutné a ozdobné nádoby cínové a měděné (poháry, konvice, mísy, měděnce, svícny**) a t. p.).

Bohužel, jakož již v století XV. bouřemi husitskými mnoho vzácných památek zvonařských a konvařských na zmar přišlo; taktéž i neřestmi válečnými, které v druhé čtvrti století XVII. vlast naši zastihly a ji téměř na rub obrátily, vedle jiných řemesel a živností i kvetoucí před tím u nás zvonařství a konvařství velikou škodu vzala, anobř v nejednom místě docela zanikla. Neboť bývali tu mistři domácí buďto se vystěhovali z příčin náboženských na dobro ze země, aneb zemřeli a zahynuli v tehdejších útrapách a bídách válečných. Tudíž napotom po delší čas provozováno jest zvonařství v Čechách na mnoze toliko skrze mistry z ciziny — Němec, Švýcar, Francouz, Nizozemka — do země české přistěhovalé. Avšak jakož všeliký život veřejný i domácí, i veškeré obchody, živnosti a umění pozbyly tehdaž svého staročeského způsobu a vzaly na sebe ráz cizácký; tak se dalo i v oboru zvonařství a konvařství a provozování řemesel těchto nedálo se již oným — ať tak díme — staročeským národním způsobem, jaký pozorujeme a jemuž se obdivujeme na dílech starších: pražských, kutnohorských, králohradeckých a jiných českých mistrů konvařských a zvonařských, anobř díla jejich namnoze i svým vnějším sprostým a jaksi „verštatním“ způsobem, svými jalovými, jednotvarnými, obyčejně jenom německými a latinskými nápisy ukazují, že ve vlasti naší času toho i v této věci stala se neblahá změna, na niž ne bez příčiny toužili naši Balbínové, Pešinové, Hamerschmidové a Thámové! — Ovšem zdá se, že naše národní probuzení v době novější i v této příčině prospěšně působilo, tak že dočítáme se na zvonech v letech nedávno minulých v Praze

*) Boh. Balbín — nazýváje zvony české za příčinou jich nevšední zvučnosti: „*locos frementes et rugientos*“ — píše u věci té takto: „*Campanarum multitudino plerasque vicinas regiones vincimus; nulla ecclesia ne ruralis quidem in Bohemia invenietur, quae turri campanaria careat, plerumque non unam sed duas, tres etiam quatuor campanas in pagis pendentes videbis.*“ (Misc. I. 3. c. X. §. 6 a 6).

***) Dle starých inventářů zádušních bývalo ještě v minulém století v Čechách i na Moravě v chrámech městských i venkovských nemálo cínových svícenů oltářních z XVI. a XVII. století pocházejících. Jmenovitě stávaly téměř v každém větším kostele farním před hlavním oltářem dva veliké, nezřídka řemeslně zhotovené svícny cínové, které však nyní již jenom zde onde a to obyčejně již předělané nebo opravené se spatřují. Ku př. v kostele Panny Marie Sněžné na Novém městě Pražském, kam přišly z bývalého chrámu P. Marie na Louži, v kostele sv. Trojice v Podskallí; v proboštském chrámu P. Jindřichohradeckém, v děkanském chrámu P. v Chrudimi a j. v.

a jinde u nás slitých zase jakž takž významných legend českých a spatřujeme na nich i jakési národní ozdobení a upravení; za to však nelze tajiti, že v nejnovější době v Čechách — jmenovitě v městech pražských — zvonařství a konvařství docela zanikati se zdají, jak k tomu ukazuje zvláště to, že v nedostatku spůsobilých mistrů domácích v letech právě minulých slévání zvonů do několika chrámů českých (do kostela Křivoklátského a nového chrámu Smíchovského) svěřiti se muselo mistru za hranicemi českými obývajícím!?

II.

Naše domácí zvonařství a konvařství zajímá archeologa a historika kulturního svými výrobky (zvony, křtitedlnicemi, svícny, sochami, tabulemi náhrobními a k tomu podobnými věcmi bohoslužebnými) hledíce jednak k jejich náboženskému účelu, jednak k jejich vnějšímu způsobu, totiž: k vyobrazením světců a světic, podobizen, erbů, rozličných okras a k širším a kratším nápisům, kterých na nich spatřujeme aneb se dočítáme.

Zvláště pak sluší pokládati nápisy čili legendy mezi nejzanimavější vnější části zvonů, křtitedlnic a podobných kovových děl bohoslužebných. Ovšem nemají všeliké takové nápisy stejné váhy do sebe, ježto některé — jmenovitě starší legendy — skládají se obyčejně jenom z krátkých rčení, aneb jmen některých světců a světic, nezavírajíce v sobě ani místa, ani doby, kde a kdy, ani jména mistra, kterým práce ty byly zdělaný. Za to však legendy na zvonech a křtitedlnicích v století XVI. a na začátku století XVII. slitých, jsou nemálo obšírný i obsahem svým zajímavý a čtení hodný. Obsahují v sobě obyčejně významné texty biblické, trefná mravní aneb jiná — svým prostosrdečným, hluboký cit náboženský na jivo dávajícím rčením — zajímavými aneb jiná k účelu zvonů se vztahující povědění,*) pak zprávy: kdy, kde a kým díla ta byla zhotovena, kdo na ně činil náklad, kdo byl kollátorem nebo sice dobrodincem chrámu toho, jakož se i často z nich dozvídáme rozličných místných, rodopisných a vůbec povšimnutí hodných dat a příběhů. Některé z legend těchto jsou tak obšírný, že vedle vyobrazení a ozdob zaujímají téměř celou vnější prostoru zvonů, křtitedlnic a podobných

*) K věci této ukázal již „Vlastenec zpytující starožitnosti české“ v Časop. Č. Mus. 1946 str. 322 a násled. připomínaje, „že ani ty sprosté ze starých českých zvonů vzaté rýmy nezdají se býti bez ceny; ku př. „Tento kostelní zvonec všecky povolává, Až prý bude konec některý říkává, zatím lenoch v rynku lelky pohledává.“ — aneb: „Zvon zní, zvuk jeho pomíjí, tak i nás jest zde jen na chvíli!“ „Když hodiny znít slyšíme, k smrti se my vzbuzujeme, Pomni ji v paměti míti, kdo chce v nebi věčně býti!“ Některé legendy — vztahující se k bohoslužebnému účelu zvonů a křtitedlnic — opakuji se často, téměř stereotypně na zvonech a křtitedlnicích starších mistrů českých a to v latinském i českém znění, ku př.: „En ego campana, numquam pronuntio vana, ignem vel festum, bellum et funus honestum“, aneb: „Zvon k tomu udělán jest, aby lidé věděli, kdy na slovo boží se scházeti. Budeli Bůh s námi, kdo proti námi!“ aneb (překladem z lat. legendy: laudo deum, populum voco, congreco chorum, festa honoro, defunctos plango, fulgura frango). — „Chválu Bohu vzdávám, kněžístvo, lid svolávám, svátky oznamuji, zemřelých lituji, mračna zapuzuji.“ — Takéž na křtitedlnicích: „Qui crediderit et bapuzatus fuerit salvus erit!“ nebo: „Kdo uwierzi a pokrzí se ten spason bude!“

díl bohoslužebných.*) Bohužel, že na zvonech, kteréž byly slity v minulém století, a to na mnoze skrže mistry z ciziny k nám se přistěhovalé — jakož již výše bylo připomenuto — nedočítáme se tak obšírných, významných a vůbec čtení hodných nápisů, jako na starších zvonech českých, ježto mistři tito užívali obyčejně toliko krátkých, nevýznamných legend německých a latinských, třeba že zvony objednány byly jenom na věž chrámovou některé skrovné visky české.**)

Co jazyka se týče, kterým nápisy a legendy na zvonech a křtitedlnicích jsou vyznačeny, připomínáme, že až do druhé čtvrti století XV. u věci té užíváno u nás takřka výhradně jazyka latinského a že teprv v druhé polovici století toho dočítáme se vedle latinských tytýž i legend českých a německých, ačkoliv nápisy latinské i napotom převládají ještě po celou první čtvrt století XVI. na zvonech i křtitedlnicích. Pročež také zprávy v Jungmannově a Šemberově literatuře a v jiných spisech obsažené, „že by u nás bylo zvonů s českými legendami již v XIV. století slitych“ jsou veskrz nepodstatny. Teprv počínajíc v druhé čtvrti právě jmenovaného XVI. a jdouc až do polovice století XVII. dočítáme se na zvonech, křtitedlnicích, tabulích náhrobních, svícnech a k tomu podobných dílech kovových — alespoň v středních a výbhodních Čechách — téměř veskrze nápisů českých. V století XVII. užíváno však nápisů na zvonech i v třech jazycích: latinském, českém a německém, a to na jednom a téže díle; v století pak XVIII. mizejí nápisy české na zvonech i vůbec na pomnicích veřejných i soukromých více a více a převládají za to krátké a jalové legendy německé a latinské, při čemž, jakož jest výše připomenuto, pozbývají nápisy ty taktéž své bývalé platnosti a zanimavosti.***)

*) Viz zvon v Starém Bydžově a zvon v klášteře Želivském, z nichž onen M. Brykclm z Cynperku v Praze a tento M. Tomášem Klábalem na Horách Kutnách jest slity.

**) Ku př. Ignaz Drack hat mich gegossen Ao.... J. V. Kühner fudit Prage ao.... Durchs Feuer bin ich zerflossen, J. G. Kühner hat mich wieder gegossen; Valentin Kyng goss mich in Prag auf der Kleinscite a t. p., a jenom jako zřídka výjimkou čteme nějakou, ne příliš správnou legendu českou na zvonech mistrů pozdějších, ku př. na zvoně v Brozanech Jách. Dittlichem r. 1722 slitém: „Zvony jsou pro rozehnání oblud a oblaků váni, když mračna a bouřka hučí, posvátní zvonové zvučí, když krupobití chce škodit, tehda má se zvony zvonit.“

***) Co se týče nejstarších legend v jazyku českém na zvonech v Čechách, připomíná J. Dobrovský ve své *Geschichte der böhm. Sprache u. Literatur*. 1818 str. 205, že nejstarší jemu známý zvon s českým nápisem jest onen na věži kostela ve Vepřku (v Rakovnicku), na němž čteme toto: „Anno Domini MCCCCLVI (1456) pane bozie racz zd.“ (zdařiti), pak malý zvon v Pičíně (na Žambersku) s nápisem: „Wc gmeno pana gezu Krista slit ab anno MCCCCLX (1400), potom zvon v Třiblicí (v Litoměř.) z r. 1467 a zvon ve Vysoké (v Kouřimsku) z roku 1472, oba tyto slité skrže M. Ondřeje Ptáčka na Horách Kutnách, ačkoliv on později užíval ještě legend latinských. K tomu připomíná Dobrovský, že B. Dlabáč ve svém „Künstlerlexikonu“ vyčítá tři zvony s českými nápisy, z roku 1483 a 1489 veskrze Hanušem, konvařem Pražským, zhotovené, k nimž Dobrovský přidává ještě zvon v Teplicích r. 1482 a zvon v Maloticích (na Zásnecku) r. 1491 taktéž Hanušem zdělané; konečně Dobrovský ukazuje k tomu, že K. z Bienenbergu v svých „Nachrichten“ omylně klade počátek zvonu s českou legendou v Černém Kostelci na r. 1449 místo na r. 1499 a zvonu v Miletíně místo 1686 na rok 1485 a taktéž J. Schaller počátek zvonu v Ondřejově (v Kouřimsku) místo 1616 na r. 1416. — Co se však týče zvonu s českou legendou v Miletíně vyhledal prof. Jandera, očitým ohledáním zvonu toho, že zpráva Bienenberkova jest pravdivá, ježto zvon ten opatřen jest tímto nápisem: „Leta naroznye Syna Bozieho tisycieho“

Konečně bychom měli snad promluvit také o tak zvaných tajných, záhadných (enigmatických) legendách, jež se u nás zde onde na zvonech spatřují. Avšak nevidí se nám mnoho slov u věci té šfriti, ježto legendy takové nezdaří se míti do sebe nějaké zvláštní váhy kulturní nebo hmotné. Zakládají se totiž často jenom na nedopatření nebo nespůsobivosti toho neb onoho zvonáře a konvaře, a povstaly buďto vynecháním aneb změtěním písmen nebo celých slov, buďto nenáležitým t. j. opačným vytknutím legendy v kadlubu, tak že ji nelze čísti leč prostředkem zrcadla nebo zvláštního odliktu, aneb jsou legendy takové pouhou — ať tak díme — podivnostíkou a marotou zvonáře, který ku př. na místo aneb vedlé náležitého nápisu na pokraji zvonovém vytknul několik liter aneb i celou abecedu,*) nebo místo arabesek a ornamentů spojil libovolně rozličné litery a znamení na způsob věnce nebo ozdob kol kolem se táhnoucích.**)

cztirzsetho (sic) trzidcatého a pátého dyelan gest tento zvon skrze rucze Fylypowie w Hradcy nad Labem.“ (Prof. J. L. Jandera's Miletin 1838. p. 82.)

Avšak nám se podařilo vyhledati ještě starší české legendy na zvonech, nežli jsou legenda Miletinská a legendy Dobrovským výše vyčtené. Neboť (dle K. L. Zapa) třetí zvon u sv. Jana pod Skalou, druhdy v zříceninách kláštera Ostrovského nalezený, má nápis minuskulou gotickou vyznačený: „We X gmeno X Matky X Bozyc X A X D. M X CCCC X IVX.“ a třetí zvon v děkanském chrámu sv. Mikuláše v Benešově jest opatřen touto legendou: „Anno Domini millesimo CCCCXXX slit tento zvon we gmeno Bozie i matky Bozie.“ Nad to čteme na druhém zvoně ve Václavcích (u Benešova) ve farním chr. sv. Václava nápis: Anno D. MCCCCXXXIII (1484) lit tento zvon we gmena bozie i matky bozie“, kterýžto zvon dle písma a legendy zdá se pocházeti od téhož mistra, který slil třetí zvon benešovský. K zvonům se staršími, asi z počátku druhé polovice století XV. pocházejícími legendami českými sluší počítati také zvony, na nichž čteme nápis: „Panc bozie dai svobodu tiem ktoz tie milugi a twau prawdu wyznawagi“, jenž jest částí písně, kněžem tábořským Čapkem složené (kteréž zvony se spatřují v Gruntě u Líbeznic, v Uhlířské Přibrami a j.); pak menší zvon v far. kostele ve Velké Palči (Slansku), jenž — dle písma got. a legendy: „Panc bozie racz zdarziti tento zvon ke czti a chwale bozie“ — slil byl asi téhož času (1456) a snad tímže mistrem jako výše připomenutý zvon ve Vepřku. Konečně čteme starší českou legendu také na menším zvoně v kostele Mochovském (v Kouřimsku): „Leta bozieho tiszcziho cztirsetého ssedesatého ssestého. Bartholomeus Hanusz.“ a na prostředním zvoně v Třebosicích (na Pardubsku): „We gmeno Pana Krysta slit zvon do Trzebosic z nadanye obeczniho ab anno mccccclvij. (1467.) Pan Wilim z Duban a Kateryna Wyssenewska.“ (tehdejší držitelé Třebosic), pak na zvoně v Mikulovicích (Pardub.): „We gymeno pana krysta slit zvon do Mykulowicz a to anno dom. III, CLX, IX“ (1469).

*) Takovou abecedovou legendu spatřujeme ku př. na zvonci ve vížce nad kostelem v Újezdě Vys. (v Kralohradecku), kterýž byl až do r. 1808 na věži v Klášterci (Kralohr.) a pochází prý z bývalého kláštera v Sv. Polí; pak na jednom zvoně v Mohelnici (u Mnichova Hradiště) slitém skrze M. Johanna. — K zvonům se záhadnými legendami sluší pokládati zvláště také zvon ve Velké Jeřici blíž Hofic (v Bydž.) a zvon v Dobré (na Rychnovsku n. K.); na zvonu pak v Libchavě (v Kralohradecku) z r. 1588 spatřuje se nápis, při jehož skládání zvonář vynechal leckteré písmeno a vytknul jej v kadlubu zcela zpátečně, tak že jej čísti lze tolikéž jenom zpátečně, t. j. od dluhy na horu. (Viz Čas. Č. Mus. 1846. str. 336.) Na nejmenším zvoně na věži chrámu P. sv. Václava v Nové Vsi (u Kolína) slitém v XVII. století, spatřují se místo všelikého nápisu tyto litery: W K B A H W K R. S B. Z A. B I I L K T. S. G. R. B. snad začáteční písmeny jmen osadníků, jichžto nákladem zvon ten původně byl zdělán. (Pam. Arch. I. str. 308.)

**) Co se týče záhadných legend na zvonech českých, tu před lety zvláštní pozornost k sobě obrátila legenda, která se spatřuje na velkém zvoně v chrámu sv. Jakuba v Červ. Třemošné (u Miletína),

Ku konci ještě připomínáme, že zvony jako jinde za hranicemi tak i u nás v Čechách měly a mají rozličná jména, kterých se jim dostává jednak dle jména světců nebo světic, k jichž poctivosti a památce při svěcení byly pokřtěny (ku př. Maria, Václav, Prokop, Vojtěch, Bartoloměj, Isidor (Sedlák), Vavřinec, Dominik, Jan, Jakub a t. p.), jednak dle jmen kollátorů nebo dobrodinců, kteří na jich zhotovení náklad činili, ku př. Zikmund (na hradě Pražském), Kňaur (v Hradci Jindř.), Lochmar (u sv. Štěpána na Nov. m. Pr.), Vužan (v děk. chrámu P. v N. Kolíně), Voříšek (v Roudnici nad L.), Čapek (v Král. Dvoře), Zuzana (v Jihlavě) a j., jednak dle účelu, ku kterému jich užíváno (Umíráček, Bouřící (na poplach proti mračnům), Klinkáček, Poledník, Hodinář, Sanktusník), a konečně dle jiných případností (Vorel, Kohout, Hraničnick, Poštiváček, Žebrák, Křaplavý, Mamona, Planpač a t. p.).

Toto připomenuvše o zvonařství a konvařství vůbec a českém zvláště, vyjmenujeme nyní města česká, a to nejprve Pražská a potom venkovská, v nichžto, a mistry, kteří tam provozovali živnosti tyto; na to vyčteme mistry konvařské a zvonařské, jichžto obydlí nepodařilo se nám vyhledati a konečně obrátíme ještě také pozornost čtenářů našich na zachovalé se zde onde vzácnější zvony a křtitedlnice, o nichž z větší části taktéž nevíme ani kde, ani kým času svého byly zdělaný?

jenž byl slit r. 1596 neznámým mistrem působením paní Anny Škopkovy Holovouské z Holovous na Dělohradě, a skládá se z liter latinských: CERDOSEASIASBEPILAT, vytčených na pásce vznášející se nad medalionem, v němž se spatřuje beránek. O rozluštění záhadné legendy této pokusilo se již několik domácích i cizích učenců; avšak jak se podobá veskrze marně. Z domácích jmenujeme zde skriptora a censora Jana Zimmermanna, pak professory na pražské fakultě filosofické: Dra Fr. Titze a dra Al. Klara. (Viz J. L. Jandera: Miletín 1830. p. 104.)

2. Města Pražská.

Jakož vůbec naše královská Praha v způsobu historickém, kulturním a hmotném povždy přední místo zaujímala v Čechách, taktéž — hledíc k provozování živností sléváním kovů nižších se zanášejících — vynikala i v přičině té mezi městy Českými. Jestli na jisto postaveno, že již v první polovici století XIV. živnosti tyto v městech pražských v hojně míře se provozovaly a jmenovitě že konvaři (cantaristae, canulatores) s jinými v ohni pracujícími živnostníky zvláštní tovaryšstvo tvořili. Když císař Karel IV. r. 1354 znovu zřizoval a pořádal řemesla pražská, vyměřil tehdejší, že nadepsané živnosti mají mezi ostatními pořádky míti místo šesté a užívati korouhve zelené s obrazem na ní muže v plném brnění a že mají při zvláštních slavnostech a průvodech pod touto korouhví vycházeti: platněři, helměři, mečíři a také konvaři.*) Kdybychom pak mohli věřiti historikovi bajkáři Václ. Hájkovi, dověděli bychom se také, že nejslavnějším mistrem sléváním kovů nižších tehdejší u nás se zanášejícím byl Václav Špehyř, o němž týž Hájek v své kronice z roku 1373 píše takto: „Muž jeden byl v Čechách, který dělal výborné zvony, též i jiná rozličná díla od mědi, jemuž bylo jméno Václav a přijmí Špehyř. Ten mezi jiným svým mistrovstvím slil obraz sv. Jiří na koni a saň na skále a to všecko duté z mědi. To vida císař Karel IV. jej velmi daroval stříbrem, zlatem i počtivostí a ten kůň nad rourou na hradě Pražském postaviti kázal.“

Avšak nadepsaná socha sv. Jiří, která již na jiných místech byla vyobrazena a šíře vy-psána a jest jedním z nejvzácnějších středověkých děl kovových, zhotovena jest roku 1373 skrze Martina a Jiřího z Clussenbergu (Clussenbachu), jak to B. Balbín a Fr. Beckovský vysvětlují, a zpráva Hájkova, jakož vůbec větší část jeho kronikářských vypravování, jest nepodstatná, i nelze tudíž k ní míti zření nějaké.**)

*) Připomínáme tuto, že v XIV., XV. a poněkud ještě i v XVI. století slovem „konvař“ (Kandelgiesser, cantarista, canulator, stannifaber) vrozumívali se všickni ti, kdož se tehdejší zanášeli sléváním kovů nižších (aerifusores); tudíž: kotlaři, cínaři, zvonáři i puškaři, a že teprv v druhé polovici století XVI. připomínají se o sobě konvaři (stannifabri), zvonáři (campanatores) a puškaři (bombardistae, Stückgiesser). Při tom ovšem zanášeli se nezřídka ti, kdož času toho slévali zvony, tolikéž puškařstvem i sléváním nádob a věcí cínových a měděných, jakož naopak puškaři byli tehdejší zároveň zvonáři a kotlaři (Stück- und Gelbgiesser).

**) Viz Pam. Arch. II. 175 a Pam. Starož. Mikovcovy II. 56, pak B. Balbína Epitome hist. p. 379. B. Balbín četl na soše té tento nápis: Ao. Domini MCCCLXXIII (1373) hoc opus ima-

Pročež jest nám u věci té na tom přestávati, že dle jiných souvěkých i pozdějších památek a zápisek hodnověrných jest zjištěno, kterak konvařství, zvonařství a puškařství v městech Pražských záhy v století XIV. a XV. s dobrým účinkem se provozovala a že mezi sousedy a konšeli Starého i Nového Města Pražského připomínají se konvaři a kotlaři pro svou řemeslnickou spůsobilost tehdež na slovo braní („egregii canulatores“). Tito konvaři, zvonaři, kotlaři a puškaři působili napotom zvláštní cech čili pořádek, zjednavše sobě v prodlení století XIV. zvláštních, radou městskou schválených, později pak rozhojněných artikulů, jimiž se v živnosti své spravovali.*) Artikule tyto srovnávaly se v hlavních kusech — co se zřízení a kázně cechovní týče — ovšem s artikuli jiných řemesel a různily se toliko v některých věcech, jak to zvláštní povaha živnosti té vyhledávala. Tak ku př. poněvadž tu nebylo tolik mistrů jako v jiných pořádcích (řeznickém, sladovnickém, krejčovském a j.), volili se každého roku jenom dva starší mistři, kteří chovali u sebe pečeť, pokladnici, funeralie a jiné [potřeby cechovní,**) taktéž — ježto zvonařství a puškařství bylo „kunšt a svobodné umění“, k jehož provozování vyhledávalo se zvláštní technické spůsobilosti — vyměřen byl čas učení se řemeslu tomu na delší dobu, totiž na čtyři leta, kdežto u jiných řemesel a živností učení trvalo jenom dvě nebo tři leta.

Pražský cech konvařský byl nad to prvním a delší čas jediným cechem v Čechách, k němuž konvaři, zvonaři, puškaři a kotlaři z celé země své zření měli. Teprv později v prodlení století XVI. povoleno konvařům a živnostníkům sléváním kovů se zanášejícím v jiných městech českých zříditi sobě buďto zvláštní pořádek aneb přidati se k některému jinému pořádku tamnímu.***)

V století XVI. a v první čtvrti století XVII. provozováno jest zvonařství, konvařství a puškařství v městech Pražských s takovým účinkem a v takové míře, že hledíc jak k hmot-

ginis S. Georgii p. martinum et georgium de Clussenberch conflatum est.“ Týž nápis četl času svého i Fr. Beckovský, Dlabač a jiní, pišce avšak omylně „de Clussenbach“.

- *) Nejstarší artikule cechovní, r. 1374 v pondělí po sv. Lucii vydané, vztahovaly se předkem k tomu, že při provozování živnosti konvařské, hledíc k smíšení kovů k tomu potřebných, šetřiti se má způsobu od konvařů Norimberských a Vídeňských u věci té zachovávaného: totiž že k 10 librám cínu má se přidávati vždy toliko 1 libra olova a nic více a že dvě osoby z cechu k tomu vyslané každé čtyři neděle mají všeliké nádoby cínové v městě přehlížeti, jsou-li náležitě zhotoveny a mistry, kteří by se u věci té nesprávně byli zachovali, pokutovati a nádoby nesprávné sebrati. (Kniha v arch. Star. M. Praž. č. 988. p. 165.)
- ***) Tak se ku př. r. 1524 cech konvařský v spojených tehdež městech pražských skládal pouze z 12 členů, totiž: z tří starších čili cechmistrů: M. Matuše, Václava Mrkvičky a Tomáše Součka a z 9 jiných mistrů konvařů. Cechmistry konvařskými na Novém M. Pr. byli r. 1528: Václav Mrkvička a Jiřík Rufka; r. 1530 Jan Karban a Zikmund ze široké ulice; 1532 Jan Karban a Jiřík od duhuov; 1534 týž Jiřík a Petr Klokočka; 1543 Pavel Malovec, Zikmund; 1545 Jiřík Konvař a Jan Mrkvička; 1567 Šimon Táboraký a Václav Vašek, kteréhož roku nadepsaný Pavol Malovec zasedal v radě Nov. M. Pr. (Kniha pam. Star. M. P. č. 994 p. 92. Kniha pam. Nov. M. Pr. z roku 1529 č. 322 a z r. 1567. č. 25.)
- ****) Takto vyžádali sobě konvaři na Horách Kutných přebývající r. 1527 od starších mistrů cechu konvařského v Městech Pražských přepis jejich artikulů a pořádků a na základě artikulů těch s přivolením cechu pražského zřídili sobě napotom zvláštní cech konvařský a zlatnický. (Viz Hora Kutná.)

nému tak i ke kulturnímu jeho způsobu, dobu tu můžeme pokládati za zlatý věk zvonařství a konvařství pražského i vůbec českého. Pohroma bělohorská a následující na to neřesti válečné měly však jakož vůbec na veškeré živnosti pražské, tak i jmenovitě na konvařskou velmi nepříznivý účinek, kteréž tam, jakož i v jiných městech českých, napotom provozováno jest z větší části toliko mistry z ciziny k nám příšlymi a to v míře a způsobu, k nimž jsme již výše byli ukázali.

Zvonařové z Cinperku.

Mezi staršími zvonaři a konvaři pražskými, anobrž vůbec českými proslavil se v prodlení století XVI. předkem Brykcí Zvonař z Cinperku, soused a patricius Nového Města Pražského, který povznesl u nás živnost konvařskou v té míře, že práce z hutě jeho vyšlé, co se týče důkladnosti, libozvučnosti a řemeslnosti ozdob a významu nápisů na nich vytknutých, nad všechna podobná díla času toho i napotom v Čechách i na Moravě slitá patrně vynikají, anobrž s nejzdařilejšími způsobu toho pracemi konvařů a zvonařů zahraničních dobře porovnatí se mohou. Pročež nevidělo se nám býti prací neužitečnou, všeliká data k tomuto vzdělanému muži a vzácnému umělci výtvarnému se vztahující sbíratí a z nich jakýs obraz životopisný sesíaviti a to tím více, ježto zprávy o něm zde onde až dosaváde u veřejnost podané jsou velmi skrovné a na mnoze změtené a nepodstatné.

Že však již předkové našeho Brykcího zvonaře téměř po dvě století s nemalým účinkem živností konvařskou a zvonařskou se zanášeli, obrátili jsme tolikéž k nim svou pozornost a podáváme zde předkem zprávy, jichž jsme se o nich a prácech jejich mohli dočísti a doptati.*)

Nejstarší nám známý předek Brykcího Zvonaře, který tolikéž provozoval živnost konvařskou, jest Brykcí Konvař (Briccius canulator). Týž připomíná se na začátku století XV. mezi předními sousedy Nového Města Pražského i členy širší a užší rady městské, mívaje platné účastenství v linutích náboženských tehdež skrze M. Jana z Husí v Čechách vzešlých. Jmenovitě byl prý Brykcí tento jedním z těch, kdož r. 1422 k tomu působili, aby Jan mnich Želivský, času toho oblíbený kazatel u P. Marie Sněžné, byl utracen. Pročež také když obec Pražská, chtějíc pomstítí smrt tohoto miláčka svého, ve středu po první neděli postní r. 1422 dala stítí pět konšelů Starého a dvě konšelů Nového M. Pražského, byl Brykcí Konvař jedním z těchto dvou státých konšelů Novoměstských.**) O pracích konvařských Brykcího tohoto, ježž vrstevníci jeho nazývají „vzácným konvařem“ (egregium canulatorem), nemáme však zpráv žádných.

*) O Brykcím z Cinperku a předcích jeho promluvili jsme již také v „Světozoru“ roku 1872 str. 159 a násl.; doplnivše nyní zprávy tam obsažené, obracíme znovu pozornost obecnstva našeho k této domácí rodině umělecké.

**) Viz Veleslavínův kalendář hist. ke dnu 4. března. Ještě prý v XVI. století stával náhrobek Brykcího tohoto při kostele sv. Štěpána na Novém M. Pr. s tímto nápisem: „Briccius egregius canulator, qui occisus est a. 1422, hic sepultus est.“

Jedním z potomků utraceného Brykešho a to — jak někteří tvrdí — vnukem mladšího bratra jeho, byl Mistr Bartoš Zvonař Novoměstský (Mag. Bartolomeus de Nova civitate pragensi), ježž ku konci XV. a v první čtvrti XVI. století čteme mezi sousedy Nového Města Pražského, kdežto (r. 1495–1533) v domě po předcích zděděném provozoval živnost konvařskou, měv však také nějaký čas huť svou v klášteře P. Marie Sněžné. Že byl muž nemálo vzdělaný, nábožný a horlivý vyznávač víry pod obojí, býval také potřebován v rozličných povinnostech obecních a byl taktéž delší čas starším obecním a konšelem (roku 1506 a v letech následujících).

Hledíc k živnosti konvařské byl Bartoš náš času svého jedním z předních českých zvonařů a konvařů, zhotoviv jednak sám, jednak společně s jinými mistry mnoho zvonů, cimbálů, křtitedlnic, pušek a k tomu podobných díl kovových, kteráž se až podnes v nemalém počtu v chrámech našich i sice spatřují a památku mistra svého hlásají.*)

*) Jakož jsme až dosaváde vyhledati mohli, slil M. Bartoš tyto zvony: R. 1499 velký zvon do Rokycan, který však později požárem v městě tom vzešlým, byl zničen; roku 1500 zvon do kostela v Bříství (v Kouř.), ježž byl r. 1865 přelit; r. 1508 velký zvon do farního chrámu ve Velharticích; roku 1505 zvon do kostela na Pankraci u Prahy; r. 1506 třetí zvon do Kostomlat; r. 1507 zvon „Vojtěch“ do děkanského kostela v Slaném, zvon do Dřevčic, větší zvon do kostela filial. sv. Petra a Pavla v Poříčí n. Sáz., zvon druhý v Borku u Lochovic a menší zvon do kostela Pivožďanského; r. 1508 zvon do Lštění n. Sáz., zvon do Ledčic (u Roudnice) a na Hradčích u Lštění n. Sáz.; r. 1509 velký zvon do Kondrace (na Vlašmsku), tolikéž zvon ztíží 20 cent. do děkanského chrámu P. v Lounech, větší zvon do Vrbna (u Loun), jakož i společně s M. Ondřejem Ptáčkem Kutnohorským veliký zvon do chrámu sv. Víta na hradě pražském 200 (?) ctů ztíží, tehdáž největší zvon v Čechách a tudíž „pater campanarum“ (otec všech zvonů) zvaný, který však při velikém požáru r. 1541 byl porušen a později (r. 1548) jest přelit; taktéž slil r. 1509 druhý zvon do kostela P. Marie v St. Holeslavi, pak velký zvon do Vojslavic (na Želivsku); roku 1510 velký zvon „Augustin“ do kláštera augustinského v Běle, prostřední zvon do kostela Neprobilického (u Slaného); r. 1511 zvon do kostela v Chlumě u Nalžovic; roku 1512 nákladem p. Zdenka Trčky z Lipé velký ozdobný zvon do kostela sv. Petra v Načeradci, zvon velký do kostela ve Vraném (u Slaného) a velký zvon do kostela v Ml. Bříství (na Želivsku); působením pana Jana Svojanovského na Skalách zvon do městečka Lomnice, který jest nyní ve Vraném, velký zvon do Bělce (u Neveklova); r. 1513 zvon do kostela v Újezdci nad Kladnem, menší zvon do Jetic (na Želivsku) a větší zvon do kostela sv. Jakuba v Popovicích; r. 1515 přelil starý zvon „Petr“ do kostela sv. Štěpána na Nov. M. Pražském a slil největší zvon pro farní chrám sv. Michala v Jistebnici; r. 1516 slil větší zvon do Praskoles u Karlštejna, zvonec do farního chrámu v Hořovicích; r. 1518 zvon „Maria“ u sv. Jindřicha na Nov. M. Praž.; r. 1519 větší zvon do Dobřichova u Plánan; r. 1520 velký zvon do Kožlí u Ledče; r. 1521 větší zvon do kostela sv. Bartoloměje do Kocelovic u Lnař, zvon do Vrbčan, velký zvon do Plánan, druhý zvon do Praskoles, největší zvon do Vicova u Přestic, zvon „Dominik“ do chrámu děk. v Slaném, velký zvon do chrámu děk. v Prachaticích a větší zvon do Zdic (u Žebráka); r. 1522 velký zvon do Martinic (u Votic), menší zvon do Vojkova (tamtéž) a umíráček do Jistebnice; r. 1523 zvon do Velšce (na Vlašmsku) a nákladem krále Ludvíka veliký a sličný zvon na hrad Pražský; r. 1524 zvon do kostela sv. Petra a Pavla na Řebíčku blíž Líšně; r. 1525 zvon k sv. Štěpánu vět. na Nov. M. Praž., r. 1526 zvony do kostelů v Bystřici a Libáni (na Jičinsku), větší zvon na Zbraslav k sv. Havlu a do Počepic (u Sedlčan); r. 1529 zvon do Kmetinovi (r. 1750 přelity); r. 1530 větší zvon do Dolejší Lánice; r. 1532 do Pravnína střední a do Maršovic (v Tábořsku) velký zvon, největší zvon „Jakub“ do fil. kostela v Zápích a krásný velký zvon do farního chrámu P. v Petrovicích (u Sedlčan); r. 1533 velký, 236 ctů těžký zvon na hrad pražský, který však dne 20. ledna r. 1534, byv tam vežen, aby jím na Hromnice zvoniti mohli, na třetím mostě spadl a roztloukl se. Kromě tuto právě vyčtených zvonů M. Bartoš slil ještě jiné zvony větší a menší, kteréž však později byly buď na dobro zničeny aneb přelity, při čemž

Co se týče zvonů M. Bartošem slitých, tu téměř všechny vynikají svou hmotností a zvучností a jsou na onen čas i nemálo řemeslně zhotovené; hledíc pak k legendám čili nápisům, jež na nich čteme, tyť jsou rozličného znění a takřka veskrz latinské, tu delší, tam kratší, z nichž tyto tři nejčastěji přicházejí:

- a) „En ego campana, nunquam pronuntio vana, Ignem vel festum, bellum et funus honestum. Qui me conflavit Bartolomeus nomen habet in nova civitate pragensi. Anno....“;
- b) „Ista campana fusa est in domo magistri Bartolomei in nova civitate pragensi. Ex hoc laus deo Patri omnipotenti, beatæ Marie semper virgini et omnibus sanctis...“ a
- c) „Veni sancte spiritus. Anno... qui me fecit M. Bartolomeus nomen habet in nova civitate Pragensi.“

Kdy M. Bartoš smrtí sešel, není nám známo, a lze se toliko domnívat, že se to událo koncem r. 1533, ježto času toho vyšly poslední nám známé zvony z huti jeho a roku 1534 fer. 2. ante Agnetis (20. ledna) jmenuje se již „nebožtík Bartoš zvonář.“*) Pokud víme M. Bartoš měl za manželku *Magdalenu*, dcerku pražskou, a zůstavil syna Ondřeje *Zvonaře*, který byl sousedem Nového M. Praž., držel tamtéž dům a grunty šosovní a jmenovitě velikou vinici nad Nuslemi s lisem a věží, a provozoval tolikéž živnost konvařskou a to z počátku pod firmou otce svého: „in domo magistri Bartolomei in nova civitate pragensi“, později pak svým jménem.**)

Mistr Ondřej Zvonář měl syny *Brykctho* a *Zikmunta*, pak dcery *Magdalenu* a *Kateřinu* a zemřel — jak se podobá — po r. 1550, tak že bratři jmenovaní ještě roku 1558 platili pozůstalé dluhy otcovské.***)

Oba bratři tito vzdělali se záhy v umění literárním a vycvičili se v jazycích rozličných, tak že pro svou vzdělanost, rozsáhnost a nad to i zámožnost času svého byli pokládáni mezi přední sousedy Novoměstské: „*patricii novae civitatis pragensis*“, jak se sami psávali a od jiných sousedů a známých svých titulováni bývali. Starší z nich, *Brykctí Zvonář*, vyučiv se řemeslu konvařskému u otce svého, navštívil zahraničné hutě slévačské a nabyt tím nevšedních zkušeností a vědomostí, jichž napotom v živnosti své dobře věděl užiti. Navrátiv se do vlasti své usadil se na Novém Městě Pražském a provozoval již okolo r. 1550 sám pro

nelze nám tajiti, že B. Dlabač i jiná díla konvařská a to jmenovitě několik zvonů s českými legendami pokládá za práce Bartošovy; avšak váháme jemu u věci té přisvědčiti, ježto není na jisto postaveno, že by jejich zhotovitelé s naším M. Bartošem byli tatáž osoba.

Připomínáme však, že M. Bartoš v letech 1515 a násl. sléval tolikéž pušky, hmoždíře, tarasnice a jiná díla střelná společně se slavným tehdež puškářem *Petrem*, který měl času toho hut svou na Novém M. Praž. u sv. Štěpána ve zdi. (Čas. Č. M. 1846, str. 398.)

*) „Lumír“ I. 1856. str. 15.

***) M. Ondřej Zvonář Novoměstský sllil r. 1540 zvon největší „*Vojtěch*“ do kostela sv. Vojtěcha v Jirchářích na Nov. M. Pr., r. 1542 přelil po velikém požáru (r. 1541) zvon „*Václav*“ na hrad pražský společně s M. Matyášem a r. 1544 sllil velký zvon do chrámu P. v Čížově (v Písecku).

****) Ku př. r. 1558 zaplatili bratři jmenovaní 326 kop gr. č. pozůstalého dluhu otcovského *Mikulášovi Koštovi* do Krakova, jak se podobá za cín, měď a jinou litinu. (Líb. Obl. Nov. Prag. IV. fol. 4.)

sebe živnost konvařskou v domě otce svého; oženiv se později s Voršilou, dcerkou pražskou, učinil s ní r. 1560 společné vzdání statku, kteréž však r. 1581 bylo zase zdviženo.*)

Že byl M. Brykef muž vzdělaný, zkušený a zámožný, vzkládány jsou na něho rozličné povinnosti obecní, tak že asi od roku 1560 začínajíc až do své smrti seděl v širší a užší radě městské (jako starší obecní a jako konšel), taktéž býval poslancem ze stavu městského na sněmích zemských a v jiných jednáních, jakož i výběřčím městským a berníkem zemským a jedním z předních členů a kantorů slavného tehdejšího kůru literátského u sv. Jindřicha na Novém M. Pražském.**)

Roku 1571 M. Brykef společně s bratrem svým Zikmuntem pro své šlechtivé zachování a služby platné obdařen jest erbem a titulem z Cinperku (Czymperku lat. a Stanimonte)***) kteréhož roku (fer. 2 post Julianam) koupil sobě a manželce své Voršile tolikéž dům v široké ulici na Nov. M. Praž., napotom „u Zvonařů“ zvaný (nyní u „tří zvonků“ č. 481-II.), od p. Hoška z Proseče a manželky jeho paní Markety z Doubravic za 145 kop gr. č. mezi domy Martina Humpoleckého a Jana Karpyška oboustranně ležící, do něhož přenesl ihned huť svou konvařskou a v němž napotom přebýval až do své smrti.†)

Roku 1574 M. Brykef přejal od bratra Zikmunta a sester Kateřiny a Magdaleny vinici („Zvonařku“) nad Nuslemi ležící, zaplativ každému z nich po 60 gr. č., a to sestřím ihned r. 1574, bratrovi Zikmuntovi pak r. 1576.††) Později M. Brykef držel ještě jiné grunty šosovní na Nov. M. Pražském, koupiv jmenovitě také fer. 2. po Havle r. 1582 společně s manželkou Voršilou od Boh. Záruby z Hustiřan za 335 kop gr. č. dům ve farní osadě sv. Michala v Opatovicích s dvěma zahradami.†††)

*) Lib. Contr. alb. Nov. Pr. 4. f. 7.

***) R. 1683—1688 M. Brykef přichází také mezi osobami k přijímání počtů berních na sněmu zvolenými. (Sněmy.)

****) Kdy a kým byl propůjčen list erbovní M. Brykefmu nemohli jsme vyhledati, avšak na jisto jest postaveno, že se to událo na začátku r. 1571, ježto r. 1570 psal se ještě jenom Brykef Zvonař, r. 1571 (fer. 2 post Julianam) přichází však v knihách městských, jakož i v tituláři r. 1572 vydaném již jako „slovutný Brykef Zvonař z Cinperku. Erb M. Brykefmu propůjčený vypisuje se takto: „Štít obdlouhý, v němž dole na pravé straně pahrbek a na něm zvon, na levé pak straně lev vzhůru spiatý a předními tlapami zvonu toho se dotýkající, se spatřuje; nad štítem leží kolčí helm s fařnochy a točnicí, z nížto dvě křídla orličích proti sobě roztažených vzhůru vyniká, mezi nimiž tolikéž zvon jako v štítu se spatřuje.“ Erbu a titule z Cinperku (Czymperku lat. a Stanimonte) M. Brykef užíval napotom na všech potřebách svých a jmenovitě vkládal je také do všech větších a ozdobnějších svých prací zvonařských na způsob dvou medailonů, tak že v jednom z nich spatřovalo se poprá M. Brykefho k levé straně obrácené s opisem: „Briccius a erifunditor a Stanimonte“, v druhém pak vypsáný právě erb s literami: B. Z. Z. C. (Brykef Zvonař z Cinperku) nad štítem a s letopočtem (ku př. 1574); nad erbem a do kola četlo se heslo M. Brykefho: „Deus adjutor et protector meus!“ Tuto zároveň připomínáme, že zvonař „Brykef z Czapapertu, jenž se připomíná v Slov. Nauč., Dlabáčově „Künstlerlexikon“ a v jiných spisech ještě, jest táž osoba s naším M. Brykefem z Cinperku, a že pojmenování to zakládá se toliko na nesprávném čtení toho kterého nápisu zvonového.

†) Dům ten vyplatil M. Brykef r. 1576 úplně (Lib. Cont. alb. No. 5. f. 7.). Později byla v domě tom také kněhtiskárna a dílna známého illuminatora a tiskaře Michala Petrla v Anaberku rodilého. (Viz Slovník Nauč.)

††) Viz lib. Oblig. V. f. 215. Sestra Magdalena byla tehdejší již provdána za Martina Lekše, konvaře. O druhé sestře Kateřině, jakož i o bratrovi Zikmuntovi nemáme napotom širších zpráv; tento — jak se podobá — zemřel bezdětek a nepřichází více v tituláři r. 1689 vydaném.

†††) Arch. Nov. M. Pražského.

S manželkou svou Voršilou M. Brykcí splodil syny Bartoloměje, Šimona a Brykcího ml., kteřížto všickni vzdělali se v umění literárním a připomínají se ještě za živobytí rodičů svých mezi sousedy pražskými. Nejstarší z nich Bartoloměj Zvonař z Cynperku oženil se r. 1587 s Ludmílo u, pozůstalou dcerou po Melicharovi Hepfnerovi, sousedu Nov. M. Praž.,*) načež přebýval u rodičů svých, pomahaje jim v živnosti konvařské, jižto však později (po r. 1590) provozoval na svou ruku, jakož k tomu ukazují práce konvařské z jeho dílny toho času vyšlé.**)

Druhý syn Šimon Zvonař z C. zasnoubil se r. 1585 s Annou pozůstalou dcerou po Tomášovi Rabsteinském z Čichanova a Evé Lehnárové z Kouby, sousedech staroměstských, a přebýval tolikéž u rodičů svých; zemřel však již okolo r. 1602, zůstaviv dceru Voršilu.***)

Nejmladší z nadepsaných synů Brykcí ml. Zvonař z C. studoval na akademii Karlově a zanášel se později tolikéž latinským a českým †) veršováním, byv v přátelském spojení s tehdejšími básníky a učenými, jmenovitě také s M. Petrem Kodícilem z Tulechova, který r. 1588, když se Brykcí ml. z C. ženil s Ludmílo u, dcerou pražskou, k slavnosti té složil báseň latinskou. ††) R. 1598 fer. 3. post. Calixti koupil Brykcí ml. z C. dům průchoditý pod malými domky po Ondřeji Maršíkovi zůstalý (nyní č. 747 v široké ulici na Nov. M. Praž.) za 405 kop gr. č., kterýžto dům i všecken jiný statek svůj r. 1600 fer. 2. post. Corp. Xti společně zadal nadepsané manželce své Ludmile. †††) Jak se však podobá, zemřel již záhy na začátku století XVII. zůstaviv syna Jana Krištofa Zvonaře z C. a dceru Annu, která se napořtom provdala za Ondřeje Kocoura z Votína, souseda Nov. M. Pr.

Brykcí starší Zvonař z C. provozoval zvonařství a konvařství ještě u vyšším stáří, anobrž díla, která právě v pozdějších letech vycházela z jeho hutí, sluší pokládati mezi nejzdařilejší práce jeho, vůbec pak žádný z českých a moravských konvařů a zvonařů nezhotovil času svého tolik a tak řemeslných díl kovových, jako náš Brykcí, tak že vším právem zaujímá přední místo mezi živnostníky a umělci výtvarnými, kteří se tehdež v zemích koruny české zanášeli sléváním kovů nižších.

Až po tu chvíli známe výše osmdesáti díl kovových skrze Brykcího st. Zvonaře zhotovených, jichžto počet svým časem se ještě snad rozhojní, nehledíc k tomu, že nemalá část konvařských prací Brykcího (zvonů, cimbálů, křtitedlnic, tabul náhrobních, rakví, svíců

*) Lib. Nupt. Novae Civ. Pr. I. f. 198. Svatební smlouva uzavřena jest v pátek po nar. Kr. P. r. 1581, kteréhož dne novomanželé kvitovali oboustranně rodiče své ze 100 kop gr. č. věna a z 200 kop gr. č. jim vyplacených.

***) Ku př. r. 1594 zhotovil Bartoloměj Zvonař z C. ozdobnou rakev cínovou do kostela Domašinského pro mrtvé tělo pana Oldř. Skuhrovského ze Skuhrova na Lounovicích, pak krásný zvon s českou legendou r. 1601 do chrámu P. v Kozově slity a cínovou křtitedlnici s lat. a česk. nápisem pro chrám P. v Leštanech r. 1596 objednanou.

****) R. 1598 f. 5. post. Invocavit vykviitovala Anna z Čichanova, vdova po Šimonovi z Cynperku, tchána svého Brikcího z C. z věna jí úplně vyplaceného. (Lib. Nupt. Nov. C. Pr. I. f. 175.)

†) V spisu Davora Rodovského z Hustiřan: „Kniha kuchmistrská“, v Praze r. 1691 vytištěném, čteme tolikéž jedno české veršování Brykcího ml. z C., totiž: „Naučení kuchařec.“

††) Viz Petri Codicilli a T: Epithalamium D. Briccio jun. a Cymberco. Pragae 1588.

†††) Lib. Contr. Vir. 8. f. 192 a 301.

a k tomu podobných nádob bohoslužebných), jednak nehodami živelními, jednak surovostí a nevěšmavostí doby minulé i nyníjší přišla k zmaření.*)

*) Přivádíme zde zvony a jiná díla konvařská, která Brykci náš zhotovil, jak jsme až dosaváde mohli je vyhledati: Zvon na věži u sv. Martina v Č. Kost. r. 1544; dva zvony v chr. sv. Barbory v Nabdíně (u Velvar) r. 1552; krásný zvon u sv. Petra v Dolanech (v Plzensku) z r. 1554; velký zvon u sv. Petra v Podboří (u Mirovic v Prach.) a menší zvon „Křížek“ u sv. Vojtěcha na N. M. Pr. (r. 1871 přelitý) z r. 1556; zvon v chrámu Páně sv. Trojice na Smečně, nákladem paní Doroty Martinicovy z Vartemberku, pak velký ozdobný zvon ve Všešulově, nákladem p. Kryštofa z Kolovrat slitý r. 1557, zvon ve Vtelně a zvonec pověžného na radnici Nov. M. Pr. z roku 1559, zvon v děkanském chrámu P. v Chomutově z r. 1560, velký zvon v Dobří u Volně z r. 1561, dva zvony v kostele far. v Jirnách z r. 1562 a 1563 s českými legendami, zvon na poplach na Novoměstské radnici v Praze, kterýž byv r. 1559 bleskem zničen, r. 1565 jest přelit a ozdoben při tom erby, obrazy a nápisy rozličnými a jest poněkud i tím památný, že z jeho lat. legendy Mart. Kuthenem takto zdělané:

„Aes igne aetereo perit quod Bartholomei
Hoc melius reparat Bryccius ejus nepos“

vychází, že Brykci náš byl vnukem často výše jmenovaného M. Bartoloměje (Bartoše) Zvonaře; zvon ztíží asi 120 ctů „Zuzana“, v hlavním chrámu P. v Jihlavě z r. 1564, ze staré zvonoviny a pomocí bohaté lazebnice paní Zuzany Spissenovy přelitý; zvon prostřední v Březanech tolikéž z roku 1564, ozdobený obrazem S. Cyrilla a Metoděje a zvon větší v hřbit. kostele v Kostelci n. L.; druhý zvon v děk. chrámu P. v Slaném, menší zvon v Kostomlatech, zvon „sv. Ondřej“ u Sv. Vojtěcha M. na Starém M. Pr., zvon pěkný v Dřínově (u Smečna) z r. 1566, menší zvon ve Vtelně a zvon v Skříplí (v Beroun. r. 1764 přelitý a nyní na věži kostela Vošovského se nacházející) z r. 1567; malý zvon u sv. Jana v Obříví, menší zvon v Nové vsi u Vožice a kovová tabule náhrobní Jana Prusky z Březnice v děk. chr. Páně Lounském z r. 1568; zvon v chrámu sv. Jakuba v Klatovech z r. 1569; velký zvon v chrámu far. v Kladně, pak v Kounicích (u Brodu Č.) z r. 1570; větší zvon v kostele far. v Plaňanech z r. 1572; velký zvon v Múkařově (u Č. Kostelce) a v Hrušovanech (na Litoměř.) z r. 1573; zvon prostřední v Počáplí (u Roudnice) a zvon v Radonicích nad Ohří, nákladem paní Alžběty z Rogendorfu na Pátku a zvon v kostele sv. Vavřince v Butovicích (okr. Smíchov.) z r. 1574; největší zvon u sv. Mikuláše v Nechvalicích (u Sedlčan) a krásný zvon u sv. Trojice v Písku z r. 1575; zvon v chrámu P. na Kosové hoře z r. 1576; velký zvon v Ondřejově a třetí zvon „Mikuláš“ u sv. Mikuláše na Malé straně Pr., zvon u sv. Martina v Kozojedech (u Č. Kostelce), v dolní Branně u sv. Mikuláše (u Kom. Hrádku) a na radnici zvon na poplach v Ústí n. L. z r. 1579; zvonec v Charvatci z roku 1580; zvon v Chocenicích (u Kolína), cimbál na bránu v m. Rakovnfku, křtitedlnici v chrámu Vojkovském (u Votic) nákladem p. Peřmana z Řičan a paní Anny Řičanské ze Skuhrova s vyobrazením jich erbů z r. 1581; zvon v kostele na Pankraci z r. 1582 (přelit r. 1862); rakev cínová do hrobky Lobkovické v Chomutově pro Bohuslava Šťastného Hassensteinského z Lobkovic z r. 1588; zvon větší do Černovsi (u Roudnice) a křtitedlnice v Novém Rychnově, kovová tabule náhrobní Nik. Kostelnička († 1588) u sv. Jindřicha na N. M. Pr., zvon „Kristus“ v děk. chr. Beroun. a velký zvon do kol. chrámu P. Vyšehradského z r. 1584; zvon „Dominik“ v chrámu P. Marie před Týnem na Starém M. Praž. (r. 1819 bleskem zkažen), zvon „Lochmar“ u sv. Štěpána V. na Nov. M. Praž. (přelit), zvon v Libouni (na Vlašim.), zvon v Jistebnici v kapli sv. Máří Magdaleny na Poušti (přelit r. 1808) z r. 1585; zvon u sv. Trojice v Rakovnici, zvon „Pražan“ u sv. Prokopa v St. Bydžově z r. 1587; velký zvon v děk. chrámu P. sv. Jiljí ve Vlašimí (ztíží 38 ctů) nákladem p. Vilému Vostrovce z Královic a manželky jeho paní Johanky Klenovské ze Ptení s vyobrazeními svatých a erbů z r. 1588; zvon u sv. Jakuba v Klatovech, u sv. Prokopa ve Všehrdech a velký zvon v Maršovicích nákladem p. Bernarta st. Hodějovského z H. na Tloskové s jeho erbem a s medaliony, popráš a erb Brikešho Zvonaře obsahujícími z r. 1589; zvon u sv. Trojice v Podskalí na Nov. M. Praž. (slitý po vyhoření m. Březnice pro tamní chrám, avšak později do chrámu nadepsaného přišlý) z roku 1590; dva zvony v děk. chrámu P. v Mostě: „Zuzana“ a „Marie“ z r. 1590 a 1592; zvon v Plaňanech a menší v Nechvalicích, pak krásná tabule náhrobní p. Petra Chotka z Vojnána s erby a vývodem rodu jeho v kostele ve Vraném (v Slansku) z r. 1591; druhý zvon u sv. Trojice v Podskalí na Nov.

Téměř všechny práce z konvařské dílny našeho Brykceho vyšlé, jsou důkladné a zdařilé, některé pak tak řemeslně zhotoveny a tak bohatě a důvtipně ozdobeny (a to vyobrazením osob a věcí alegorických i historických, podobiznami osob tehdejších žijících, obrazy světců a světic, scén biblických i světských, erbů, znaků, květin, arabesek a t. p.), že je mezi nevšední díla umělecká sluší pokládati. Jsouť to vůbec vzácné práce kovové, kteréž zřejmě ukazují, na jaký stupeň řemesla a umění sléváním kovů se zanášející času toho u nás se povznesla.*) I máme za to, že každý, kdo jenom některá z děl nadopsaných bedlivě ohledal, nám přisvědčí, že Brykce Zvonař byl času svého předním mezi konvaři a zvonaři domácími a že kovová díla jeho vším právem přirovnati se mohou k pracím vyšším tehdejších z hutí nejvzácnějších konvařů, zvonařů a puškařů německých, nizozemských a francouzských, anobrž že tytéž i nad ně vynikají. Pročoz také — hledíce k zdařilým a hojným pracím jiných tehdejších v Čechách i na Moravě žijících mistrů — dobu tu za zlatý věk domácího umění konvařského pokládati můžeme.

Co legend čili nápisů na zvonech a jiných kovových pracích Brykceho z C. se týče, sluší připomenouti, že užíval na nich legend latinských, českých i smíšených, čili latinských a českých zároveň, tu kratších, tam širších, někdy však tak obšírných, že jimi pokryty jsou

M. Praž., větší zvon v kostele Hornobakovském (u Tábora), větší zvon v Miličově (v Rakov.), velký zvon v kostele sv. Jeronýma v Sedlci (u Tábora, r. 1856 přelitý) z r. 1694; velký krásný zvon v Neprobilicích, velký zvon v kostele Karmelitánském na Malé straně Pr. (z bývalé kaple M. Jana Husi při hřbitově malostranském tam přenesený, r. 1829 však K. Bellmanem přelitý) z roku 1595; zvon v bývalém kostele P. Marie na Louži v Praze, prostřední zvon ve fil. kostele Narození Panny Marie ve Vys. Újezdě s 6 znaky Hodějovských, Hronů, Voračických a j. v. z r. 1596; velký krásný zvon v Pravoníně z r. 1597 a menší zvon v Holčicích (v Žatecku) nákladem Barbory Kopáčkové z Velvar, slitý r. 1699; dva zvony ve fil. chr. sv. Havla v Teplišovicích (u Benešova) bez letopočtu. — Že nás Brykce mimo právě vyčtená díla zhotovil jiné ještě práce konvařské pro potřeby církevní i soukromé, kteréž však příhodami rozličnými později byly zkaženy aneb přelity, k tomu jsme již výše ukázali.

*) Ukazujeme u věci té — co velikosti, zvučnosti a řemeslného způsobu se týče — předkem k těmto zvonům: v Dolanech (r. 1658), ve Všešulově (z r. 1657), ve Vtelně (z r. 1567), v Kladně (z r. 1570, na němž asi 50 větších a menších obrazů a okras se spatřuje), v Plaňanech (z r. 1572), v Mukařově (z r. 1573 s hojnými a krásnými arabeskami, květinami a figurami), v Radonicích (z r. 1574), v Kozojedech (z r. 1577), k zvonu Lochmaru u sv. Štěpána na Nov. M. Pr. (z r. 1585), k zvonu v Starém Bydžově (z r. 1587), ve Vlašimi (z r. 1588), v Miličově (z r. 1594), v Neprobilicích (z r. 1595), u Karmelitánů v Praze (z r. 1595), zvon ve Vys. Újezdě (z r. 1695 s erby a vývodem rodu Přechy Hodějovského a Doroty Hodějovské z Harasova), k ozdobnému velkému zvonu v Pravoníně, nákladem Václ. Kekule ze Stradonic r. 1597 zdělanému. O zvonech těchto vypravují se také rozličné pověsti, ku př. o výše jmenovaném zvonu Lochmaru. Dle zachovalé se pověsti zvon Lochmar nazván jest dle konvaře Lochmara (Lochmayera), který jej na začátku století XV. ke kostelu sv. Štěpána na Nov. M. Pr. slil; že byl prý nepřítel nového učení husitského, odsouzen jest k smrti, a když veden na popraviště zvoněno zvonem tím. I vyřkl tu Lochmar těžkou kletbu v ten rozum: „aby zvon ten vždy jenom neštěstí hlásal“, což se také vyplnilo. Neboť vyzváněno jím vždy na poplach, při zbouření se obce, při požárech, proti mračným a v podobných neblahých přibězích. Taktéž byl prý zvonem tím r. 1642 usmrcen jistý Šimon, syn vdovy jakés, jehož pomník na hřbitově u sv. Štěpána na Nov. M. Pražském ještě na začátku tohoto století se spatřoval. O velkém zvonu v St. Bydžově, jenž slil jest nákladem p. Václ. Materny z Květnic a co řemeslného zhotovení a zvučného hlasu se týče, dílo nad jiné vynikající, povídalo se, že stál o několik kop grošů českých více, nežli celý chrám starobydžovský a že prvotně hlas jeho byl tak silný, že jej bývalo slyšeti v celém okolí na několik mil.

celé strany zvonové. Co obsahu se týče, vztahují se nápisy tyto k času, kterého byla díla ta zhotovena, k osobám, jež na ně náklad nesly, a k mistru, který je slil, nad to zavírají v sobě zhusta také rozličné texty biblické, nebo jiná povědění naučná a památná, pročež jsou tolikéž jako pomůcky k oznámení se s tehdejší životem sociálním a smýšlením náboženským, jakož i se starším rodo- a místopisem domácím nemálo důležitý a povšimnutí hodný.*)

M. Brykci Zvonař z Cimperku zemřel v přímoří, jež roku 1599 v Čechách a jmenovit v městech pražských tak záhubně řádilo a tolik mužů vzúcných za obět vyžádalo, dne 10. září 1599, byvše snacha jeho Ludmila a vnučka Liduška nedlouho před tím touže morní bolestí stříženy.**)

M. Brykci z C. zůstavil po sobě hojného jmění, totiž: dva domy (dům „u Z v o n a ř ů“ na široké ulici č. 481-II. s hutí a zásobami konvařskými a dům v Opatovicích na Nov. Městě Praž.), pak vinici „Z v o n a ř k u“ nad Nuslemi, kromě jiných ještě gruntů šosovních; nad to

- *) Obšrné legendy čteme na menším zvoně v Klatovech u sv. Jakuba; na zvoně v Horním Bakově; na zvoně starohydžovském, kteráž jest nejobšrnější nám známá česká legenda zvonová; na velkém zvoně ve farním chrámu P. sv. Mikuláše v Nechvalicích; na větším zvoně v Plaňanech; na větším zvoně u sv. Trojice v Podskali; na zvoně v Neproblicích a j. v. Jako na ukázkou podáváme zde jednu z legend, jež čteme na zvonech M. Brykci zhotovených a to smíšenou. Na zvoně ve Vtelně čteme totiž takto: „Vdielan gest zvon tento nakladem wesy obce ze Wtelna pro potrzebu Osady a kostela gegich k Swatemu Michalu Archangelu. A toho czasnu byl gest Panem gegich Vrozeny Pan Albrecht Wtelnaky z Wtelna a na Wtelnie. 1567. Briccius Pragensis auxilio divino fecit me.“ — Z textů biblických a naučných, jichž M. Brykci ve svých nápisech zvonových užíval, klademe na ukázkou tyto: Na zvoně v Nové Vsi (u Vožice) z r. 1568: „Da pacem domine in diebus nostris, quia non est alius, qui pugnet pro nobis, nisi tu Deus omnipotens. Briccius divino auxilio fudit me. 1568.“ — Na zvonu ve far. chrámu P. na Kosové hoře z r. 1576: „Zvon slit jest, aby lidé uslyšice hlas zvonu tohoto k modlitbám, k chválení Boha a poslouchání jeho slova svatého od hmotných prací se udržovali a k společnosti křesťanské do chrámu se scházeli.“ — Na zvoně v Kozojedech (u Čern. Kostelce) z r. 1577: „Pospodine! chvaltež té díla tvá a svatí tvoji dobrořečte Tobě. Chvalte pána na cymbálech dobře znějících, chvalte jeho na cymbálech plesání plných; chvalte Boha a Ducha v pravdě.“ Na zvoně větším v Miličově roku 1594 nákladem p. Šeb. Lažanského z Bukové na Břesku „jakožto kollátora a milovníka náboženství křesťanského“ slitém čteme: „Utvril mne v pravé víře, Bože můj, Ať jsem živ v pokání sluha Tvůj, Když přijde čas, v němž mám umřítí, Rač duši mou k svatým přijeti.“ — Na menším zvoně tamtéž, nákladem „paní Zuzany Lažanské roz. Nebylovské na Břesku“ r. 1594 slitém, čteme známé povědění bibl. z Joba: „Vím zajisté, že Vykupitel můj živ jest a že v poslední den zase ze země vstáti mám.“ — Povšimnutí hodný zdá se nám býti nápis na zvonu v Butovicích (v okr. Smíchovském), ježto z něho vyrozumíváme, kterak se druhdy zachovávalo při objednávání zvonů do chrámu venkovských nákladem osadníků zřízených. Zní takto: „S povolením ur. paní Marie ze Stoješic a na Bilzanech smluven tento zvon skrze uroz. p. Bart. Panvice z Lomnic na Jinonicích a slov. p. Ondřeje Paczyského, měštónína na Nov. M. Praž. a udělán ke cti a chvále jména božího v Butovicích k sv. Wavřinci skrze prací a umění Brykciho Zvonaře z Cimperku na Nov. M. Praž. pro poctivost a potřebu obce nákladem předně Kateřiny Součkové vdovy a při tom všech osadníků k tomu kostelu přínaležejících. Stalo se l. 1574.“ Na druhé straně zvonu spatřují se nápisy a erby paní kolatorky Marie Otové ze Stoješic a manžela jejího Fr. Ota z Dalmanhorstu.
- *) „Na památku Brykciho Zvonaře z C. a přátelům i jiným pro smrt přátel zarmouceným ku potěšení“ Sixt Palma Močidlanský složil píseň a vytiskl ji v své impressi takto: „Píseň pohřební na smrt slov. p. Brykciho Zvonaře z Cimperku, někdy radního pana na Nov. M. Praž. 8° 4 listy. (Světozor 1876. Příloha 15.) Podobizna M. Brykciho z C. zachovala se na několika medailonech, vložených do zvonů skrze něho slitých. Dle takových dvou medailonů zhotoveno bylo také poprá a erb jeho, ježto se spatřují v Světozoru r. 1872 č. 16.

pozůstalo po něm i nemálo sum na hotovosti (v zlatých uherských a tolařích českých) a nádob i věcí skvostných od zlata a stříbra (pásů, košíků, nožů, lžic a t. p.), o kteréž dědictví se rozdělili synové a vnukové jeho.

Dům „u Zvonařů“ s dílnou konvařskou vzal sobě nejstarší syn Bartoloměj Zvonař z C. a provozoval v něm nějaký čas živnost svou s dobrým účinkem, jakož k tomu ukazují díla času toho tam zhotovená.*) Zemřel však již okolo r. 1602, zůstaviv syna nezletilého Brykeho Jana Z. z C., o jehož vychování bába jeho Kateřina Hepfnerova a poručníci Jan Kamaryt z Rovin a Václav Macek, konvař pražský, bedlivě se starali a také živnost konvařskou v domě „u Zvonařů“ k dobrému jeho dále provozovali.**)

Brykef Jan Z. z C. došed r. 1606 let svých, uvázal se v dědictví otcovské a zasnoubil se s Reginou, pozůstalou dcerou po Albrechtovi Habervašlovi z Habersfeldu, sousedu pražském; avšak dříve ještě nežli sňatek přišel k místu, zemřel Brykef Jan Zvonař z Cinperku ve středu po sv. Voršile r. 1606. Veškerý statek svůj odkázal nadepsané bábě své Kateřině Hepfnerové, s tou však výminkou, aby nevěstě jeho panně Regině a nad to strýcovi Janovi Křištofovi Z. z C. a sestřenici Voršile Z. i oběma bývalým poručníkům jeho jisté sumy vyplatila a odkázané jim věci od zlata a stříbra odevzdala. Pořízení toto, nebyvši od žádného naříkáno, stvrzeno jest na to radou novoměstskou v pátek po obrácení sv. Pavla na víru l. 1607.

Na to nemáme již žádných zpráv o tom, že by se byl některý Zvonař z Cinperka zanášel konvařstvím vůbec, tím méně pak v té míře, jak to v prodlení XVI. století Bartoloměj a Brykef Zvonařové byli činili; rovněž nevíme, co se napotom stalo s domem „u tří zvonků“ (č. 481 II.) a hutí, která při něm pozůstávala. Co se pak týče domu Zvonařovského (č. 747-II.) po Brykef ml. Z. z C. pozůstalého a vinice „Zvonařky“, vyhledali jsme toto: Anna dcera Brykeho ml. Zvonaře z C. byla, jakož výše připomenuto, provdána za Ondřeje Kocoura z Votína, souseda a držitele domu „u černého kocoura“ na Nov. M. Praž. (č. 892-II.), jemuž mimo jiné věncem přinesla také dům Zvonařovský (č. 747-II.), pak vinici „Zvonařku“ s lisem za svinskou branou k Vršovicům ležící. S manželkou touto Ondřej Kocour splodil syna Jana a jakož známo roku 1618 – 1620 stál k straně odpořilých stavů evangelických, pročež propadl také po bitvě bělohorské hrdlo, český i veškerý statek svůj a jest s jinými „rebely“ dne 21. června l. 1621 popraven na náměstí staroměstském. Dle zdání komise likvidační z 3. června 1622 a čís. resoluce z 6. července l. 1622 měl nadepsaný dům Zvonařovský i s vinicí „Zvonařkou“ připadnouti nadepsanému synovi Janovi po Ondřejovi Kocourovi zůstalému, poněvadž zboží to jeho matce po otci Brykef ml. Zvonařovi z C. náleželo. Avšak není nám vědomo, jestli zboží to nadepsanému dědici se dostalo, aneb zdali a jaké náhrady za ně bylo dáno. Víme toliko, že komora král. veškeré statky, v jichž držení byl někdy Ondřej Kocour, později rozprodala. Takto koupil Tomáš Maus, někdy dvorský služebník císaře Matyáše, za 2500 zl. r. dům Zvonařovský (č. 747-II.) a odkázal jej Šimonovi Brosiusovi z Horsteina, proboštovi kapituly na

*) Viz poznámku **) na str. 19.

**) Že dílna ta „v široké ulici v domě u Zvonařů“ byla času toho v dobrých rukou, k tomu ukazují práce z ní tehdež vyšlé; ku př. veliký r. 1603 sličně slitý a bohatě ozdobený zvon do kostela děk. v Prádku Čelákově (Čelákovických) v Kouřimsku.

hradě Pražském, který jej postoupil r. 1626 klášteř františkánskému u Matky Boží Sněžné. Vinici „Zvonařku“ postoupila komora kr. Rafaelovi Mnišovskému z Sebusina, perkmistru hor viničných a napotom prokuratorovi JMC., na splacení sum, jež byl komoře té zapůjčil.*)

Zvonařové pražští.

Promluvivše o nejvzácnější pražské a vůbec české rodině konvařské — Zvonařů z Cimperku — a to jakož se slušelo poněkud šfřeji, vyčteme nyní mistry, kteří v prodlení století XV. a XVI., jsouce takto vrstevníky rodiny nadepsané, tolikéž v městech pražských sléváním kovů se zanášeli a jichžto díla aneb alespoň památka jejich až na naši dobu se zachovaly.

Z první polovice XV. století máme jenom skrovných zpráv o osobách, kteréž času toho v městech pražských provozovaly živnost konvařskou, i o prácech jejich, a to — jak se podobá — za příčinou tehdejších hnutí náboženských a běhů válečných, v nichž nejedno vzácné dílo konvařské na zmar přišlo. Dle zachovalé pověsti náležel k osobám těm M. Lochmar (Lochmayer), který na začátku století toho měl huť svou na Novém M. Praž., v níž mimo jiná díla slil také zvon dle něho „Lochmar“ zvaný, na věž chrámu P. sv. Štěpána tamtéž. Že však kromě dotčené pověsti nemáme o mistru tom a dílech jeho jiných zpráv, nelze nám o něm šfřeji promlouvat, anobř vidí se nám k tomu, co jsme o zvonu tom výše str. 21 připomenuli, toliko pro úplnost ukázati. — Za nejstarší zvon v městech Pražských pokládá se zvon „Jiljí“, ztíží asi 50 ct. v jižní věži chrámu P. sv. Jiljí u dominikánů na St. M. Pražském visící. Zvon ten byl po zkažení krovů a zvonů předešlých, požárem v sobotu u vigílii sv. Petra a Pavla r. 1432 (Starí letop. čeští str. 84 č. 197) vzešlým, nákladem obce staroměstské r. 1437 znovu slit skrze M. Jeronyma z Prahy (viz Fr. Ekerta: Posvátná místa král. hl. m. Prahy. I. str. 392). Jestli však tento M. Jeroným tatáž osoba s M. Jeronýmem (M. Hieronimus, Jeronymus), o němž níže píšeme (k r. 1475—1491) čili nic, to nelze nám na tu chvíli rozhodnouti.

V druhé čtvrti století XV. žil v Praze M. Tomáš (Mag. Thomas cantharifusor), jakož k tomu ukazuje křtitedlnice v proboštském chrámu P. Roudnickém, roku 1448 slitá s latinskou legendou.

Téhož času připomíná se mezi konvaři pražskými tolikéž Petr Kotleř Pražan, který tehdež také slil rozličné zvony, jež se druhy spatřovaly na věžích okolních chrámů Páně; ku příkladu: v Ondřejově (k Hrádku Sázavskému náležitém), kteréž však v novější době byly přelity.

O konvařích, kteří v druhé polovici století XV. provozovali živnost svou v městech Pražských, došlo nás již více zpráv. Z mistrů těchto připomínáme:

Na začátku druhé polovice století XV. drželi huť slévací v městech Pražských konvaři Vít a Vincenc, kteří r. 1459 slili křtitedlnici do chrámu P. Marie na Louži v Starém M. Pražském, jež odtud po zrušení chrámu toho přišla do kostela P. Marie Sněžné na Novém M. Pr. a jest tím památná, že jest to křtitedlnice s nejstarší českou legendou, znějící takto: „Leta

*) Lib. cont. vir. Novac C. Pr. 12. f. 168 a 221, a Tom. Bilka dějiny konfiskací str. 275.

narození Syna Božího 1459 Vít a Vavřinec slili jsou tento klenot v den sv. Šebestiana. Já křtím vodou, ale mezi vámi stál, jehož vy nevíte. Amen.“ Na víku jest nápis: „Nákladem Markety Bečvařky vdovy.“

Po nadepsaných dvou mistrích připomíná se mezi živnostníky zvonařskými M. Petr nazván „H e z k á k o n v a ř“, jenž měl huť na Nov. M. Pr., v níž mimo jiná díla r. 1462 slil křtitedlnici s lat. nápisem do kostela sv. Štěpána na spálené ulici; pak M. J e r o n y m (Mag. Hieronymus, Yeronymus de Praga), který v druhé polovici století XV. držel huť v městech Pražských a na svých pracech užíval veskrz legend latinských takto: „Hoc opus factum est per manus Yeronymi de Praga, ad laudem et honorem Dei et . . .“ Týž slil r. 1475 zvon do kláštera Strahovského na Hradčanech ke cti sv. Kateřiny za opata Jana Starouška; r. 1476 zdělal pěknými arabeskami ozdobený zvon do kostela sv. Linharta na St. M. Pr., kterýž však po zrušení kostela toho byl prodán a stlučen; r. 1486 slil větší a menší zvon do kostela fl. Narození P. Marie v Újezdě Vys. (v okr. Nevčlovském); r. 1491 dva větší zvony do chrámu sv. Jiljí při bývalém klášteře august. v Třeboni, a j. v.

Vrstevníkem Jeronýmovým byl M. H a n u š K o n v a ř, který provozoval živnost svou v Praze „v železné ulici u Matky Boží“ a užíval, pokud víme, na zvonech a jiných dílech svých veskrz legend českých v tento rozum: „Tento zvon gest zdielan we gmeno buožie i matky bozie, M. Hanuš Konwarz w Praze w zyielezne vliczy v matky Bozie.“ Týž slil r. 1483 pěkný zvon do chrámu P. ve Vtelně (u Mělníka); r. 1489 menší zvon do chrámu sv. Kiliána u Davle, bývalého to kláštera Ostrovského, a zvon do Světce (Schwatz); r. 1492 zvon prostřední do kostela v Āisutech (u Slaného) s vyobrazením Panny Marie, pak zvon do Hořeňovse bez letopočtu.

Téhož času provozoval živnost konvařskou na Nov. M. Pr. M. J a n J a n o t k a, jakož k tomu ukazuje křtitedlnice cínová v chrámu sv. Jindřicha tamtéž, s českým nápisem a vyobrazením sv. apoštolů, byvši za faráře Tobiáše z Hradce r. 1487 slita.

Taktéž držel času toho huť konvařskou na N. M. Pr. Egidius Canulator, též Egidius Cantarista (Jiljí konvař), který času svého slil mnoho pěkných zvonů s latinskými legendami, z nichž jsme vyhledali tyto: V kostele Nar. P. Marie při zámku v Nových Benátkách dva zvony, z nichž větší slit jest r. 1477 s tímto nápisem: „A. D. 1477 hoc opus constructum in mense mayo per me mag. Egidium, cantaristam Nove civitatis Pragensis ad laudem et gloriam Dei omnipotentis et beatæ Marie virginis et omnium sanctorum apostolorum, martyrum, confessorum et sancti Henrici. En ego campana nunquam pronuntio vana, ignem vel festum.“; ve farním kostele v Řepici (v Prácheňsku) velký zvon z r. 1496; druhý zvon na věži u sv. Mikuláše na Malé Straně z r. 1498, který však přiděláním k němu kladiva ztratil svůj druhdy libozvučný hlas; v kostele Sv. Máří Magdaleny v Nových Benátkách křtitedlnici cínovou s obrazy 12 svatých apoštolů a nápisem na obrubě: „A. D. 1489 factum est hoc opus per mag. — Egidium et mag. Mathiam Kauřilovy?“

Ku konci XV. a na začátku XVI. století připomíná se několik mistrů, kteří v městech pražských drželi huť, v nichž s dobrým účinkem času toho slévali rozličná díla kovová: zvony, křtitedlnice, svícny, rakve a t. p. a to jmenovitě tyto:

1. J a k u b K o n v a ř (canulator) držel huť na Novém M. Praž. v čtvrti Štěpánské a byl

pokládán času svého za velmi způsobilého kovolitce; bohužel nezachovalo se nám žádné dílo jeho. Týž měl syna

2. Jiřího, které ještě za živnosti otce svého provozoval tamtéž živnost konvařskou, jsa obyčejně jmenován: „M. Georgius Filius Jacobi“ aneb „M. Jiří syn Jakubův“ a vynikal nevšední znalostí a řemeslností v umění svém — jakož k tomu předkem ukazuje zvon „Žebrák“ do děk. chr. P. Rakovnického jím slitý. M. Jiří zhotovil mimo jiná díla r. 1490 zvon největší do chrámu P. sv. Štěpána na Nov. M. Pr. s latinskou legendou a to pod dohledem Jana Vodičky, řezníka Hájka, Václava Haldeckého, sládků Tomáška a Jakuba Konvaře (otce svého); r. 1492 nadepsaný zvon „Žebrák“, jenž jest jedním z nejkrásnějších zvonů českých a to co se týká písma, ozdob, pokrajních obrazů P. Marie a j. a předkem modelování znaku městského (raka) s lat. legendou (Pam. Arch. X. str. 284 a M. Štembery: Žebrák str. 21.); r. 1494 zvon do Nechvalic, větší zvon do Obděnic a velký zvon „Gothard“ do děkanského chr. P. v Slaném; r. 1499 zvon do kostela Štěchovského (u Smečna), jenž byl r. 1841 přelit.

3. Vrstevníkem Jiřího Konvaře byl Tomáš Zvonař, který taktéž držel huť na Nov. M. Pr., jakož k tomu ukazuje zvon větší v Střemelici, r. 1496 slitý, s lat. legendou: „Hoc opus conflatum per M. Thomam novae civitatis pragensis 1496.“

4. Joannes Cantarista*) provozoval živnost konvařskou ku konci stol. XV. a na začátku XVI., maje huť na Starém M. Pražském (civis antiquopragensis), z níž vyšlo nemálo pěkných zvonů a jiných děl kovových, na nichž užíval legend lat. takto: „... hoc opus est factum ad honorem sumae Trinitatis et individue Unitatis anno domini . . . Joannes Cantarista fecit hoc opus.“ Z děl jeho známe tato: Roku 1485 slil cínovou křtitedlnici do chrámu Páně Mladoboleslavského s podpisem: „Fecit me mag. Johannes Cantarista civis antiquae prag. civitatis.“; r. 1497 krásný velký zvon k sv. Jiljí v Milevsku; r. 1502 největší zvon do farn. chr. sv. Havla v Střezimčří a velký zvon do kostela v Psáčích (na Vlašín.); r. 1504 zvon velký do kostela v Dublovicích (u Sedlčan) a r. 1505 taktéž velký zvon na věž kostela v Charvatci (u Slaného). Dlabač a jiní pokládají Jana Cantaristu za tutéž osobu se souvěkým Janem Konvařem, jež však přivádíme níže mezi zvonaři, jichž sídla nám nejsou známa, poněvadž jsme až dosavade nemohli na jisto postavit, kde on vlastně měl huť svou.

5. M. Martin Jíra, též „Martinus Georgius Pragensis“, konvař pražský, slil ku konci XV. a na začátku XVI. století rozličná díla kovová, jmenovitě roku 1499 zvon do kostela sv. Václava v Stochově u Kladna (kterýž však r. 1847 jest přelit u Bellmanna v Praze) a téhož roku velký zvon do kostela v Srbcí (u Slaného).

Téhož času provozoval konvařskou živnost v Praze G. M. Ondřej (Vondřej) „M. Andreas“ na Starém M. Pražském, jakož k tomu ukazuje zvon v kostele far. sv. Petra a Pavla v Dolní Bobrově (v Jihlavsku) roku 1501 a zvon v chrámu P. Nanebevzetí P. Marie v Mlečicích (na Zbirovsku) s latinskou legendou a vyobrazením M. Jana Husi r. 1511 slitý,

pak 7. M. Stanislav („M. Stanislaus**) stannifusor“), jenž r. 1515 slil zvon umíráček

*) Kromě přivedeného právě Jana Cantaristy připomínají se současně ještě jiní konvaři téhož jména (Jan Konvař, Hanuš Zvonař, Joh. Canulator, Joh. Campanifusor), avšak nelze s jistotou tvrdit, že by oni s nadepsaným Janem byli tatáž osoba; pročež o nich později zvláště promluvíme.

***) Později přicházejí v městech pražských ještě dva konvaři téhož jména; avšak nejsou táž osoba s naším M. Ondřejem (Vuondřejem).

do kostela děk. v Slaném;*) a 8. Petr Konvař Pražan, který taktéž na začátku stol. XVI. sléval díla kovová do chrámů pražských a okolních, z nichž se zachovala cínová křtitedlnice v kostele ve Vrbně (u Mělníka) r. 1511 slitá.

V druhé čtvrti století XVI. držel huť v Novém M. Pražském M. Matěj, „M. Mathias“, v níž zhotoveno času svého nemálo kovových děl bohoslužebných i světských, na nichž on užíval legend latinských i českých, jakož to vysvědčují: Zvon v kostele filiálním v Martinicích (u Votic) s obrazem sv. Václava a leg. lat.: „A. D. MCCCCXXII qui me fecit Mathias nomen habet in nova civitate pragensi ex hoc laus deo patri“; r. 1534 slitý zvon v chrámu P. Žlutickém (Luditz) s českým nápisem: „Pane Bože racz zdarziti tento zvon ke ctij a chwale gmena tweho a swatym tvym apostolům Petru a Pawlu, lit gest leta bozijho 1534 za pana Jana ml. z Wrzesowic a na Zluciczych skrze mistra Matiege z Noweho Miestu Pražského“; r. 1542 přelil společně s M. Ondřejem**) zvon „Václav“ na hrad pražský.

Téhož asi času držel huť zvonářskou v Městech pražských také M. Pavel Konvař, jak k tomu ukazuje zvon třetí do kostela ve Vojkově (u Votic) slitý s tímto nápisem: „Pawel Konwarz w Praze ke czti Bozij tento zwon dielal.“ Byl-li on s M. Pavlem Malovcem, jenž byl r. 1543 starším nad konvaři pražskými, tatáž osoba čili nic, nemohli jsme až posaváde vyhledati.

V druhé a třetí čtvrti století XVI. připomínají se v městech pražských dva konvaři toho jména „Stanislav“, z nichž jeden držel huť na Starém, druhý pak na Novém M. Pražském. Onen přelil r. 1546 nákladem P. Oldřicha Pouzara z Michnic třetí zvon u sv. Víta na hradě pražském ke cti sv. Vojtěcha a Zikmunta s lat. legendou, pak zvon „Requiescat“ do chr. P. Týnského. Tento (M. Stanislav Klatovský) slil r. 1540 největší zvon „Prokop“ do kostela v Svemyslicích (na Brandejsku); roku 1545 zvon do kostela sv. Václava v St. Boleslavi s lat. legendou, pak zvon prostřední do kostela sv. Vojtěcha v Jirchářích na Nov. M. Pr.; r. 1548 větší zvon ke cti sv. Jana Křt. do kostela v Obříství, zvon v Kyjích (u Prahy) s lat. legendou: „En ego campana . . .“, r. 1549 zvon do Světcce (Schwatz) taktéž s lat. nápisem. Roku 1551 slil „M. Stanislav“ zvon do Vlašimi a 1552 velký zvon s českou legendou do kostela farn. v Štěpanově Trhovém za panování p. Zdenka Zrútského z Chřenovic, konečně k r. 1565 připomíná se ještě M. Stanislav, konvař novoměstský, jenž byl času toho pro nějaký dluh za měď ve vězení.

Téhož asi času provozoval konvařství na Nov. M. Pr. tolikéž M. Ondřej, jakož k tomu ukazoval zvon, jenž někdy býval v chrámu sv. Vojtěcha Menšího v Podskalí r. 1784 zrušeném, a slit jest roku 1565 skrze jmenovaného M. Ondřeje, kterýž však není táž osoba s konvařem Ondřejem, synem výše často jmenovaného Bartoše zvonáře, ježto tento Ondřej byl již roku 1558 mrtev.

V druhé a třetí čtvrti století XVI. provozoval v Čechách živnost konvařskou Tomáš Jaroš, ježž sluší pokládati mezi nejspůsobilejší a nejčinnější mistry, kteří se u nás času toho

*) V letech 1545—1551 připomíná se v městech pražských zase M. Stanislav, avšak nezdá se, že by to byla táž osoba a jmenovaným právě konvařem Stanislavem.

***) M. Ondřej byl syn M. Bartoše Zvonáře Pražského (viz Zvonářové z Cimperku str. 15).

sléváním kovů nižších zanášeli. Byltě rodič z Brna (Brunensis) a zdržoval se z počátku v Brandýse nad L. a na jiných hradech a zámcích královských, zřizuje tam vodostroje a jiná díla mechanická. Na to přestěhoval se do Prahy, byv dekretem krále Ferdinanda I. dne 2. listopadu 1547 vydaným, jmenován král. puškařem na hradě pražském (königl. Stückgiesser). Jaroš slil mnoho děl kovových a to nemálo řemeslně, totiž: zvonů, kašen a vodostrojů. Na zvonech užíval legend latinských a německých, jmenovitě téměř stereotypně těchto: „Vox mea vox vitae, voco vos ad sacra venite!“ nebo: „Thomas Jarosch Brunnensis auxilio divino me fudit“, taktéž: „Durch das Feuer bin ich geflossen, Mag. Thomas Jarosch hat mich gegossen.“ Pokud jsme mohli vyhledati T. Jaroš jednak slil, jednak přelil od r. 1548 až do r. 1568 tyto zvony v Čechách: R. 1548 přelil velký zvon „Zikmunt“ do chrámu sv. Víta na hradě Pražském, ztíží 270 ctů s obšírnou lat. legendou; téhož roku slil velký zvon do děk. chrámu P. v Litomyšli, začež mu zapláceno 109 kop gr.; r. 1549 slil krásný zvon veliký do chrámu P. v Čisté, jehož obruba ozdobena jest řemeslnými arabskymi a nad nimi obrazy ukřižovaného P. Krista, večeře Páně a Boha otce v oblacích, s latinskou bibl. legendou; roku 1550 slil zvon do kostela sv. Klimenta na Tůních v Nov. M. Pr. a větší zvon do kláštera sv. Jiří na hradě pražském; pak velký zvon do kostela v Nedrahovicích (u Sedlčan), do kostela P. Marie Sněžné v Dubanech (u Budyni), velký zvon do kostela v Jesenici (u Sedlčan) a zvon do kostela sv. Klimenta na Poříčí v Praze, po jehož zrušení zvon ten přenesen do kláš. chr. P. v Ročově; r. 1553 slil velký krásný zvon na věž Týnskou v Praze, nazvaný Mariánský, za faráře Václ. Suboly; r. 1555 slil druhý zvon do Počepic s něm. legendou: „Gott zu loben bin ich durch das Veyher geflossen, Magister Thomas Jarosch römischer königlicher Buchsengiesser hat mich gegossen im 1555 Jahr“; r. 1568 veliký zvon do Jilového „Mikuláš“ zvaný tolikéž s delší něm. legendou: „In Gothes Namen hebig an, Des Herrn Wort pleibet stan; durch das Feuer bin ich geflossen, Tomas Jarisch hat mich gegossen, Ych bin von edlen Stamen, Nichlass mein Namen. MDLXVIII.“ Zvon ten byl však r. 1861 přelit a „Vojtěch“ pokřtěn.

Mimo zvony tuto vyčtené M. Tomáš Jaroš zhotovil času toho zvláště také dvě paměti hodné kašny kovové; totiž ozdobnou kašnu, která se až podnes spatřuje v zahradě zámecké na Hradčanech, jejíž dílo bylo začato r. 1554 a ukončeno r. 1559;*) pak jinou jsště kašnu, kterou slil k nařizení arciknížete Ferdinanda — tehdáž místodržícího v Čechách — r. 1562 danému, ježto byla však teprv r. 1568 dokonána nákladem 3322 zl. a to dle modelů malířem dvorským Frant. Tertiussem zhotovených. Avšak kašny té více nepozůstává a nevíme, kam asi přišlo toto dílo zajímavé.**)

M. Jaroš užíval při svých pracích několika pomocníků; jmenovitě Wolfa puškaře a předkem Vavřince Bořanovského z Bytisky, zvaného tolikéž „Krčka“, muže v umění matematickém a strojnícím jakož i v slévání kovů velmi zběhlého a zkušeného, který — jak se podobá — sepsal také zajímavé dílo matematické: „Mathesis bohemica“, chované až podnes v c. k. universitní bibliotéce pražské; bohužel že o dalších příbězích a pracích Vavř. Bořanovského nemáme zpráv širších.

V druhé polovici XVI. století připomínají se jakožto vrstevníci rodiny Zvonařů z C. kon-

*) Obšírné popsání a vyobrazení kašny této viz v Mikovcových Starožitnostech a Památkách. I. st. 176.

***) Viz l. o. str. 176.

vaři: Martin Lekeš, Vavřinec Hodinář a Václav Macek. — M. Martin Lekeš, konvař na Novém M. Pr., byl příbuzný rodiny nadepsané a společník v její práci slévačských, maje za manželku Magdalenu, dceru M. Ondřeje Zvonaře a sestru M. Briekšho z Cinp. — Vavřinec Hodinář provozoval konvařství na Nov. M. Pražském ku konci století XVI., jakož k tomu ukazují zvonec, ježž slil r. 1591 na věž kostela sv. Jindřicha na Nov. M. Pr., pak zvon velký v chrámu P. v Nabzi (u Malé Skály), slitý r. 1593 s lat. a česk. legendou nákladem p. Karla z Wartenberku na Skále a Svijanech a paní Kateřiny manželky jeho. — M. Václav Macek*) držel na konci XVI. a na začátku XVII. století huť konvařskou v Široké ulici na Novém M. Pražském a byl r. 1608 poručníkem Jana Brykšho Zvonaře z Cinperku. Z díl jeho zachovala se křtitedlnice, slitá r. 1603 do kostela v Skřivani, nyní v kapli Křivoklátské chovaná.

V první čtvrti století XVII. provozovali, pokud víme, živnost konvařskou v městech pražských tyto mistři:

1. Krištof Scherb, který užíval na svých dílech legend latinských, českých a německých, psává je jméno své takměř stereotypně takto: „Durch Feuer floss ich, Christof Scherb zu Prag goss mich“ a slil tyto zvony: R. 1601 dva zvony do chrámu P. sv. Klimenta v Lštěně nad Sázavou, nákladem tamních osadníků, za kollátora p. Adama ml. z Valdšteina na Hrádku; r. 1602 zvon do bývalého chrámu P. sv. Benedikta na Star. M. Pr. nákladem Doroty Kořenářky, který však roku 1708 přelil jest skrze Antonína Schönfelda; r. 1605 zvon do kostela sv. Jakuba v Jindř. Hradci nákladem pana Jáchyma z Hradce a paní Marie z Hohenzollern, manželky jeho, kterýžto zvon nyní jest v kostele v Horní Pěně;

2. Ondřej Altmann, jakož k tomu ukazuje zvon velký, ježž slil roku 1604 na věž chrámu sv. Mikuláše na Malé Straně Pr., jehož líbezný hlas, jak Balbín vysvědčuje, času svého nemálo byl chválen, avšak pukl později; čísti bylo na něm českou legendu s latinským dodatkem: „Andreas Altman istam campanam fabricavit...“

3. Daniel Tapineus zdržoval se ku konci století XVI. na Horách Kutných (viz Hora Kutná), odkud se přestěhoval do Prahy, koupiv roku 1603 dům na Nov. M. Pr. za 150 kop gr. od kněze Pavla Paminodesa, opata v Emauzích, kdež zřídil sobě huť konvařskou, v níž slito bylo mnoho řemeslných prací kovových, z nichž se bohužel jen několik až podnes zachovalo. R. 1605 D. Tapineus slil zvon do chrámu sv. Kiliána u Štěchovic a Davle s českou legendou a r. 1613 zvon do Slavětína s několika erby a vyobrazeními; r. 1605 přelil zvon na věž nad kaplí sv. Kateřiny na Karlštejně s čtení hodnou legendou latinskou.**)

4. Baltazar Hofmann, který provozoval živnost konvařskou v hutí na Slovanech (v klášteře Emauzském) na Nov. M. Pr.; týž slil času svého nemálo zvonů a to ozdobně s česk. a lat. legendami; jmenovitě slil r. 1607 zvon do chrámu sv. Václava v Křeštně; roku 1616 krásný velký zvon do chrámu P. v Obrství, nákladem p. Jindřicha Myšky ze Žlunic, Jana Habarta Kostomlatského na Dlažbici, paní Barbory Vřesovcovy ze Žlunic, panny Johanky Miškovy a paní Doroty Kaplířovy, s erby a českou legendou; r. 1617 nejmenší zvon do ko-

*) V Mikovcových Starožitnostech jmenuje se omylně Macel.

***) Zvon ten slit byl prvotně r. 1372 a přelil jest r. 1605 působením Pavla Pistoria z Luczka, děkana Karlšteinského, pak Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberku, purkrabí tamního a Lucie Ottilie z Jindř. Hradce, manželky jeho.

stela sv. Jana Křt. v Pravoníně (v Čásl.), pak dva zvony na věže chr. Páně Emauzského, z nichž jeden s legendou: „En ego campana, nunquam denuntio vana, laudo deum verum, plebem voco, congrego clerum. In honorem S. Patroni Ecclesiae sti Hieronymi“; pak r. 1617 největší zvon na věž fil. kostela v Tožicích, nákladem panny Alžběty Trmalky z Tožic, ozdobené obrazy rozličných světců a světic.

Jakož výše přivedeno, české konvařství vůbec a pražské zvláště vzalo v druhé čtvrti století XVII. tehdejšími nečestmi válečnými nemalé škody a bylo napotom provozováno téměř veskrze mistry z ciziny k nám povolanými aneb přistěhovalými. Času výše připomenutého provozoval v Praze živnost konvařskou Hans Rosenlecher, který r. 1630 slil větší zvon na věž Mariánské kaple v Ústí n. L. a r. 1638 zvonec na věž chrámu sv. Mikuláše na Malé Straně Pražské. — Téhož času držel hut konvařskou v městech pražských M. Vojt. Arnold, zdělav v ní rozličná díla kovová: zvony, pušky, nádoby cínové a měděné a j. v. Jmenovitě r. 1636 slil na zámku Kádenském (po ohni r. 1635 tam vypuklém) z pozůstalé zvonoviny zvon „Zuzana“, z tíží 106 ctů, do tamního chrámu děkanského s obšírnou latinskou legendou.

Vrstevníkem Rosenlechnerovým a Arnoldovým byl M. Jiří Rebel, zvonář a usedlý soused i konšel Starého Města Praž., jakož k tomu ukazuje zvon, který byl v huti jeho slit r. 1641 do kostela sv. Kříže většího na St. M. Pr. působením Jana Jiljího Žďárského, generalního převora chrámu toho (po zrušení chrámu toho přišel zvon ten do děk. chrámu Páně v Brandýse n. L.).

V druhé polovici XVII. a na začátku XVIII. století připomíná se v městech Pražských rodina Löwů z Löwenberku (Löw von Löwenberg), kam se byla z Norimberka přestěhovala a tamtéž drahně let živnost konvařskou s nemalým účinkem provozovala. Praotcem rodiny té byl Linhart (Leonhart, Leander) Löw, narozený v Norimberce, kdež v druhé čtvrti století XVII. zanášel se sléváním kovů, jmenovitě puškařstvím. Pro svou spůsobilost v umění tom a platné služby, kteréž císa. říšskému dělostřelectví v přičině té činil, k přímluvě Nikod. z Kizenberku, tehdejšího nejvyššího nad dělostřelectvem říšským, Linhart Löw povýšen jest majestátem císaře Ferdinanda III., dne 17. prosince 1639 daným, do stavu šlechtického s titulem z Löwenberku. Z Norimberku Linhart Löw přestěhoval se po r. 1640 do Prahy, kdežto provozoval zvonářství a puškařství až do r. 1652. Na svých pracích užíval legend latinských, německých i českých, podpisuje se obyčejně: „Me fecit . . . Leonhart Löw von Löwenberg“. Z díl z hutě jeho vyšlých spatřují se u nás až podnes tato: Zvon prostřední v děk. chrámu P. Píseckém z r. 1640, nákladem Reginy Žďárské rozené Švantlové, vdovy po Ondřeji Žďárském, sousedu Píseckém, s českou legendou; malý zvonek z roku 1647 v děk. kostele Nymburském s latinským podpisem „Me fecit Leonhart Löw Norimb. Ao 1641“; zvon z roku 1641 v Hoděšíně na Milevsku; zvon v klášteře Augustinském na Malé Str. Praž. z r. 1642 a největší zvon tamtéž z roku 1652; zvon prostřední v chr. P. Žinkovském (v Klatov.) s obrazy a erbem Klenovským z r. 1646.

V třetí čtvrti století XVII. proslavil se mezi konvaři a puškaři pražskými Mikuláš Löw (Jos. Mich. Mikuláš Löw), syn aneb blízký příbuzný předešlého, který v letech 1654 až 1680 zhotovil četných a to nemálo řemeslných díl kovových. Na zvonech užíval legend lat., německých i českých, tu delších, tam kratších; jméno své však vyznačoval obyčejně takto: „Goss mich Nicolaus Löw in Prag.“ Pokud jsme mohli vyhledati slil tyto zvony:

Roku 1654 zvon velký do chrámu P. v Miletíně ztíží 20 ctů nákladem Jana Kr. hraběte z Waldšteina s obšírným českým a německým nápisem a vyobrazeními erbů a j. v. a dva zvony do kostela v Kyjích (u Slaného) s erbem Martinickým; r. 1658 zvon prostřední na věž v Škorkově (na Brandejsku); roku 1660 zvon do chrámu sv. Klimenta na Levém Hrádku za panování Kateřiny ze Šnidau, kněžny abatyše kláštera sv. Jiří na hradě pražském, pak zvon menší do chr. P. Velvarského; r. 1661 zvonoc do chr. sv. Mikuláše v Holčicích (Žatec); r. 1662 zvon umíráček na věž děk. chr. P. v Ústí n. L.; r. 1663 zvon do kostela sv. Petra a Pavla na Budči; r. 1664 tři zvony do chrámu P. v Chotouni (v Kouřimsku), tři zvony do kostela v Jilemnicích a zvon menší do kostela v Kvilicích s českou legendou; r. 1665 malý zvon do kostela v Radonicích (v Rakov.) nákladem J. K. Hložka z Žampachu a zvon na věž kostela v Libeznici, r. 1667 cimbál k hodinám na zámku Bysterském (v Chrudim.) nákladem Max. hraběte z Martinic; r. 1670 nejmenší zvon na věž v dolním Krňsku s německou legendou: „Durch Feuer floss ich, Nikolaus Löw goss mich, Ao 1670“, pak třetí zvon do kostela sv. Bartoloměje ve Všeradicích (v Beroun.), nákladem Zikm. Tuněchodského z Poběžovic na Všeradicích, hejtm. kraje Podbrského, s vyobrazením erbu jeho; r. 1671 druhý zvon do kostela sv. Apolináře na Větrově v Novém M. Pr., r. 1620 slitý a později porušený; r. 1674 prostřední zvon „Štěpán“ v Trh. Kamenici (na Nasavrch.), r. 1759 porušený a r. 1791 přelitý; r. 1678 přelil druhý zvon do chrámu sv. Šimona a Judy u milosrdných bratří v Praze. — Od r. 1700 až do r. 1736 připomíná se mezi zvonáři českými jiný člen rodiny této: Mikuláš Löw z Löwenberku, který byl tolikéž císař. kapitánem a mistrem děl císařských (Stückmeister) v Praze. Týž slil r. 1699 velký zvon do kostela ve Velké Palci (u Slaného) s českou a něm. legendou za kolat. paní Mechtildis z Goltze; r. 1701 přelil velký zvon na věž k sv. Petru na Poříčí s obšírným latinským nápisem, jména tehdejší rady novoměstské obsahujícím, s dodatkem německým: Ao 1701 durchs Feuer floss ich, Nikolaus Löw v. L. B. goss mich in Prag auf dem Schloss. Heil. Petrus behütete mich nunmehr, dass keine Feuerglut mich ferner verzehr.“ Později slil 5 zvonků na věže kaple loretanské na Hradčanech; pak r. 1720 největší zvon do chrámu St. Šimona a Judy u milosrdných bratří na St. M. Pr. s lat. nápisem; r. 1722 prostřední zvon „Mikuláš“ do kostela v Lounce (u Roudnice); r. 1726 třetí zvon k nadepsanému chrámu ss. Judy a Tadyaše u milosrdných bratří; r. 1736 ze zvonoviny r. 1735 ohněm zkažených zvonů k špitálskému chrámu v Litomyšli tři zvonů, kteréž byly posvěceny skrze opata Emauzského na jména: Petra a Pavla, Vavřince a Floriana, Theodora a Františka X.

V poslední čtvrti století XVII. provozovali živnost konvařskou v městech pražských Jan Křištof Walther a Wolfgang Jeronym Herold. Onen byl nemálo spůsobilý zvonář, který držel huť v Praze asi od r. 1675 až do r. 1694; užíval na svých dílech legend latinských s německým podpisem: „Goss mich Joh. Walther“. Roku 1678 přelil větší zvon do kostela ve Vyšehořovicích s lat. legendou: „Octava Octobris 1677 igne consumpta, 30. augusti sumptibus ill. DD. Ernesti Ferd. Leop. com. de Snys et illust. Clara Francisca comitissae de Suys natae de Thun restaurata ao. 1678“ a s vyobrazením ukřižovaného Spasitele a rodičky Páně; r. 1691 slil k témuž kostelu druhý zvon, který však r. 1842 byl přelit; r. 1685 slil zvon na věž do kostela v Nov. Strašecím (později přelitý); r. 1694 zvon do kostela v Ouhořnicích u Hájku a r. 1695 zvon velký ke cti sv. Václava do Bechlína.

Wolfgang Jeronym Herold byl rodič Norimberský, ku konci století XVII. žil

a pracoval však nějaký čas v Praze, kdež zemřel 1. května r. 1693 v 66. roce věku svého; mimo jiná díla kovová slil času svého jmenovitě také sochu sv. Jana Nepomuckého na most pražský.

V druhé polovici XVII. a první XVIII. století provozovala živnost konvařskou v Praze rodina Schönfeldova, byvší tam na Starém Městě uscdlá. Z členů rodiny této připomínají se tito:

a) Fridrich Michal Schönfeld, konvař na St. M. Pr. (od r. 1668—1690); užíval na pracích svých legend českých, latinských a německých, jméno své však psával vždy po německu takto: „Goss mich Fridrich Michael Schönfeld in der Altstadt Prag“. Týž přelil r. 1668 zvon do kostela zámeckého sv. Vojtěcha v Kostelci nad Černými lesy, nákladem Karla knížete z Lichtenšteinu; r. 1673 slil zvon do kostela v Bilanech (u Č. Brodu) s něm. a lat. legendou; r. 1678 zvon menší do kostela Novobukovského (v Tábor.), a téhož r. zvon menší do kostela v Horním Bukovsku, nákladem Františka a Marie Eližběty Vratislavových z Mitrovic; r. 1679 do kostela sv. Petra a Pavla v Přelicích zvon s českým a německým nápisem; roku 1681 zvonec na věž fil. kostela v Tropčicích (Žatec); r. 1682 zvon malý do kostela ve Svrátce (v Chrudim.) ke cti sv. Jana Nep. s českou a německou legendou a mcuší zvon „Jan Nep.“ do kostela ve Vysočanech (v Žatecku); r. 1683 menší zvon do kostela hřbitovního u sv. Havla v Zbraslavi s lat. a něm. nápisem ke cti sv. Voršily a 11000 panen.

b) Antonín Schönfeld, nar. v Praze r. 1674, kdež po otci provozoval živnost konvařskou od r. 1696 až do 1720. Na dílech svých užíval legend latinských i podpisu latinského takto: „Vetero Pragae me fudit Ant. Schönfeldt“. Týž slil r. 1696 menší a r. 1722 veliký zvon do chr. P. v Kacově; r. 1696 zvon do kostela hřbitov. sv. Anny v Kostelci n. O. a téhož roku zvon nejmenší do Charvátce (u Roudnice n. L.); r. 1698 zvon velký do kostela na Chlumu (u Hradce Kr.), nákladem Helfrida Janu sv. p. z Kaisersteina a zvon „Umíráček“ do chr. Sedlčanského, r. 1699 zvon druhý s obrazem Ukřižovaného Krista P. a sv. Jana Nep. do Týnce n. S. a toho roku zvonec na věž kláštera Valdického (u Jičína); r. 1701 malý zvon do kaple sv. Kateřiny na Karlštejně a zvon do chr. v Obdenici (u Vys. Chlumce) a přelil druhý zvon na Karlštejně nákladem Fr. Ferd. Čedka z Eisenberku, tamního děkana; r. 1707 slil menší zvon do chr. Zbraslavského ke cti sv. Tomáše apoštola a Jana N.; r. 1708 přelil větší r. 1602 zhotovený zvon do chrámu sv. Benedikta na St. M. Pr.; r. 1715 přelil velký zvon v Hlavně Kostelním (na Brandejsku n. L.); r. 1719 slil zvon k sv. Ivanu pod Skálou, nákladem tamního opata Jos. A. Koterovského. Téhož roku byl mezi znalci, kteří ohledávali způsob a stáří starobylého svícnu a křtitedlnic kovových do rozličných chrámů a žil ještě po r. 1720.

c) Josef Michal Frant. Schönfeld provozoval nějaký čas v druhé čtvrti století XVIII. živnost konvařskou v Praze, jakož k tomu ukazuje zvon, který slil r. 1733 do kostela Nanebevzetí P. Marie do Kladna, kteréhož chrámu zvláštním dobrodincem byl tehdejší P. Teodor Schönfeld, opat Zbraslavský.

Vrstevníci Schönfeldovy v živnosti konvařské byli: Fridrich Michael, Valentin King, Petr Neumann a Jakub Konrád Löhner.

Fridrich Michael měl huť na Starém Městě Pr., v níž r. 1690 přelil zvon velký do kostela sv. Haštala na St. M. Pražském s lat. a německou legendou, na jméno Panny Marie

a SS. Václava a Haštala,*) kterýžto zvon r. 1689 byl bleskem porušen. — Valentin King byl usedlý soused na Malé Str. Pražské; provozoval konvařství na začátku století XVIII., jakož k tomu ukazuje zvon, jež r. 1710 přelil do kostela Dašického (na Pardub.).

J. K. Löhner měl huť na Starém Městě Pr., v níž slil r. 1730 zvon do Jezbořic (na Pardubsku) s něm. nápisem: „In der kön. Altstadt Prag 1730 goss mich Jakob Konrad Löhner und heisst selbe Glocke Johann Paul“; r. 1738 druhý zvon do kostela v Mnichovicích (v Čásl.); r. 1740 velký zvon do kostela v Rovném (na Pardub.) a r. 1753 zvon do kostela v Tmáni na Hradecku. Rodina Löhnerova přistěhovala se, jak se podobá, do Prahy z Řezna, kdež roku 1636 Georg Löhner slil zvon do Hvožďan. — Petr Neumann, zvonář a hodinář pražský zhotovil hodiny a tři libozvučné cimbály na věž kostela doksanského r. 1715 a hrací hodiny na věži kaple loretanské na Hradčanech.

V minulém století v městech pražských provozovala živnost konvařskou rodina Lišákova s nemalým účinkem; jmenovitě držel v první polovici století toho na Malé Straně huť konvařskou Valentin Lišák (Lissiak, Lissak), jenž se narodil r. 1674 a zemřel dne 7. května r. 1749. Zachovalo se nemálo zvonů skrze něho a to dosti řemeslně zhotovených, na nichž se téměř stereotypně podpisoval po německu: „Valentin Lissiak goss mich auf der Kleinscite Prag“, užívaje však při tom legend latinských i českých. Týž slil r. 1718 zvon do chrámu P. v Mukuřově (v Kouř.) s českým nápisem; „tento zvon po ukradenij przedessleho nakladem zadussi zgednan gest ke czti a chwale Bozij a nejsv. Rodiczky Bozij“; téhož roku slil třetí zvon do kostela v Udašíně (u Čern. Kostelce) ke cti sv. Bartoloměje tolikož po ukradení předešlého zvonu; roku 1719 byl členem komise, která zkoušela starožitnost památného svícnu u hrobu sv. Jana Nep. na hradě Pražském; roku 1721 slil zvon „Dominik“ do chrámu Páně v Lounech s lat. legendou; r. 1724 zvon do kostela sv. Trojice na předměstí v Česk. Brodě ke cti sv. Trojice a sv. Rudolfa nákladem Rudolfa Přiborského souseda tamního; roku 1729 umíráček do kostela v Kounicích (v Kouřim.); r. 1737 velký zvon do chrámu P. Strahovského za opata Mariana Hermanna s lat. legendou; r. 1739 přelil zvon do chrámu Všech Svatých v Libochovicích s lat. legendou, který byl původně r. 1605 pro tamní kapli sv. Vavřince slit a napotom do chrámu farního přenešen; r. 1743 slil druhý zvon do kostela v Nabdině (u Velvar) s latinským chronografem a s obrazem sv. Václava; mimo to slil též menší zvon do chrámu P. v Cholticích, který však při požáru r. 1848 jest rozlit. — V druhé polovici století minulého žil v Praze na Novém M. konvař Josef Lišák (snad syn nebo sice příbuzný předešlého); týž slil r. 1766 tři zvony na věž brány Valdické v Jičíně, nákladem obce Jičínské a hraběte z Trautmansdorfu, jichž obou erby se na zvonech těch spatřují; r. 1767 zvon malý do kostela v Práčově (v Chrudim.) a r. 1772 větší zvon do kostela v Záběhlicích, nákladem Anny hrab. z Radče roz. Bzenské z Přerubí s něm. legendou.

V minulém století v městech pražských provozovala živnost konvařskou po drahně let rodina Dietrichova (Titrichova) a to velmi zdárně a řemeslně, jakož k tomu ukazují díla kovová z hutí její vyšlá. — Z rodiny té připomínají se:

a) Zachariáš Dietrich, soused Nového M. Pr., zhotovil od r. 1716—1730 mnoho

*) R. 1689 přelil na věž sv. Haštala i druhý zvon (byvše oba zvony r. t. bleskem zničeny); avšak v české legendě na zvonu tom není udáno jméno zvonářovo.

zvonů do chrámů pražských i okolních a to ozdobných a zvučných, na nichž užíval legend latinských a tytýž i českých, podpisuje se však obyčejně německy takto: „Zacharias Dietrich (Fitrich) Bürger und Glockengiesser in der k. Neustadt Prag“. Týž slil r. 1716 malý zvon do Křesejně (u Libochovic); r. 1721 dva zvonce na vížku u P. Marie Sněžné na Nov. M. Pr.; r. 1723 a 1724 dva zvony, prostřední a malý, „Pavel“ a „Jan Křt.“ k chrámu P. sv. Petra na Poříčí, menší z nich se stříbrným nápisem; roku 1724 větší zvon „sv. Petra a Pavla“ do Doksan, s českou legendou a obrazem světců těchto; r. 1729 přelil třetí zvon „Jan Nepom.“ k sv. Štěpánu na N. M. Pr.; r. 1730 slil pěkný druhý zvon do kostela v Hoděticích (u Sedlce); r. 1724 prostřední zvon „Petr a Pavel“ do chrámu P. Marie v St. Boleslavi s lat. legend. a téhož roku větší zvon „Petr Pavel“ do chrámu P. v Doksanech na novou věž s českou, již na str. 10 přivedenou legendou: „Zvony jsou pro rozehnání oblud“ a t. d. s vyobrazením ss. Petra a Pavla; mimo to slil též jeden zvon do kostela v Majelovicích, přelil druhý zvon „Marie“ do kostela fil. v Zápích, nákladem velkovévodkyně Toskanské ke cti: Unserer lieben Frau vom guten Rath a j. v. — Zachariáš Dietrich zůstavil tři syny: Zachariáše, Jana a Víta, kteří byli tolikéž sousedy Novoměstskými a provozovali po smrti otce svého živnost konvařskou, a to z počátku společně, později však každý o sobě.

Bratři tito slili společně r. 1759 zvon největší na věž chrámu P. Marie na Karlově na Novém M. Pr., 24 ctů ztížil, nákladem vdovy Barbory Kouřilovy s českým nápisem; titíž přelili společně roku 1750 zvon do Kmětínovsi (jež byl r. 1529 Bartoloměj zvonář novoměstský slil a blesk r. 1750 porušil) s lat. legendou.

b) Jan Dietrich sám přelil r. 1745 zvon veliký do kostela v Divišově s českou leg., který r. 1743 byl porušen a r. 1758 druhý zvon do kostela v Sluhách na jméno ss. Vojtěcha, Václava a jiných patronů českých.

c) Vít Dietrich přelil roku 1764 veliký zvon do chrámu P. Miličinského s obšírným nápisem lat. a českým, ukončeným takto: „Defunctos ploro, Pestem fugo, Festa decoro, Divino auxilio fudit me Vitus Dietrich Neopragae“; týž slil r. 1760 do kostela ve Hvozďanech (v Lisecku), velký zvon s vyobrazením sv. Václava, Floriana a Vavřince s lat. a českým nápisem; r. 1761 přelil prostřední zvon do kostela v Čechtích nákladem Jos. Růžka z Rovného, svobodníka z Růžkové Lhoty; roku 1763 slil druhý zvon do kostela v Seewiesenu (okr. Sušický) nákladem dědiců Hafenbredlových s lat. legendou, pak r. 1763 a 1764 druhý a velký zvon do Libice s vyobrazením Ukřižovaného, P. Marie a 14 sv. pomocníků a r. 1764 zvon do kostela v Borku u Lochovic (v Bydžov.).

V první čtvrti století XVIII. připomínají se mezi konvaři pražskými Jan Brükner (Prükner) a Mathias Alexander; onen času svého slil rozličná díla kovová do kostelů na panstvích císařských v Čechách, z nichž so zachoval až po tu chvíli zvon třetí v Rosicích (na Pardubsku) s českou legendou: „Za panowanj slavného czisare Karla VI lil mne Jan Brükner 1723“; pak zvon v Bělčicích (u Písku) z r. 1731 s lat. a českou legendou.

Matyáš Alexander zhotovil takéž času toho rozličná díla kovová, jakož k tomu ukazuje zvon prostřední v Komárově (na Pardub.) s něm. podpisem: „Goss mich in Prach Math. Alexander ao 1705“.

V druhé polovici minulého století provozovali živnost konvařskou v městech pražských vedle jiných mistrů také tito:

a) Jan Kristian Říha, jakož k tomu ukazuje zvonec v chrámu sv. Petra a Pavla na Hrádku u Brandýsa nad Labem s nápisem: „Goss mich in Prag Johann Christian Rziha im Jahre 1750“.

b) Jan Kristian Schunke, usedlý soused, zvonář a puškař na Novém Městě Praž. („Burger, Roth-, Stuck- und Glockengiesser, civis antiquourbensis“), slil roku 1761 třetí zvon s vyobrazením ss. Petra a Pavla s erbem Lobkovickým do kostela sv. Jana v Počepicích, nákladem Ferd. knížete z Lobkovic, s lat. legendou končící se: „... a fulgere et tempestate defensor esto Christe!“; r. 1775 zvon prostřední do chrámu P. Marie na Karlově, na jméno sv. Trojice, sv. Augustina a sv. Barbory posvěcený, nákladem již výše jmenované vdovy Barbory Kouřilovy.

c) Jan Kristian Smrčka, konvař Pražský, slil zvon umíráček do kostela v Buděticích (okr. Smiřický) r. 1765 nákladem Josefa hraběte Kinského a r. 1770 druhý zvon „Mikuláš“ do kostela Hartmanického (okr. Sušice), oba s ním. podpisem: „Goss mich Johann Christian Smrčka in Prag“.

Vrstevníky všech právě nadepsaných rodin a osob v provozování živnosti konvařské v Praze byli členové rodiny Kühnerovy, kteří po celé minulé a ještě na začátku přítomného století sléváním kovů nižších se zanášeli, zhotovivše mnoho zvonů a jiných děl konvařských, kteráž u větší části až po dnes se spatřují v našich chrámech městských i venkovských.

V první čtvrti minulého století připomíná se mezi konvaři pražskými Jakub Konrád Kühner, jenž byl sousedem na Starém M. Pr.; na dílech svých užíval legend německých takto: „In der Altstadt Prag goss mich Jakob Konrad (J. K.) Kühner“, jakož k tomu ukazují zvon druhý v kostele v Červ. Újezdě a zvon prostřední „Pavel“ v Jezbořicích (na Pardub.), z nichž onen slil r. 1722, tento r. 1730. — Po něm přichází Jan Jiří Kühner, syn nebo sice blízký příbuzný předcešlého na Malé Str. usedlý (in der kleinen Residenzstadt Prag); též slil od r. 1750—1770 mnoho zvonů větších a menších, užívaje na nich legend českých, něm. i latinských, avšak obyčejně jen krátkých s podpisem: „J. G. Kuhner fudit me Pragac“, nebo „goss mich in der Stadt Prag“. Pokud víme, zhotovil tyto zvony: Roku 1751 slil třetí zvon do Hrušovan (v Žatecku); roku 1753 malý zvon do chrámu Páně v Novém Strašecí a přelil zvon do kostela v Skříplu (v Berounsku), r. 1567 skrze Brykčí z Cinperku slitý, jenž nyní jest na věži ve Vosově; r. 1755 slil velký zvon do chrámu farn. ve Velvařích s obšrným lat. nápisem a chronografem; roku 1756 menší zvon k sv. Jiří na hradě Pražském, za kněžny abatyně Anny Skolastiky, a t. r. přelil nákladem kolatorky Marie Dominiky hrab. z Martinic větší zvon do chrámu P. sv. Jakuba v Nepomuku a to nemálo řemeslně, opatřiv jej latinským chronografickým nápisem a obrázy ss. Jana Nepomuckého, Jakuba a Vojtěcha; r. 1760 slil dva zvony menší do kostela v Lečanech a prostřední zvon na věž u sv. Bartoloměje v Hoře Kutné, nákladem tamní rodiny Podivenských, kterýž zvon po zrušení kostela toho dostal se do Neveklova a prostřední zvon do kostela v Týništi, r. 1861 přelitý; r. 1762 slil velký zvon do Lečie (u Roudnice n. L.) a umíráček do kostela v Trouškovicích (Žatec); r. 1764 malý zvon do kostela v Týništi; roku 1765 zvon větší do klášterního chrámu Zbraslavského, s latinským chronograf. nápisem a něm. podpisem: „Durch Hitz bin ich zerflossen. Joh. Georg Kühner hat mich in Prag gegossen“. Roku 1762 a 1766 přelil dva zvony do kostela v Červ. Řečici, první s německou, druhý s lat. legendou; r. 1769 přelil zvon do kostela Jesuitského v Jičíně;

r. 1770 slil zvon do kostela v Chlumku (na Smiřicku) a do kostela farn. v Heřm. Městci; r. 1772 přelil zvon „Jakub“ 40 ctů ztlíž do chrámu sv. Jakuba na Horách Kutnách s obrazy a znaky, s lat. a německým chronografickým nápisem; r. 1777 zvon do kostela v Uhlířských Janovicích, zvonec do Mikulovic (na Pardubsku) s obrazy sv. Bartoloměje a Jana Nep. a přelil dva menší zvony do kostela v Turkovicích, jeden s vyobrazením sv. Martina a druhý Ukřižovaného Spasitele; r. 1776 slil větší zvon „Marianský“ do kostela v Dašicích (na Pardub.); r. 1778 prostřední zvon do Václavic (u Benešova); r. 1786 tři zvony na věž chrámu Ostřetinského (na Pardub.) a r. 1799 velký zvon do kostela v Postupicích (u Benešova).

Jan Václav Kühner zanášel se sléváním kovů na Novém Městě Pražském od roku 1788—1801; r. 1789 slil největší zvon do farn. kostela ve Vojkově (u Votic) nákladem Rudolfa a Anny Vratislavových z Mitrovic; r. 1790 zvon do kostela ve Vrbně a přelil velký zvon u sv. Trojice na Nov. M. Pr.; r. 1792 slil zvon do kostela Ouřínovského; r. 1794 přelil největší zvon u Trinitářů na Nov. M. Pr. a r. 1795 prostřední zvon do Václavic (v Kouřimsku); r. 1797 přelil 5 zvonů do kostela děk. v Kolíně, z nichž největší s tímto nápisem: „Refusa sum ex fragmentis in honorem Sct. Bartolomei post fatale incendium Ao 1797 saeviente. Has campanas fudit Joh. Wenc. Kühner, campanarius et civis Prag“; r. 1798 přelil druhý zvon do kostela v Chocni; r. 1798 slil prostřední a r. 1802 polední zvon do farn. chrámu P. v Jílovém, z nichž tento roku 1861 přelit jest skrze K. Bellmanna, a r. 1801 přelil mimo jiné zvony pěkný zvon M. Bartošem r. 1521 zdělaný.

Téhož času provozoval konvařství v Praze tolikož Frant. Josef Kühner, jenž roku 1801 slil menší zvon do kaple klokotské sv. Vavřince u Tábora a zvon do Olbramovic, nákladem Fr. Adama hr. z Vrtby s něm. legendou a znakem Vrtbovským; r. 1803 přelil největší zvon do kostela v Kvilicích a roku 1808 slil zvonec do kaple na poušti sv. Magdaleny u Jistebnice.

Poslední člen rodiny Kühnerovy, jenž provozoval konvařství na Novém Městě Pr., jest Anna Marie vdova po Janu Václ. Kühnerovi. V hutí její slity jsou r. 1803 dva cimbály na věž sv. Jindřicha na Nov. M. Pr., a zvon menší v Kounicích s obrazem Panny Marie a sv. Jakuba; r. 1804 přelit tamtéž zvon do kostela farního v Lounovicích a největší zvon „Jindřich“ na věž chrámu sv. Jindřicha na Nov. M. Pr. s obšrným lat. nápisem obsahujícím jména celé tehdejší rady tamní, pak německý podpis: „Durch Hitz und Feyer bin ich geflossen, Wittwe Anna Kühner hat mich gegossen in Prag auf der Neustadt. Anno 1804“; konečně slit tam r. 1808 prostřední zvon do Strupčice (v Žatecku).

V druhé polovici minulého století v provozování živnosti konvařské v Praze vrstevníkem rodiny Kühnerovy byla rodina Frankova, z kteréž se připomínají tyto členové:

a) Frant. Antonín Frank, který byl sousedem Malostranským; týž r. 1761 přelil zvon do kostela ve Vys. Újezdě (na Opočen.); r. 1768 slil tři zvony do kostela v Chrbicích (Körbitz), druhý zvon „Jan Nep.“ do Města (Platz) azvon do farn. kostela v Křimové (v Žatecku); r. 1770 slil nákladem již výše připomenuté vdovy Barbory Kouřilové prostřední zvon do chrámu Karlovského na Nov. M. Pr., posvěcený ke cti ss. Salvatora, Barbory, Jana a Pavla*.)

*) Zvon ten byl později r. 1775 darován k chrámu P. na Bezdězi.

a dva zvonce do Ervenic (Žatec.); r. 1780 slil velký zvon do fil. kostela v Račicích (Žatec.); roku 1787 přelil zvon do kostela v Choceradech ke cti Nanebovzetí Panny Marie, sv. Josefa a sv. Anny.

b) Václav Frank, syn nebo sice příbuzný předešlého, cfs. konvař (acrifusor cacsareus), který slil r. 1794 čtyři zvony do kostela v Kuněticích (na Pardubsku).

Bellmannové, totiž: Karel otec a syn a Anna, dcera tohoto, jsou poslední rodina, která v novější době v Praze s dobrým účinkem zanášela se sléváním kovů nižších a jmenovitě zvonařstvím; a to Karel Bellmann otec od r. 1816—1855, Karel Bellmann syn od r. 1856 až do roku 1869 a dcera Anna až do r. 1876. Drželíc buď slévací v široké ulici na Nov. M. Pr. „u zvonařů“, tuším na témže místě, kdež v století XVI. po drahně let pověstná rodina Zvonařů z Cinperku živnost konvařskou provozovala.

Bellmannové slili a přelili v době výše vytčené mnoho větších a menších zvonů do chrámů městských a venkovských a to z větší části velmi řemeslně, užívajíce při tom legend německých, latinských i českých a podpisujíce se těmiž jazyky: „Karl Bellmann, k. k. Hofglockengiesser“ — „Carol. Bellmann me fudit“ — a „Karel Bellmann, c. k. dvorní zvonař v Praze“.

Ze zvonů Karlem Bellmannem otcem přelitých připomínáme tyto: z r. 1816 třetí zvon do kostela v Hrádku Čelakovském z roku 1818 druhý zvon do kostela v Inčevkovicích (v Čáslavsku) s českou legendou; z r. 1819 třetí zvon do farního kostela sv. Bartoloměje v Štěpánově (na Vlašimsku);* z roku 1826 velký zvon do děk. kostela v Ledči a zvon do kostela ss. Petra a Pavla v České Lípě; z r. 1827 zvon do chrámu P. Karlovského (r. 1723 Mikulášem Löwem slitý); z r. 1832 velký zvon „Vít“ do kostela děkanského v Černém Kostelci, s českou, německou a latinskou legendou;** z r. 1833 zvon prostřední u Trinitářů na Novém Městě Pražském, zvon větší u sv. Haštala na Starém Městě Pražském (roku 1690 Fridrichem Michaelím slitý) a zvon „Jan Křtitel“ na Poříčí v Praze (r. 1723 skrze Zachariáše Dittricha zhotovený); z r. 1835 dva zvony do kostela v Libici (v Čáslavsku); z r. 1841 velký zvon v Stochově a z r. 1847 v Srbsci (oba r. 1499 M. Martinem Jiřím slité); z roku 1842 druhý zvon ve Vyšehořovicích; z r. 1848 třetí zvon „Jan“ u sv. Haštala v Praze; z r. 1850 zvon „Dominik“ u sv. Jindřicha na Novém Městě Pražském a z r. 1852 druhý a čtvrtý zvon v Miličíně.

Ze zvonů Karlem Bellmannem st. slitých jsou povšimnutí hodny: Zvon „Václav“ do chrámu P. v Novém Domašíně z r. 1816; zvony velký, prostřední a malý do klášterského chrámu Augustinského v České Lípě z roku 1823; dva zvony v Bitovanech (v Chrudimsku) z roku 1838; zvon „Jan Nepomucký“ a největší zvon „Bartoloměj“ do arciděkanského chrámu Páně v Plzni z r. 1854.

*) O zvonu tomto zachovala se pověst, že byl přivezen biskupem Šebíkem r. 1039 z výpravy knížete Břetislava I. do Polska podniknuté z chrámu P. v Gnězdě a darován pak ke kostelu Štěpanovskému, tehdejší biskupství pražskému náležejícímu.

***) Na zvonu tom čte se tato legenda: „Víta“ hlas volá, pospěšte pravověřící do chrámu Páně. Hoc anno refusus invitas Vite civis Christi ad pietatem. Gegossen in Prag von Carl Bellmann k. k. Hofglockengiesser 1832.“

Karel Bellmann syn přelil velký zvon „Václav“ do far. kostela v Sedlci a třetí zvon do Bejště (na Pardub.) r. 1855; zvon do Olbramovic r. 1858 (r. 1545 Mat. Spicem slitý), zvon velký „Mikuláš“ do chrámu far. v Jilovém (jejž r. 1568 zdělal Tomáš Jaroš) s českou legendou,*) pak jiný zvon tamtéž r. 1798 J. V. Kühnerem slitý r. 1861; zvon do Zdislavic (na Vlašim.) r. 1862; zvon „Pavel“ do kostela ss. Petra a Pavla na Poříčí v Nov. M. Praž. r. 1864 a třetí zvon do Soutic r. 1865. — Týž slil nový zvon „Prokop“ do Záběhlic, zvon „Martin“ do kostela v Novém Domašíně, zvon „Václav“ do farn. chrámu v Borotíně a roku 1863 čtyři zvony do kostela v Karlíně ztíží 39, 20, 10 a 4 ctů, z nichž největší posvěcen jest na jméno Cyrill a Methoděj.

V téže huti, když ji držela Anna Bellmannova, slity jsou r. 1868 druhý zvon do kostela farního v Střeziměři a r. 1870 zvon „Michal“ do kostela v N. Domašíně; roku 1870 přelit zvon „poledník“ do farního chrámu P. v Bělci (u Neveklova), r. 1871 zvon „Křížek“ k sv. Vojtěchu na Novém Městě Pražském a r. 1875 zvon nejstarší do farního chrámu nejsv. Trojice v Podskalí.

O úplném zaniknutí živnosti zvonářské v Praze v době nejnovější zmínili jsme se již výše, k čemuž tuto ukazujeme.

*) Zvon „Mikuláš“ přelit jest r. 1861 na jméno „Vojtěch“ s obrazem sv. Vojtěcha a touto legendou: „Vojtěch jméno mé! Blesky trhám, živé volám, Mrtvým zní můj truchlozpěv. Času, rezu já odolám, Přečkám radost, přečkám hněv! Přelil Karel Bellmann, c. k. dvorní zvonář v Praze 1861.“

3. Města venkovská.

Benešov.

V městě Benešově provozoval v druhé polovici století XVI. živnost zvonařskou a to s nevšedním účinkem M. Matěj Špic (Spicz, Sspicz, Spicz), jenž se byl — jak se podobá — po r. 1541 z města Roudnice n. L. tam přestěhoval, kdež byl provozoval konvařství již asi od r. 1535. Dle nápisu na dvou zvonech z r. 1536 a 1556 byl mistr M. Špic slepý, pročez máme za to, že měl vždy při živnosti své nějakého pomocníka nebo společníka, jmenovitě svého bratra Mikuláše Rormeistra. — Zvony, ježto vyšly z dílny jeho v l. 1536—1558 spatřují se až podnes v několika chrámech kraje koufimského, podbrdského, rakovnického a hradeckého s legendami čili nápisy veskrz českými, avšak krátkými, znějícími obyčejně takto: „Leta Páně . . . slit zvon tento v městě . . . ke cti a chvále Pána Boha i vši říše nebeské a vši osadě . . . skrze mne Matěje Špice“, při čemž připomínáme, že na několika zvonech jeho až k r. 1546 jest zřejmě udáno, že lity jsou v Roudnici n. L., na pozdějších pak čteme, že je sléval v Benešově.

Zvony Matějem Špicem v Roudnici a Benešově slité, ježto se až podnes zachovaly, uvádíme zde pro souvislost pospólu; a to: a) Zvon veliký v Nehvizdkách (v Kouřimsku) roku 1536 z vůle p. Jana z Nehvizdek a vši osady Nehvizdské slitý s obrazem; b) zvon prostřední z r. 1536 v proboštském chrámu P. v Roudnici n. L. s legendou: „Leta MDXXXVI ke cti a chvale Bohu všemohoucímu a jeho Synu milému i duchu svatému ne jmenu jinému než tobě samému tobě Bohu svému děkuji žes k mistrovství dopomohl svému slepému Matějovi v sobotu na sv. Magdalenu za faráře Václava z Stříbra; c) z r. 1541 zvon do téhož chrámu nákladem p. Karla Dubanského a dědice jeho Oldřicha Dubanského; d) zvon „Žebrák“ (ztřížil 34 ctů) na věži chrámu P. sv. Ducha v Hradci nad L. s nápisem: „L. P. MDXXXVIII. slit zvon ke cti a chvale P. Bohu, Panny Marie, Říše nebeské za pana Jana Straky hospodarze miesta skrze Matiege Spicze Konwarze a Mikulasse Rormistra bratra geho. Buď s toho P. Buh pochwalen.“ s vyobrazením sv. Václava; e) zvon menší v děkanském chrámu P. v Ústí n. L. z r. 1541 s nápisem: „Tento zvon od Matěje Špice leta Páně 1541 slit jest ke cti a chvále Panu Bohu, vši říše nebeské v Roudnici“, a uprostřed s vyobrazením M. Jana Husi, M. Jeronima a J. Žižky; f) zvon veliký do téhož chrámu z r. 1544

s touže legendou a u prostřed zvonu na straně severní s obrazem M. Jana Husi s podpisem: „Mistr Jan Hus“; *g*) z r. 1546 zvon prostřední v Lobkovicích; *h*) zvon větší z roku 1553 v Okrouhlicích tolikéž s obrazem Jana Husi; *i*) veliký zvon z roku 1553 v Bystřici (u Benešova); *k*) zvon velký z roku 1555 v Konradci; *l*) zvon velký z r. 1555 v Hrádku u Vlašmi, nákladem osady Ctiborské; *m*) velký zvon v Dol. Jirčanech u sv. Václava z roku 1556 s přídavkem „skrže M. Spice slepého“; *n*) velký zvon na věži chrámu farního v Lounovicích (na Vlašmsku) z r. 1558. Taktéž byl druhdy v bývalém kostele sv. Lazara na Novém Městě Praž. zvon M. Špicem r. 1545 nákladem novoměstského cechu řeznického slitý; téhož roku slil M. Špic i zvon velký do Olbramovic nákladem p. Přecha z Dvorců na Olbramovicích, který však r. 1858 K. Bellmannem jest přelit.

Že M. Matěj Špic byl horlivým kališníkem, k tomu ukazuje to, že na nejednom zvonu z jeho hutě vyšlém, spatřujeme podobizny M. Jana Husi a M. Jeronýma Pražského a tytýž i J. Žižky z Trocnova.

Město Mladého Boleslava.

Mezi městy českými, v nichž druhdy kvetly živnosti konvařská a zvonařská M. Mladého Boleslava zaujímá místo neposlední, ježto, dle díl konvařských a zvonařských ze století XVI. a XVII. až na naši dobu se zachovalých, po celá tato dvě století žili tam mistři, k jejichž nevšední spůsobivosti ukazují důkladné, ozdobné a vůbec řemeslné práce z jich hutí času toho vyšlé.

V druhé polovici století XVI. žil v m. Ml. B. slavný zvonař Petr, bez dalšího příjmení, který času svého slil mnoho až po dnes v tamním okolí zachovalých díl konvařských, jmenovitě: *a*) r. 1555 a 1556 dva zvony do kostela v Robousicích, z nichž menší přelit roku 1840 v Praze; *b*) r. 1556 zvon do kostela ve Velešicích (u Jičína); *c*) r. 1561 velký zvon do kostela v Jilemnici; *d*) r. 1565 dva zvony do kostela v Zebíně (na Jičínsku); *e*) r. 1568 zvon do kostela v Bystřici za p. Václava Stráníka z Kopidlna na Střeváči a za úředníka Havla Lojdy se znakem Stráníkovým a *f*) téhož roku zvon větší v Starých Hrádcech (v Bydžovsku); *g*) roku 1572 křtitelnicí, jež se chová nyní v kostele v Libáni, nákladem nadepsaného Havla Lojdy, kolkolem s českými legendami; *h*) r. 1572 zvon do kostela bývalého kláštera v Mnich. Hradišti, nákladem p. Jana Jiřího z Labouně a Elišky z Reychu; *i*) 1575 velký zvon do kostela v Dřevčicích (na Brandejsku) za p. Hynka Vrabského na Vrabí a Dřevčicích; *k*) r. 1577 největší zvon do kostela děkan. v Brandýse n. L.; *l*) r. 1580 druhý zvon v Hlavně Kostelním (na Brandýsku); *m*) r. 1581 zvon do kostela v Katusicích.

Legend na zvonech a křtitelnicích užíval M. Petr obyčejně jenom českých a krátkých, takto: „Zvon tento slit jest ke cti a chvále p. Bohu všemohoucímu skrže Petra z Ml. Boleslavi“; toliko na některých zvonech čteme širší legendy z písma sv. (ku př. z Izaiáše pr. LIII. „všickni my jako ovce zbloudili jsme a t. d.) a zde onde také známou lat. průpověď: „A fulgure et tempestate libera nos Domine!“

Ku konci století XVI provozovali konvařství v m. Ml. Boleslava dva mistři, a to Ondřej (Wondřej) Zvonař Pražský, jakož k tomu ukazuje zvon v chrámu P. sv. Jiří v Dol. Kránsku,

r. 1581 se širším nápisem českým, nákladem p. Jiřtha Vančury z Řehnic, mistrem Ondřejem nemálo řemeslně slitý; pak V á c l a v, „rodič i zvonař v m. Ml. Boleslava“, který r. 1588 slil nejmenší zvon s obširným nápisem českým do koleg. chrámu sv. Václava v St. Boleslavi.

V první čtvrti XVII. století měl huť zvonařskou v m. Ml. Boleslava J a k u b K o n v a ř, dle rodiště svého Mělnický zvaný, z kteréž vyšlo času toho mnoho díl konvařských ozdobného způsobu, jmenovitě nemálo zvonů, z nichž jsme až podnes ohledali tyto: a) zvon v kostele sv. Jiří v Pšinici u Libáně z r. 1602; b) krásný větší zvon v kostelíku sv. Jiří v Udašíně (na Kostelecku nad Černými lesy) slitý r. 1611 nákladem osadníků záduší Udašinského za úředníka p. Samuela Trojana z Bylan; c) dva zvony do kostela filiálního Škorkovského z r. 1612 s obširnými nápisy českými; d) krásný zvon do chrámu pohřebního sv. Martina v Kostelci n. L., nákladem Martina Lisýho a Mariány manželky jeho, sousedů Ml.-Boleslavských roku 1614 zhotovený a později do chrámu děkanského u sv. Víta tamtéž přenesený a e) zvon do chrámu P. v Katusicích téhož roku slitý s českými legendami. — Téhož času provozoval v m. Ml. Boleslava živnost konvařskou také M. V á c l a v Z v o n a ř, který jmenovitě r. 1621 a 1622 působením Jana Cellera z Rosentalu, hejtmana brandejského, benatského atd. slil dva zvony na věž do měst. Mečeříže (u Nymburka) s obširnými českými legendami, vypisujícími zpusošení místa toho r. 1620 vojáky polskými.

Jakož pak všeliké živnosti a obchody městské vůbec válkou třicetiletou v Čechách a na Moravě přišly v nemalý úpadek, ano tytéž úplně na zmar, tak i v městě Mladého Boleslava zvláště živnosti sléváním kovů se zanášející vzaly velikou škodu a obživly teprve zase v druhé polovici století XVII. poněkud, ovšem jsouce pak provozovány z velké části živnostnicky a dělníky z Němec, Švýcar, Nizozemska a Francie do Čech a na Moravu přistěhovalými. K přistěhovalcům těmto sluší předkem počítati rodinu Briquoi také Prikyvej, Pricquei a Pricovey jmenovanou a psanou, kteráž skládají se z bratří Jana a Štěpána, času toho z Francie do Čech se přestěhovala, z nichž onen v městě Mladého Boleslava, tento pak v Klatovech se usadili a tam živnost konvařskou tak zdárně a řemeslně provozovali, že se jim času toho sotva který z tehdejších konvařů v Čechách i na Moravě v přičině té vyrovnati mohl.

Jan Brikyvej (Pricvej) narodiv se okolo r. 1630 ve Francii, tudíž také „Francouz“ nazývaný, usadil se r. 1660 v m. Ml. Boleslava, kdež se oženil s Kateřinou Matoušovou, vzal tam právo městské a provozoval na to živnost konvařskou téměř po 40 let, jsa váženým a zámožným sousedem a později i konšelem v radě tamní. Zemřel dne 2. října roku 1697 v 73. roce věku svého a pohřben jest na hřbitově boleslavském, kdež se ještě nedávno spatřoval jeho i manželky jeho († 12. junii r. 1724) náhrobek. Jan Pricquej provozoval obchod konvařský nějaký čas společně s bratrem svým Štěpánem, později však provozoval živnost tu sám pro sebe a zachovalá až podnes díla konvařská z jeho hutě vyšlá ukazují k jeho nevšední spůsobivosti konvařské, jsouce ozdobena pěknými polovypouklými obrazy, okrasami a širšími českými legendami. Známe z nich až po tu chvíli tato: 1. Zvon v kostele Radimském u Jičína z r. 1667 a v Bystřickém u Libáně z r. 1677 s českým nápisem a lat. podpisem: „Joannes Pricquey fusor campanarum civis neoboleslaviensis fecit“; 2. krásný zvon na věž kostela sv. Štěpána v Nov. M. Praž. r. 1681 slitý, začež obdařen tolikéž právem sousedským města tohoto; 3. zvon největší „Stanislav“ a prostřední „Ondřej“ v chrámu děk. v Lochovicích, nákladem Zd. Euz. Vratislava z Mitrovic, tento r. 1684 a onen roku 1683 s českou obširnou

legendou *) a lat. podpisem mistra slitý; 4. tři zvony na věži kostela bývalé kceje Jezuitské v Jičíně, jež Jan Pr. slil společně s bratrem Štěpánem Pr. s lat. legendami a to na největším: „A fulgure et tempestate libera nos Domine Jesu Christe „fusa sumptibus collegii Jiczinensis S. J. MDCLXXXIII. Stephanus Bricquej, civis Clatoviensis, Joannes Bricquej civis Neoboleslaviensis, fratres, has tres campanas fuderunt in regia civitate Neoboleslaviensi“; na druhém zvonu viděti erb Desfourský s nápisem „sumptibus D. Nicolai S. R. J. C. Defours“; na třetím: „MDCLXXXIII Omnis spiritus laudet Dominum. Fusa Neoboleslaviae sumptibus Collegii Jiczinensis S. J.“; 5. dva zvony r. 1684 slité na Skalsko (v Bolesl.); první s nápisem: „Sit nomen domini benedictum“; „Od hromobití a bauřky wyswobod nas Pane Jezu Kryste“; na druhém: „Sancti angeli defendite nos! Když gest Bůh pro nás, kdo proti nám!“; 6. zvon na věž kostela sv. Karla Borom. v Majelovicích u Uhlíř. Janovic z r. 1686; 7. r. 1690 přelil 4 zvony do chrámu sv. Jakuba v St. Městě Pražském, začež obdržel 1475 zl., a téhož roku slil zvon do kost. děk. v Mělníku; 8. r. 1693 slil zvon větší do kost. na Homoli (na Kostelecku n. O.) s obrazem P. Marie a Spasitele s českou leg., nákladem Terezie Elconory hrab. z Ugarte; 9. zvon větší na věž chr. P. děkanského v Nymburce z r. 1693 a nejmenší zvon do kostela v Korkové (na Brandejsku) z r. 1692.

Mimo to přelil r. 1671 do chrámu P. v Kouřimě tři zvony, r. 1670 ohněm zkažené.

Jan Pricquei zůstavil syna Mikuláše P., který po smrti otce svého provozoval zvonářství v městě Mladého Boleslava, kdež v chrámu děk. založil oltář sv. Jana Nep. Z díl jeho konvařských známe tato: Velký zvon do farního chrámu Páně v Týništi roku 1704 zdělaný; zvon druhý v kostele Vojslavickém (na Želivsku), nákladem Daniele Schindlera, opata Želivského, roku 1713 slitý; zvon velký do kostela v Jeřicích roku 1716 a zvon největší r. 1718 na věž do kostela zámeckého sv. Jana Křtitele v Černém Kostelci, tento s krásnými obrazy sv. Jana, sv. Vojtěcha a Panny Marie a českou legendou; roku 1719 dva zvony do kláštera Želivského na jižní věž (r. 1768 a 1846 přelitě). — R. 1720 připomíná se Jan Pricquei, zvonář mladoboleslavský, který téhož roku slil zvon „sv. Josef“ do kostela sv. Jiljí v Nasavrších (v Chrud.); avšak podobá se, že to byl týž Jan Pricquej (syn Štěpána Pr.), který roku 1719 přichází jako zvonář v Klatovech, kdež slil t. r. zvon do kostela v Hůrce u Bzí (v Klatovsku), odkud se pak napotom přestěhoval do Ml. Boleslavi a r. 1732 slil druhý zvon (10 ctů ztlížl) na věž do kostela v Křížanově na Moravě s latinskou a českou legendou: „Jesus Nazarenus, rex Judaeorum a t. d. ulit sem od Jana Pricquei s obrazy Krista ukřiž., ss. Petra, Václava a Barbory. — Vedle Jana Briquoje připomíná se pak zase jako zvonář v Ml. Boleslavi Mikuláš Briquoj, který r. 1743 slil prostřední zvon do chrámu děk. v Nymburce.

České Budějovice.

Že v XVI. a XVII. století vedle jiných obchodů a řemesel v Českých Budějovicích kvetlo také konvařství, o tom nelze pochybovati; avšak mohli jsme až po tu chvíli toliko

*) Česká legenda končí takto: „Já zvon boha chválím,
kněžstvo, lid k modlení budím,
svátky hlasem oznamuji,
též také mrtvé oslavuji. 1683.“

Joannes Bricquoi fusor campanarum et civis Neoboleslaviensis fecit.

skrovných dát u věci té vyhledati. Pročež jest přáti, aby milovníci domácí historie kulturní jak v tamních archivech, tak i v okolních chrámech bedlivě v té věci hledali a resultáty toho u veřejnost podávali; litujeme také, že v záslužném sice Trajerově historicko-statistickém vy-psání diecese budějovické k zvonům a jiným památkám nebylo hleděno.

Pokud jsme mohli vyhledati, žil v první polovici století XVI. v Českých Budějovicích M. Štěpán zvonář, který mimo jiná díla konvařská slil r. 1539 zvon veliký „Matka Boží“ nazvaný s českým nápisem do Blatné, k nařízení pana Adama Lva z Rožmitálu a Blatné na Poděbradech a r. 1543 slil dva kusy houfnic obci Vodňanské, jeden 440 liber a druhý 1002 liber ztíží.

V XVII. století provozovala živnost konvařskou v Č. Budějovicích rodina Arnoldova; r. 1613 slil Valentin Arnold zvon větší do Stráže (v Budějovsku) s krátkým českým nápisem; týž slil r. 1613 větší zvon do chrámu v Týně n. Vlt.; r. 1614 zvon (62 ctů ztíží) do chrámu děk. v biskupské Tejnici, a r. 1616 v říjnu m. zvon do kostela marianského v Klatovech po ohni tamním (r. 1615) s dlouhým českým nápisem, k požáru tomu se vztahujícím;*) r. 1630 přelil Vojtěch Arnold, snad syn předešlého, menší zvon do Milevského chrámu nákladem obce tamní; r. 1633 přelil týž Vojtěch Arnold zvon do děkanského kostela v Táboře, ke cti sv. Václava (ztíží 45 ctů) s obrazy 12 apoštolů, Nanebevzetí P. Marie, s latinskou legendou.

V druhé polovici XVII. století žil v Budějovicích konvař Šimon Urndorffer, jakož k tomu ukazuje druhý zvon v Dolním Bukovsku z r. 1654, pak zvon k hřbitovnímu chrámu P. ve Světle (Zwettel) v Dolních Rakousích r. 1656 slitý s německou legendou.

V druhé polovici století XVIII. a na začátku století XIX. provozoval zvonářství v Budějovicích Josef Perner, z města Plzně tam příšlý (viz m. Plzeň), který času toho slil a přelil nemálo zvonů a cimbálů na věže v jižních, západních i východních Čechách;***) práce jeho nevynikají však ani obsahem legend ani nějakým zvláštním způsobem řemeslným.

Potomci Josefa Pernera provozovali taktéž živnost zvonářskou v Budějovicích a slévali zvony do chrámů okolních, ku př. Jan Perner, syn Josefa P., přelil r. 1815 ze zvonoviny r. 1801 rozlitych zvonů do proboštského chrámu P. v Jindř. Hradci čtyři zvony: Salvatora, Marii, Jana Křt. a Petra Pavla. — Adolf P. slil r. 1816 a 1818 malý a prostřední zvon do Senožat (na Želivsku), Josef Karel P. přelil r. 1821 malý zvon v Dol. Bukovsku, Jan Vojtěch P. slil r. 1822 malý zvon rovně v Týně Vlt., r. 1832 menší zvon do Albrechtic a r. 1841 zvonec do Cachrova (v Klatov.).

Bydžov Nový.

Ku konci století XVI. držel huť konvařskou v Novém Bydžově Matěj Mydlář, rodič z města Chrudimi, kdež zdědil po svém otci Matěji Mydlářovi, „Bohatý“ zvaném, veliké grundy

*) Viz „Květy“ 1866 str. 324.

***) Ku př. r. 1773 slil tři zvony na věž kostela špitálského v Litomyšli a cimbály na věž tamní radnice; r. 1777 větší zvon v Dolním Bukovsku a r. 1783 prostřední zvon v Týně n. Vlt.

a provozovav tam nějaký čas živnost konvařskou, přestěhoval se, jak se podobá, napotom do Nového Bydžova, kdež pokračoval v živnosti té a mimo jiná díla konvařská slil r. 1594 druhý zvon na věž tamního chrámu Páně děkanského s legendou: „Tento zvon slyt gest ke cti a chvale Panu Bohu I. P. 1594 do Města Bydžova od Pana Matiege Mydlarce“. (Viz město Chrudim.)

Čáslav.

Mezi dobrodinci a nakladateli na skvostný kancionál Čáslavský (v Pam. Arch. VI. 52 vypsaný) připomíná se k r. 1557 také Jan Konvař, soused čáslavský, z čehož vychází, že se konvařství v století XVI. tolikéž v m. Čáslavi provozovalo; avšak jakých asi díl konvařských a zvonařských Jan Konvař zhotovil, jakož i toho, jestli již před ním nebo také ještě po něm řemeslo to a s jakým asi účinkem tam průchod mělo, o tom až po tu chvíli nemáme zpráv širších.

Na začátku století přítomného přistěhoval se do Čáslavi zvonař Frant. Vaněk, který před tím (r. 1800) měl huť konvařskou v Jihlavě, kdež mimo jiné práce přelil druhý zvon do tamního kostela hřbitovního a slil několik menších díl kovových do okolních chrámů. Nepobyl však dlouho v Čáslavi, přesídliv odtamtud do Sloupnice, vsi na Litomyšlsku.

Cvikov (Zwikau v Boleslavsku).

V městě tomto provozoval konvařství v druhé polovici stol. XVI. M. Kašpar Singer, který času svého zhotovil rozličná díla kovová, jmenovitě zvony a nádoby bohoslužebné, jakož k tomu ukazuje prostřední zvon v chrámu P. Novosedlském (Neudorf v Žatecku) s německou legendou r. 1586 za kolatorství Václava Hory z Ocelovic na Novém Sedle zhotovený.

Hora Kutná.

Mezi města česká, v nichž se v XV—XVII. století slévání kovů a jmenovitě zvonařství a konvařství se zvláštním prospěchem a v rozsáhlé míře provozovalo, sluší pokládati vedle měst Pražských na předním místě Horu Kutnou. Čemuž lehce jest vyrozuměti, když sobě k mysli přivedeme, že Hora Kutná času toho byla předním místem hornickým a mincovním v Čechách i na Moravě a tudíž poskytovala všelikým živnostem, sléváním kovů vyšších a nižších se zanášejícím, co se týče kupování kovů a jiných potřeb k tomu zvláštní příležitosti. Pročž také záhy v století XIV. provozováno zlatnictví, zvonařství a konvařství na Horách Kutnách a v druhé polovici století XV. bylo tamtéž již tolik mistrů sléváním kovů se zanášejících, že se spojili ve zvláštní bratrstvo, ježto vyžádavši sobě r. 1526 od cechu konvařského v Starém Městě Pražském (k němuž tehdyž zvonaři a konvaři z celého království Českého své zření měli) přepis jeho artikulů, spořádalo se dle nich a působilo napotom zvláštní, k cechu pražskému více nehledící bratrstvo, mající dva starší v svém čele, z nichž jeden přihlížel k mistrům zlatníkům a klenotníkům, druhý pak ke konvařům a zvonařům.

V století XVI. oddělili se mistři zlatníci od mistrů konvařů a zvonařů, zřídivše zvláštní

bratrstvo, kteréž císař Rudolf II. majestátem, daným na hradě Pražském v den sv. Havla 1584 potvrdil,*) načež konvaři a zvonáři spojili se s jinými umělci a řemeslníky — malíři, řezbáři a knihaři — v cech zvláštní, který tam ještě v druhé polovici minulého století pod zvláštním inspektorem a dvěma staršími pozůstával.**)

Co se týče konvařů a zvonářů, kteří druhdy drželi hutě slévací na Horách Kutnách, podařilo se nám vyhledati tyto: Na začátku druhé polovice století XV. žil tam Vavřinec Vopalovský konvař (Laurentius Canulator), který roku 1462 a 1463 seděl v tamní radě městské, s nímž téměř zároveň přichází tam M. Jan Bradáč, který r. 1466 slil zvon do chrámu děkan. v Litomyšli nal. sv. Kříže. Po něm připomíná se r. 1470 a násl. Prokop konvař, jenž roku 1471 slil zvon veliký do chr. sv. Barbory na H. K., kterýž však že nebyl dobrý r. 1478 jest přelit; téhož roku zhotovil M. Prokop zvon řečený „Vorel“ ztíží 80 ctů, k vysokému kostelu sv. Jakuba na Horách Kutnách, který byv bleskem porušen, roku 1737 přelit jest olomuckým zvonářem Oberbergrem a „Vavřinec“ pokřtěn. — Podobá se také, že zvony na věži chrámu P. Marie na Náměstí r. 1770 ohněm zkažené a Janem J. Kühnerom r. 1773 v Praze přelité, byly tolikéž dílo Prokopovo, jakož i zvon „Marie“ r. 1773 do chrámu toho z kostela sv. Trojice přenešený.

Ku konci XV. a na začátku století XVI. přichází mezi konvaři kutnanskými M. Vávra, také „M. Václav, řečený Kmoč“, který, jsa muž nemálo vážený, sedal r. 1495 a 1498 v radě městské a od roku 1501—1512 (střídaje se s Mistrem Ondřejem Ptáčkem) býval starším nad konvaři. Zemřev r. 1513 odkázal statek svůj v rovný díl manželce a dvěma svým synům nezletilým, načež se pozůstala vdova ta provdala za Jana Konvaře, který provozoval své řemeslo tolikéž na Horách Kutnách a byl tamtéž r. 1515 starším nad konvaři.

Jakož výše připomenuto, byl vrstevníkem konvaře Václava Kmocha Ondřej Ptáček, který ku konci XV. a na začátku XVI. století živnost konvařskou a zvonářskou na Horách Kutnách provozoval s takovým účinkem a v takové míře, že jej vším právem sluší pokládati mezi nejvýznamnější mistry, kteří času svého v Čechách i na Moravě sléváním kovů se zanášeli, pročež vidělo se nám také poněkud šfřeji o něm a rodině jeho zde promluvíti.

Ondřej a Jakub Ptáček, zvonářové někdy na Horách Kutnách.

Ondřej Konvař zvaný Ptáček (Magister Andreas canulator, dictus Ptáček) také: Andreas Ptaczek, artis fusoriae magister, byl syn výše přivedeného Prokopa konvaře a připomíná se již po r. 1470 mezi sousedy a kverky na Horách Kutnách usedlími, kdež času toho držel rozsáhlé zboží nemovitě a činil nemalé náklady na dělání tamních hor stříbrných. Jsa muž zámožný, rozšafný a vzdělaný sedal od r. 1475 až do své smrti — výše 30 let — téměř bez přerušení v radě Hory Kutné jako obecní starší, konšel a šepmistr a býval tolikéž starším cechu konvařského.

Ondřej Pt. držel dům na Tarmarce v městě, pak hospodářství s krámem, v němž dělal nádobí konvařské a měl sklad věcí na prodej od cínu, olova a zvonoviny, konvic, talířů,

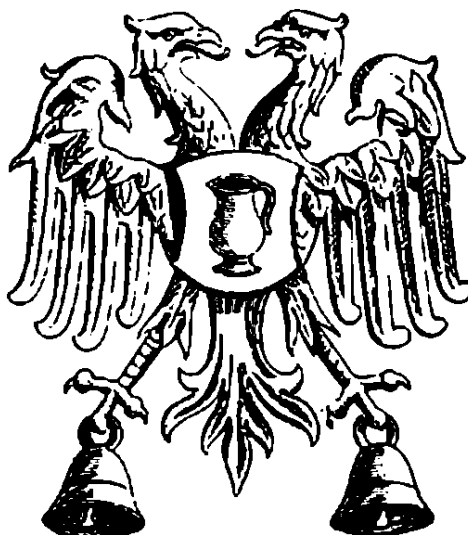
*) Viz Čas. Č. Musea 1867. str. 321.

***) Roku 1712 byl inspektorem cechu zlatnického a konvařského na Horách K. Daniel Ignaz Samuelis a staršími Jakub Pflieger a Frant. Gatterbauer.

zvonců a t. p. věcí kovových; při tom byl erckaufeřem a kverkem, čili kupoval rudu a byl nákladníkem na hory, z čehož mu každý rok vycházel nemalý lín (Lohn, užitek horní) na vlášském dvoře tamtéž vyplácený; konečně vně města držel huť, kdež sléval křtitedlnice, zvony, pušky a podobné věci z litiny zvonové.

Živnost zvonářskou a konvařskou Ptáček provozoval tehdaž v takové míře, jako snad málo kdo jiný v Čechách; čemuž ovšem nelze se diviti, povážíme-li, že Hory Kutné byly tehdaž městem k živnosti takové nejvýhodnějším, jsouce střediskem všelikého obchodu s kovy vyššími (zlatem a stříbrem) i nižšími (mědí, cínem, olovem, železem) k zvonářství, puškařství a konvařství nevyhnutelně potřebnými.

Jak rozsáhlá byla tehdaž Ptáčkova živnost zvonářská, vychází z přehojného počtu děl kovových, jež byl po celý ten čas zhotovil, z nichž se některé až po dnes zachovalo, o jiných

Znak zvonáře Ondřeje Ptáčka.

pak jeho výrobcích poučuje nás inventář o jeho pozůstalosti sepsaný. Inventář tento vysvědčuje tolikéž, že Ptáček měl nejen nadepsané zboží nemovité, anobř že měl i nemalých sum na hotovosti a mnoho skvostných svršků a velikou zásobu děl konvařských na prodej (díla cínová, zvonce, zvony větší, hmoždíře a palice do nich a t. p.), jakož i velkou zásobu kovů nižších (olova)*) k zvonářství a konvařství potřebných.

V domácnosti Ptáčkově panovala hojnost a úprava, ano nádhera, s jakou se setkáváme času toho ve všech předních rodinách kutnohorských nákladníků, pokud „Osel řval“**) a erckauf se dařil, co praví patriciové vně i doma sobě počínali.

Jak Ptáčkův krám v městě tak i huť jeho na venku byly všemi k provozování konvař-

*) Lib. Test. Kuttb. od r. 1488—1544 č. VII. v arch. Kutnohor.

**) „Osel“ sloula nejhlubší šachta času toho na H. K., o níž šlo přísloví: „Pokud bude Osel řvati (t. j. pokud bude se v šachtě té pracovati), bude Kutná Hora státi.“ Šachta ta se zatopila za Ferdinanda I., načež zanikl báně Kutnohorské na dobro.

ství a zvonářství náležitými věcmi opatřeny, taktéž v domě nescházelo ničehož k domácímu hospodářství polřebného, tak že panovala v domácnosti úprava stavu jeho příslušná, v obchodu a hospodářství pak pořádek, zámožnost a zásobenost.

R. 1511 O. Ptáček nebezpečně ochuravěl a učinil pořizení o statku svém den v sv. Mořice téhož roku; z pořizení toho vychází, že měl manželku Martu (která měla z prvního manželství syna Janka a dceru Annu, pak příbuzného Jana Lanského); nad to měl syny zletilé Řehoře, Jakuba a Michala a nezletilé Adama a Jana.

Z těchto dětí poručil Adamovi a Janovi dům na tarnarce, Jakubovi společně s matěří Martou odkázal hospodářství a krám v městě, kterýž on, Jakub, měl s radou pánů JM. a jiných dobrých lidí spravovati a jeho užívati; máteři své, paní Martě, měl vypláceti z lnu dvora vlaského každého roku 15 kop gr. č. až do 60 kop; z domu měl dávat dceři Anně 15 kop podílu a výpravu za 10 kop gr. č. a Janu Lanskému 10 kop a díl jeho. Nejstaršího syna Řehoře chtěl Ptáček docela vyvésti z dědictví pro neposlušnost, avšak k přimluvě bratří a sestry jeho dal mu 10 kop gr. č. Hutě aby užívali Jakub s Michalem, při tom však aby erekauf nezanedbávali; konečně zřídil Petra Mincíře, Petra Kováře a Jana Zykale za mocné poručníky dětí a statků svých.

Ondřej Ptáček pozdravil se však na to a zemřel teprve r. 1513 o masopustě; že pak kšaftu nadepsaného mezi tím nezměnil, vešel kšaft ten v moc práva a jest vepsán do knéh městských.

Po těch 35 let, kdež Ptáček provozoval živnost svou, zhotovil mnoho díl kovových z mědi, cínu a zvonoviny, cínová však přišla z větší části na zmar až na několik křtitedlnic, ježto se dochovaly až na naše časy.

Všeliká díla Ptáčkova jsou důkladná, tytýž ozdobná; co legend čili nápisů na nich se týče, užíval Ptáček obyčejně krátkých legend latin., někdy pouze jména svého bez dalšího nápisu a bez letopočtu; toliko v posledních letech užíval také legend českých. Některé křtitedlnice a zvony Ptáčkovy jsou tolikéž ozdobeny polovypuklými obrazy; na některých zvonech spatřuje se i Ptáčkův konvařský znak, totiž: orlice o dvou hlavách, pysky k sobě obrácenými, držící v jednom každém drápu zvonec a nesoucí na prsou štítek, v němž jest viděti konvice; pod ocasem orličím pak čteme začáteční písmena jména Ptáčkova: A. P. a letopočet.

Z křtitedlnic, jež druhdy vyšly z dílny Ptáčkovy, zachovaly se — pokud víme — až podnes tyto:

Křtitedlnice v děk. chrámu P. Nymburském z r. 1488; v děk. chrámu P. Vysokomýtském z r. 1499; v děk. kostele v N. Kolíně; v chrámu P. sv. Vavřince v Náchodě z roku 1503 a v děk. chrámu P. sv. Jakuba na Horách Kutnách z roku 1505. — Jsoutě to práce naskrz důkladné, hmotné, spočívající obyčejně na třech, nahoře v hlavy vousaté s kápěmi a dole v pazoury orličí se končících nohou, jsou ozdobeny nad to polovypuklými obrazy sv. apoštolů a jiných světců pod gotickými oblouky.*)

Ze zvonů větších a menších, zdělaných v huti Ptáčkově, známe až posaváde tyto: Zvon na věži kostela v Klucích (v Čáslav.) z r. 1472; zvon menší na věži v Stojicích (v Chrudim.)

*) Podobné křtitedlnice spatřují se ještě také v chrámech v Humpolci, Chotěboři a Ledči, jsouce snad tolikéž díla Ptáčkova, aneb konvařů v jeho dílně vycvičených.

z r. 1473; zvon velký v kostele v Sněti (v Čáslav.) z r. 1474; zvon největší v kostele Turkovickém (v Čásl.) z r. 1476; v kostele Křečhořském (u N. Kolína) dva větší zvony z r. 1481 a jeden menší z r. 1489; velký zvon v Borovsku (v Čásl.) z r. 1483; zvon větší v Šlapanově (u Votic) z r. 1487 a dva zvony v kostele Malinském, jeden z r. 1489 a druhý větší z roku 1500; zvon menší v kostele Chlístovickém z r. 1489 a větší z r. 1509; druhý zvon „Michal“ v chrámu P. sv. Barbory na Horách Kutnách r. 1493 nákladem p. Michala z Vrchovišť slitý; zvon větší v kostele Pertoltickém z r. 1495 (s lat. nápisem: . . . fusa per M. Ptaczek campanatore horocutensem (sic); zvon pro svůj líbezný hlas „stříbrný“ zvaný do probošt. chrámu Páně v Jindř. Hradci s lat. legendou: „. . . veni rex glorie et fer nobis pacem in terra.“ z r. 1498 (r. 1801 požárem zkažený), pak menší zvon v kostele Dobřichovském (u Plaňan) z r. 1499; největší zvon „Vavřinec“ v děk. chr. ve V. Mýtě z r. 1501 (později zkažený); prostřední zvon do chr. v Plaňanech z r. 1502; dva zvony v kostele Košetickém z r. 1502 a 1509; zvon v kostele v Podolkách u Rataj z r. 1503 s českým nápisem: „Mistr Wondrzeg rzeczeny Ptaczek ke czti a chwale Bozija i wssem swatym zwon tento lil gest“; v kostele sv. Jakuba blíž Cirkvice (v Čásl.) velký zvon r. 1504 řemeslně zhotovený s obrazem sv. Jakuba a znakem Ptáčkovým, při latinské legendě čteme ještě známé: „En ego campana . . .“; v chrámu Páně v Světlé nad Sáz. druhý zvon z r. 1506 a z téhož roku velký zvon na věži hradu Pirksteinu u Rataj; velký zvon (ztíží 53 ctů) na věži chrámu P. Marie před Týnem v Praze z r. 1508; velký zvon ztíží okolo 200 ctů na hradě pražském, společně slitý s M. Bartolomějem Pražským r. 1509 v měsíci březnu; velký zvon „Ludvík“ v chrámu P. sv. Barbory na Horách Kutnách (ztíží asi 250 ctů) způsobením Jana Hanykyře r. 1518 na počest narození královny Ludvíka, se znakem kutnohorským; větší zvon v Lipolticích (v Chrud.) z r. 1513.

Taktéž do chrámu P. na Moravě sléval času toho M. Ondřej Ptáček díla kovová; ku př. r. 1509 zvon (ztíží 45 ctů) do far. chrámu P. sv. Jana Křt. v Měřině (v Jihlavsku). Mimo to zachovalo se ještě několik zvonů Ondřejem Ptáčkem slitých bez letopočtu, kdy byly zhotoveny, jakož: ve Vysoké, ve Velmi (na Poděbradsku), v Živanicích, v Hošťalovicích (v Čásl.), zvon menší s českou legendou v Řečici (v Čáslav.), na Kaňku na věži kostela sv. Vavřince a jiných více.

Kromě toho vychází z inventáře o pozůstalosti Ondřeje Ptáčka sepsaného, že po něm zůstalo také několik hotových zvonů velkých i malých, z nichž jeden (3 ctů ztíží) prodán do Solopisk za 15 kop gr. č., jeden do Zbislavi (6 ctů ztíží) za 28 kop gr. č., jiný zvon (ztíží 11 ctů) prodán do Sukdole za 50 kop gr. č. a konečně čtvrtý (ztíží 16 ctů) za 70 kop gr. č. do Jeseníka. — Z téhož inventáře jest rovněž vyrozuměti, že Ondřej Ptáček slil také zvony do Týnce n. L. a do Jičína, za něž mu Týnečtí dlužni byli 7 kop gr. č. a Jičínští 100 kop gr. č., jakož i že Ondřej Ptáček k objednání Tomáše Litoměřického slil několik zvonů, za něž mu on nedoplatil 22 kop gr. 20 gr. č. Konečně slil Ptáček čtyři lvíčky ze zvonoviny na zábradlí k brobu biskupa Augustina,* za něž mu nebylo zapláceno.

Po smrti Ondřeje Ptáčka připadla huť jeho synům Jakubovi a Michalovi společně,

*) Augustin Lucian Bessarion z Mirandoly, biskup Sankturienský přišel r. 1482 z Vlach do Čech, aby tu svétlil kněze pod obojí. Spravoval na to jako administrator konsistoř dolní a zemřev dne 1. března 1493 pohřben jest v chrámu P. před Týnem na St. M. Pr.

z nichž pak držel ji Jakub sám, splativ bratru Michalovi podíl jeho. — Jakub Ptáček provozoval napotom tak jako otec jeho Ondřej živnost konvařskou a to až do r. 1540, zhotoviv nemálo díl kovových, na nichž užíval téměř týchž legend latinských a téhož znaku jako otec jeho Ondřej. Z prací konvařských z hutí Jakubovy vyšlých vyhledali jsme tyto: Prostřední zvon v Cirkvici (v Čásl.) z roku 1513; zvon větší v Kostelci u Heřm. Městce z r. 1521 s lat. legendou; zvon na Plese (u Josefova) z r. 1522; zvon v Loukově z roku 1534; zvon velký v Žumberce (v Chrud.) s legendou: „Ga zwon zwiestugi wognu wám“ z r. 1530; zvon velký „Václav“ v kostele Krchlebském (v Čásl.) z r. 1538 nákladem Jana z Pašíněvsi na Kralovicích zdělaný a r. 1861 přelity; zvon v Němčevsi u Jičína z r. 15 . .

Jakub Ptáček sléval také křtitedlnice a jiné nádoby chrámové, z nichž se zachovala křtitedlnice v chrámu Páně děk. v Čáslavi z r. 1524; r. 1536 slil čtvrtý zvon „Ptáček“ do chrámu P. sv. Barbory na Horách Kutnách (později porušený).

Co se týče soukromého života Jak. Ptáčka víme, že byl pokládán za horlivého příznivce sekty Pecinovské, jejíž přívržence prý u sebe přechovával, jim svatby a sbory u sebe činil a jinak je fedroval. Jakož pak v letech 1520 a násl. byly vyšly přísné mandáty proti pikarditům a bratřím, pohnán jest i Jakub Ptáček několikrát v příčině té k právu. Jmenovitě jest r. 1529 u věci té velmi důtklivě k němu přikročováno a aby se toho spravil nařízeno, „ježto páni pro pohnutí v obci strany toho vzešlé, dlece toho trpěti nemohou“. Jakub Ptáček omlouval se, „že sboru nečiní, bratři u sebe nechová, leč náhodou, že však chodí do peci (sic), chtěje život kající vésti“. Načež mu nařízeno, aby takových věcí před sebe nebral a do peci nechodil, sice že v trestání bude vzat. — Že však i napotom vždy ještě Jakub Ptáček byl v podezření, že stojí k bratřím Pecinovským, vychází z toho, když roku 1532 a 1533 měl rozepři se švalcem svým Jiřím Klabalem o poručenství nad nezletilým strýcem, synem po své sestře zůstalým a u Jiřika Klabala vychovaným, že páni sirotka toho jemu, Jakubovi Ptáčkovi, jakožto krevnímu příteli k dalšímu vychování odevzdali s tím napomenutím, „aby sirotka toho řemeslu konvařskému vyučil, avšak přílišného náboženství pecinovského při něm zanechal“.

Jak dlouho Jakub Ptáček živnost svou ještě provozoval, toho nemáme jistou vědomost, připomínáme toliko, že v letech 1535 a 1536 byl starším nad konvaři a že zemřel (dle Pamětí Dač. I. 102) r. 1539.

Vrstevníkem Jak. Ptáčka byl M. Daniel zvonař na Horách Kutnách, který slil r. 1520 velký zvon do farního chrámu P. v Hlinsku a r. 1523 zvon veliký do kostela děk. v Čáslavi, oba s lat. nápisy. Týž měl rozepři r. 1531 s osadníky Podmokelskými pro neudělení zvonu u něho objednaného a r. 1532 s jistým p. Bohuslavem pro nějaký dluh a přichází ještě r. 1543 jako svědek na listu zachovacím, Michalovi Ptáčkovi vydaném.

Téhož času provozoval konvařství na Horách Kutnách M. Adamec, jakož k tomu ukazuje zvon větší s vyobrazeními rozličných svatých roku 1530 do kostela sv. Bartoloměje v Okřesanci (v Čásl.) slitý.

Uprostřed století XVI. drželi hutě konvařské na Horách Kutnách Václav Kofele, jenž byl r. 1542—1548 tolikéž starším nad konvaři, pak Jan Arab, který byl roku 1545—1548 taktéž starším nad konvaři a v letech 1547, 1549, 1550 a 1551 seděl v radě městské, avšak nepodařilo se nám vyhledati některé konvařské nebo zvonařské dílo z jich hutí vyšlé. —

V druhé polovici století XVI. provozoval živnost konvařskou na Horách Kutnách M. Řehoř Bořanovský z Bytišky, též „Křička“ a po jedné své manželce „Studníčka“ zvaný, jenž nemálo na hory nakládal, avšak s užitkem se nepotkal.*) Byltě — jak Mik. Dačický v svých Pamětech o něm píše — „člověk upřímný, prostý, jenž ač byl osoba stavu vladyckého za své poctivé řemeslo se nestyděl, také nějaký čas v radě obecní seděl“. Několik zvonů a křtitedlnic z jeho hutě vyšlých spatřovalo se ještě v minulém století v chrámech okolních, přišly však, jak se podobá, úplně na zmar aneb byly přelity. Zemřel r. 1598 byv pochován v chrámu Páně u sv. Barbory, načež se vdova jeho Majdalena roku 1599 provdala za Jana Pardubského.

Vedle rodiny Ptáčkovy proslula zvonařstvím a konvařstvím v století XVI. na Horách Kutnách předkem také rodina Klabalova. První, který se času svého v přičině té připomíná, jest Jiří Klabal, jenž byl zeť M. Ondřeje Ptáčka, jehož dceru Annu měl za manželku, a jakož výše psáno za přičinou poručenství nad nezletilým vnukem Ptáčkovým s Jakubem Ptáčkem byl v rozepři po delší čas. — Jiří Klabal seděl od r. 1536—1551 v radě obecní i byl času toho několikráte starším nad konvaři a provozoval živnost konvařskou s nemalým prospěchem; týž slil nejedno dílo do chrámů okolních: ku př. r. 1536 zvon do chrámu sv. Barbory na Horách Kutnách, pak r. 1552 zvon menší do Lipoltic a r. 1550 a 1552 dva zvony do kostela v Nové vsi u Kolína a j. v.; zemřel r. 1552 zůstaviv syny Jiřího, Rafaela a Pavla, kteří r. 1552 smluvili se o statek otcovský. Rafael a Jiří Kl. provozovali napotom zvonařství nějaký čas společně, později však každý pro sebe, jak k tomu ukazují dva zvony r. 1556 do kostela P. Marie na Náměti Rafaelem Kl. a zvon prostřední r. 1557 do Lipoltic Jiřkem Kl. ulité. Onen zemřel však již r. 1562 zůstaviv manželku Markétu a syna Jana, který se oženil s Apolenou, dcerou Jakuba Stějška a provozoval živnost konvařskou; zemřel však r. 1582 na bolest morní zůstaviv syna Tomáše. — Roku 1576 připomíná se Jan Kl. — snad syn nadepsaného Jiřího Klabala — který pojal tehdež za manželku Mandalenu, sirotka po Janu Husovi a byl taktéž konvařem. Týž zůstavil syna tolikéž Jana, který zemřel roku 1613 noženatý, jsa poslední nám známý potomek rodiny té.

V druhé polovici století XVI. (1550—1601) přichází M. Tomáš, zvonař na Horách Kutnách, který — dle Pamětí Mikuláše Dačického — byl tolikéž členem rodiny Klabalovy, ačkoliv nevíme, kdo byl otcem jeho; že však nebyl táž osoba s nadepsaným Tomášem, synem Jana a vnukem Rafaela Klabala, vychází z toho, že Tomáš tento nebyl ještě narozen, když M. Tomáš již provozoval živnost zvonařskou. M. Tomáš měl za manželku Dorotu Kličkovou, s níž splodil toliko tři dcer: Káčeřinu, Annu a Ludmilu; a byl muž nemálo zámožný a vážený; neboť byl nákladníkem dolu řečeného „černý lev“, z něhož mu vycházelo nemalého užitku, a seděl v radě městské i konal k ruce obce kutenské poselství rozličná; zemřel v pondělí po sv. Dorotě r. 1601 zůstaviv vdovu Dorotu po sobě.

Z jeho díla zvonařských připomínáme tato: Z r. 1557 zvon větší v Hošťalovicích (Časl.); z r. 1562 dva zvony na věži kostela sv. Petra a Pavla v Čestinkostele a zvon v kostele fil.

*) Byl-li potomek anebo sice příbuzný Vavřince Krčky z Bytišky, který byl pomocníkem Tom. Jaroše, pověstného puškáře a zvonaře za času krále Ferdinanda I. v Praze žijícího (viz Praha), nemohli jsme vyhledati.

v Rozhovicích (u Heřm. Městce); z r. 1563 zvon na věži v Solopiskách; z roku 1564 zvon v kostele sv. Víta v Kolíně; z r. 1565 zvon v kostele v Uhlířských Janovicích; z roku 1566 zvon ve fil. kostele v Kožlě u Ledče; z r. 1568 zvon v Zásmukách (za kolatora p. Zdislava Řičanského z Řičan na Zásmukách); z r. 1569 v kostele děk. sv. Václava v Světlé n. S. dva zvony s erby Trčkovským a Gutensteinským; z r. 1571 zvon v kostele v dolních Chvatlinách, pak zvon v dřevěné zvonici při kostele sv. Jana Křt. na Krásné Hloře (v Čáslav.); z r. 1585 zvon v kostele matky B. v Čáslavi; z r. 1591 velký zvon v Svinčanech (Chrud.), nákladem p. Jiřího z Gerstorfu na Cholticích; z r. 1594 zvon na věži v chrámu P. Želivském, nákladem pana Ferd. Trčky z Lípy s obšrnou legendou českou a vyobrazeními; z r. 1599 zvon v kostele sv. Mikuláše ve Vidicích (za správy p. Martina Wilhara z Wustenavy, hejtm. na Malešově), v kostele sv. Jana v Sudějkové (za patrona p. P. Pavla Hrabauče z Přerubanic na Pečkách) a v kostele sv. Petra v Kojicích (u Heřm. Městce).

V poslední čtvrti XVI. a na začátku XVII. století provozovalo konvařství na Horách Kutnách ještě několik jiných mistrů, totiž M. Ondřej Kotek, jenž mimo jiná díla slil roku 1576 nejmenší zvon ke kostelu děkanskému v Ledči; jeho pozůstalá vdova Eva provdala se pak za Jindřicha Křepelku, tolikéž konvaře na Horách Kutnách, jakož k tomu ukazuje křtitedlnice ve farním chrámu Lužanském (u Jičína) skrze něho r. 1604 slitá; pak Václav Vilemský, konvař na Tarmarce († 1596), Václav Holoubek a Matěj Lošský; avšak z děl konvařských mistrů těchto nezachovalo se žádné až na naši dobu. Konečně sluší tuto ještě připomenouti, že ku konci století XVI. měl huť zvonařskou na Horách Kutnách také Daniel Tapineus, jeden z nejvýznamnějších mistrů zvonařských času svého, který se však později přestěhoval do Prahy, kdež sobě r. 1603 od Pavla Paminodesa, opata Emauzského, za 150 kop gr. č. m. koupil dům na Emauzích, kamž přenesl huť svou. Z jeho prací zvonařských, času jeho přebývání na Horách Kutnách slitých, připomínáme toliko překrásný veliký zvon na věži kostela Tuněchodského (u Chrud.) s četnými vyobrazeními svatých, s erby, okrasami a nápisy českými z r. 1593.

Úpadkem hornictví a neřestmi válečnými v století XVII. na vlastní naši a také na Horu Kutnou příšlymi, utrpěly všeliké tamní živnosti škody nemalé, anobrž některé z nich a to znamenitě dosavade tam kvetoucí zvonařství zanikly téměř docela. Ovšem, jakož bylo výše připomenuto, pozůstával zvláštní cech konvařský na Horách Kutnách ještě v polovici minulého století, avšak členové jeho zanášeli se již jen obyčejnými pracemi cínařskými, kotlářskými a pasířskými, z nichž se často připomíná Josef Garaš, který mimo jiná díla cínová a měděná sléval v letech 1760 a násl. tabulky na rakve zemřelých Jezuitů do krypty u sv. Barbory. Avšak mistrů spůsobilých k slévání větších prací konvařských a zvonařských nebylo již času toho na Horách Kutnách. Pročez také když tu činiti bylo o přelévání dvou ohněm pokažených zvonů na věž arciděkanského chrámu P. sv. Jakuba, práce ta svěřiti se musela mistrům cizím. Tudíž přelil r. 1737 zvon veliký „Vavřinec“ nebo dle starého spůsobu „Vorel“ řečený, ztížil 60 centů M. Mikuláš Oberberger, soused a zvonař olomúcký, opatřiv jej lat. legendou a obrazy svatých; druhý pak zvon „Jakub“ přelil jest r. 1771 skrze J. J. Kühnera zvonaře pražského.

Času toho přibýlo do Čech mnoho vlašských mistrů, kteří sléváním věcí od cínu, měli a spěže živnost svou vyhledávali, a z nichž třiceti mistrům kr. gubernium pražské i dovolilo,

aby se na Horách Kutných usaditi a tam živnost svou volně mohli provozovati. Že se však shledalo, kterak by tím domácí mistři v krátkém čase docela na mizinu přivedeni byli a tím důchody zemské i městské nemálo trpěly; povolení to jest nedlouho na to zase zrušeno a vlašští cínaři byli takto přinuceni z města se vystěhovati.

Hostinné (Arnau).

V druhé polovici století XVI. a v jdoucím na to století XVII. provozovala živnost konvařskou v m. Hostinném n. L. a později v městě Náchodě rodina Schöterova (psaná také Schreterova, Schritterova, Šyterová). — R. 1589 zdělal Donat Schritter velký zvon do kostela sv. Trojice ve vsi Štěpanicích (v Bydžovsku), nákladem paní Marie z Martinic, ovdovělé po p. Zdenkovi Štěpanickém z Valdšteina na Štěpanicích a Dymokurech. — Týž Donat Schr. slil r. 1614 v Hradci Král. z děla pokaženého, jež byl p. L. Berka Heřmanoměstecký daroval radě m. Chrudimi, cimbál (5 ctů ztlíž) na tamní velkou věž „Trubačku“, s latinským chronografem, a provozoval napotom ještě dralně let živnost konvařskou, jakož k tomu ukazuje zvon, jež byl r. 1638 slil do kostela v Samšíně (u Jičína), nákladem p. Frid. Hubrika z Hengersdorfu na Samšíně.

Před tím však připomíná se také Martin Schrötter, zvonař v Hostinném, který již okolo r. 1617—1622 držel tamtéž huť konvařskou, v níž r. 1617 byl slit zvon do kostela v Jilemnici s něm. legendou a r. 1622 druhý zvon do kostela v Kostelci u Náchoda s latinským nápisem; později však provozoval živnost konvařskou v Náchodě (viz Náchod).

Hradec Jindřichův.

V městě tom provozovala se záhy v XV. století rozličná řemesla, sléváním kovů se zanášející, totiž: konvařství, kotlařství, zvonařství, mečířství a t. p. — Jmenovitě ku konci XV. a na začátku XVI. století měl v Hradci Jindř. huť zvonařskou Mistr Václav (Mag. Wenceslaus de Noua Domo), který r. 1496 slil zvon s lat. legendou na věž do kostela v Žďáře Pluhařově u Hradce Jindř.*) — Ještě v prodlení století XVII. působili tam konvaři, kotláři, šmejdiři (obchodníci s drobnými věcmi od železa a mědi) společný pořádek čili cech pod zvláštními staršími cechovními.

*) Byl-li pověstný zvon „Kůa ur“, jež nyní visí na věži Jindřichohradeckého chrámu P. sv. Jana, slit v huti M. Václava nebo kde jinde, nemohli jsme vyhledati. O zvonu tomto — jež i náš V. A. Svoboda zvláštní baladou oslavil — připomínáme toto: Zvon Kůaur slit jest v poslední čtvrti XV. stol. a to z peněz bohatým sousem Hanušem Knaurem r. 1461 odkázaných; byltě prý původně asi 200 ctů ztlíž a zvuku tak mohutného, že bylo jej slyšati až na dvě míle zdálí; zvoněno jím při zvláštních slavnostech, pak každý čtvrtek na večer; vyzváněn jím vždy také začátek trhu, i svoláváno sousedstvo na radnici a t. p. Nepozůstal však v své původní míře; byv totiž porušen, přelit a posvěcen jest několikrát, jmenovitě r. 1719 skrze tehdejšího opata Emauzského, pak r. 1767 přelit Ambrožem Kacnerem a posvěcen opatem na Karlově v N. M. Pr. (Fr. Rulla: Jindř. Hradec, str. 8.)

Hradec Králové.

Město toto pro svou všelikým obchodům příznivou polohu, pro bohatost a úrodnost okolí tamního, jakož i tím, že bylo po delší čas sídlem ovdovělých královen českých a že napotom stávalo vždy v čele českých král. měst věnných, vynikalo nejen v souvěkých dějinách politických nad jiná města okolní, anobrž — hledíc k průmyslu a řemeslům všelikým, jakož i k materiálnímu blahobytu a kulturnímu způsobu — pokládáno bylo času svého mezi přední města česká a moravská.

Vedle jiných obchodů městských byly tam záhy provozovány všeliké živnosti, ježto se zanášely sléváním kovů vyšších i nižších a vzděláváním prací rozličných z látek těchto (zlatnictví, mečířství, platněřství, zvonařství, konvařství). Jmenovitě co se týče zvonařství a konvařství byla ona již na začátku století XV. provozována skrze nejednoho mistra v Hradci Král., jichžto díla se až po dnes zachovala, ačkoliv jména jich nám zůstala neznámá; ku př. nejmenší zvon v kostele Stěžerském z r. 1409; umíráček v děk. kostele Kralodvorském z roku 1418. — V druhé čtvrti století toho provozoval živnost konvařskou v Hradci Král. mistr Filip, jakož k tomu ukazuje druhý zvon („křaplavý“) v městečku Miletíně, ztíží asi 16 ct. s legendou, jižto sluší pokládati k nejstarším dosaváde známým českým nápisům, totiž: „Leta narozene Syna Bozieho tisycicho cztirzsetho (sic) tržidcateho a pateho (1435) dyclan gest tento zwon skrze rucye Fylypowie w Hradcy nad Labem.“*)

V druhé polovici století XV. provozoval živnost konvařskou v Hradci n. Labem Petr Konvař (Petrus Cantarista), muž nemálo vážený a zámožný, který od roku 1465—1487 bez přerušení seděl v radě městské jako starší obecní, konšel i purkmistr, maje platné účastenství v správě věcí obecních; bohužel nedošlo nás žádné z díl jeho, ačkoliv není nemožno, že některý zvon na věži chrámů okolních, který byl zdělán času toho, avšak nenese na sobě jméno mistra svého (ku př. zvony v Lochenicích z r. 1497—1498), jest dílo Petrovo.

V poslední čtvrti XV. a v první čtvrti XVI. století držel Mistr Ondřej Žáček huť v Hradci Kr., z níž vyšlo nemálo řemeslných prací konvařských: zvonů, křtitedlnic a pod. díl bohoslužebných s latinskými a později tolikéž s českými legendami, v nichž se jmenuje: Mag. Andreas in Hradec cis Albim, M. Andreas Canulator, M. Andreas dictus Zaczek, Andreas cognominatus Zaczek, civis urbis Hradecensis“, nebo „Mistr Vuondrzej, Ondrzej zwonarz z Hradce“, „M. Ondřej napsán Zaczek“. Z díl těchto zachovala se: Zvon „Medián“ v děk. chrámu P. v Ústí n. O. z r. 1473; pak druhý zvon tamtéž z r. 1500 oba s latinskou leg.; zvon z r. 1480, ježž slil společně s M. Václavem (Andreas Canulator comite sibi Mag. Wenceslao) do chrámu sv. Petra v Hradci Kr. (nejstarší to známý zvon v okolí hradeckém), pak r. 1480 druhý zvon a r. 1508 třetí zvon k témuž kostelu, kteréžto všechny tři po zrušení kostela toho přišly na věž kostela v Plotišti; r. 1496 zvon „Vorel“, největší v katedrálním chrámu P. sv. Ducha v Hradci Kr. ztíží 75 ctů, tolikéž společně s M. Václavem slitý s lat. nápisem; velký zvon v děk. chrámu P. v Kralové Dvoře z r. 1505 s českou legendou, ztíží

*) Viz výše obsažené vypsání o nejstarších českých legendách (str. 10).

50 ctů;*) zvon na bílé věži v pátém patru kostela sv. Klimenta v Hradci Král., pak zvon v kostele Ždánickém (na Pardub.) oba z r. 1508; zvon na věži chrámu sv. Ducha v Hradci Králové ztíží 28 centů z r. 1510 (přelity r. 1534 M. Matějem Špicem), pak zvon v Ostružné (u Jičína).

V první čtvrti století XVI. žil v Hradci n. L. Mistr Matěj (Matouš) konvař, rodem z Kněževsi, muž vzdělaný a zámožný, jenž s manželkou svou Eližbětou při městě tom držel hojné grunty šosovní; byv pro svou rozšafnost na slovo brán (vir famosissimus), seděl v tamní radě městské drahně let jako konšel, r. 1513—1515 byl primasem tamtéž, býval často vyslán na sjezdy krajské a sněmy zemské, jmenovitě byl r. 1516 také ná synodě pražské a měl vůbec platné účastenství v správě obce i kraje tamního; zemřev bezdětek odkázal roku 1529 větší část zboží svého i peněz hotových k záduším a na skutky milosrdné. Díla v huti jeho zhotovená přišla však, jak se podobá, v prodlení času na zmar, nebo byla sice předělána.

Času toho provozováno v Hradci Král. také puškařství v nemalé míře. Žil tam tehdež Michal Puškař (Michael Bombardita), který k válečné potřebě obce hradecké sléval děla, pušky na kolách, houfnice a jiné zbraně; jmenovitě r. 1509 slil několik větších pušek (bombard), k čemuž vydáno za cín 107 kop gr. — Po něm provozoval živnost puškařskou v Hradci Král. Jiří Puškař (Georgius Bombardita), který mimo jiné střelné kusy r. 1516 slil velikou bombardu „Borovici“, od níž mu zaplaceno 25 kop gr., a 24 pušek na kolách, za něž mu dáno 20 kop gr., při čemž mu pomahal Jiřík, puškař pana Wilma z Pernšteina na zámku Pardubském.

Vrstevníkem konvařů a puškařů nadepsaných v Hradci Kr. byl M. Václav (Tvrdocel), z jehož díl kovových zachovaly se křtitedlnice v kostele Miletském z r. 1522 s českou leg. a v děk. chrámu P. v Jaroměři z r. 1518 s lat. nápisem.

Při tom pak připomínáme, že kromě mistrů jmenovitě udaných času toho v Hradci Kr. jiné ještě osoby zanášely se konvařstvím, ježto v rozličných chrámech až po dnes spatřují se zvony tam slité bez pojmenování konvaře, který je byl slil. Ku př. v Rosicích druhý zvon slitý roku 1515 „in Grec super Albea“, v Zálesí (na Náchodsku) zvon velký a menší oba v Hradci Kr. r. 1555 a 1540 zhotovené a j. v.

V druhé a třetí čtvrti století XVI. provozovalo živnost konvařskou v Hradci Kr. několik mistrů s nevšedním účinkem. Měli tam času toho lutě své M. Diviš Hlaváč, M. Václav Konvař (Wenc. Campanator) a M. Václav Farář. — M. Diviš Hlaváč slil v letech třicátých století XVI. několik zvonů na věže chrámů okolních, z nichž až po tu chvíli zachoval se zvon prostřední s českou legendou v Chvalkovicích z r. 1532. — Ze zvonů a nádob bohoslužebných, Václ. Konvařem zhotovených, známe tyto: Zvon v kostele fil. Ježovském (v Čásl.) z r. 1530 s lat. legendou; dva zvony v kostele na Chlumu u Hradce Kr. z r. 1531 a 1552; zvon v kostele sv. Bartoloměje v Luži z r. 1534; křtitedlnici v děk. chr. P. v Kostelci n. O. z r. 1540; zvon střední v kostele Rtinském (u Hr. Kr.) z r. 1540; velký zvon v kostele

*) Zvon ten slit jest pry z peněz jednak darovaných, jednak „u hranic dubových“ nalezených a ze šperků stříbrných, od sousedek kralodvorských k tomu obětovaných. Jeho česká legenda končí takto: „... Protož pane Jezu Kriste, narozený z panny čisté, zavítej k nám ve vši dobrotivosti a povětrí tichosti.“

Žireckém (Schurz) z r. 1542; zvon velký v kostele Dubenském (u Jičína); zvon na zámku Bysterském (u Poličky) a zvon v Starém Městě (u Jičína) z r. 1545; zvon větší v Borohrádku z roku 1556; dva zvony v Sezemicích z roku 1554 a 1557; prostřední zvon v děkanském chrámu Páně Skutečském a menší zvon v Sachově z roku 1557; zvon velký v kostele Všestarském (u Hradce Králové) z r. 1559; prostřední zvon do kostela v Štěpánově (u Skutče) z roku 1566; všechny s českými legendami a vyobrazeními. — Václav Farář byl zámožný sused kralovéhradecký, sedal v tamní radě městské a zemřel tamtéž roku 1562 na bolest morní; z hutě jeho vyšlo mnoho řemeslně zhotovených, libozvučných, rozličnými obrazy ozdobených zvonů a jiných nádob kovových s českými legendami, jmenovitě: Roku 1540 křtitedlnice do kostela děkan. v Kostelci n. O.; roku 1542 zvon do kostela sv. Havla v Rychnově; r. 1548 zvon do kostela v Slatině (u Jičína); r. 1550 zvon do kostela v Žalénově (u Jaroměře); roku 1552 zvon do kostela v Dobřenicích, za kolatora Jiřího Dobřenského z Dobřenic a do kostela ve Vys. Újezdě (na Náchodsku); r. 1554 velký zvon do kostela v Č. Skalici (u Náchoda); r. 1556 druhý zvon v Morašicích (u Chrudimi); zvon velký do kostela v Rohenicích (na Opočensku); r. 1558 velký zvon do kostela v Mikulovicích (u Chrudimi); r. 1559 zvon v Libchavě (na Landškrounsku); r. 1561 zvon v Písečné (v Kralohradecku) a v Knířově (u Vysokého Mýta).

Taktéž v třetí čtvrti století XVI. potkáváme se s několika mistry, kteří se času toho zanášeli konvařstvím a to:

a) Jan Zvonař, jenž roku 1557 slil menší zvon do chrámu P. v Rosicích (u Chrasti) s českou a latinskou legendou, pak roku 1564 zvon prostřední do kostela Dřítečského (na Pardubsku);

b) M. Adam Taraba (omylně Fabry); z hutě jeho vyšly mimo jiná díla kovová tyto zvony: R. 1561 a 1568 dva zvony do děk. chrámu P. v Litomyšli; r. 1563 zvon velký do kostela Dřítečského (na Pardubsku); r. 1564 zvon „Vorlík“ do kostela v Častolovicích; roku 1568 velký zvon do farního kostela v Brandýse n. Orl. a velký zvon do kostela v Albrechticích (na Pardub.); r. 1571 menší zvon do Kostelce (u Kopidlna); r. 1574 prostřední zvon do far. kostela v Holicích, r. 1578 druhý zvon do Skaliceu Náchoda a roku 1587 prostřední zvon do děkanského chrámu P. v Kostelci n. Orl. a zvon do kostela v Chlencích (u Kostelce nad Orlicí);

c) Jan Bašta, též slil r. 1571 křtitedlnici do kostela v Častolovicích.

V poslední čtvrti století XVI. (r. 1575—1599) přichází v Hradci Kr. M. Eliáš konvař (také M. Eliáš Stodola, Subola a Svoboda zvaný a psaný),** který co se týče hojnosti a řemeslnosti díl konvařských v jeho huti tehdejších slitých k předním času toho u nás žijícím mistrům slušně může počítán býti. Známe až po tu chvíli tyto z jeho hutě vyšlé zvony a to veskrz s českými legendami a tytéž vkusnými okrasami a vyobrazeními: Zvon větší z r. 1775 na věži kostela Čučlavského (u Kostelce n. Orl.) a prostřední zvon z r. 1577 v kostele v Chlencích (tamtéž); zvon větší v Ždanicích a zvon „poledník“ v Albrechticích (na

*) M. Eliáše Zvonaře pokládáme za tutéž osobu s Eliášem Stodolou, Subolou a Svobodou, ježto v souvěkových městských registrech kr.-hradeckých přichází vždy toliko: „M. Eliáš Zvonař“, a tudíž přídávky nadepsané máme toliko za obyčejné tehdejší přezdívky.

Pardub.) z roku 1582; zvon větší (5 ctů ztíží) na věži kostela sv. Jana na Kopečku jinak na vinici u Hradci Kr. s nápisem: „Tento zvon slit gest na paussí ke kostela Jana (Husi vymazáno) za primasa Ceypa z Pcclinowic, za fararze kostela sw. Antonína kněze Jirzého Horzického od Eliasse Swobody w Ilr. Kr. r. 1583“; zvon v Moravanech (na Pardub.) z r. 1584; velký zvon v Srubech (u Choceň) z r. 1585; zvon větší v Oulibicích (v Bydžovsku) s delší legendou: „... slit jest zvon tento aby lidé slyšce hlas toho zvonu byli schopnými jíti do chrámu P. k poslouchání slova božního a dojíti života věčného“ z r. 1586; velký zvon na věži kostela Dašického (na Pardub.), ztíží 37 ctů, působením p. Václava Žaluda, místohejtmana pardubského z r. 1589 (později však přelitý) a tamtéž zvon malý z r. 1696; prostřední zvon v Platenicích (na Pardub.) z roku 1587; taktéž prostřední zvon v Albrechticích z roku 1588 a zvon velký ve Velinách v kostele sv. Mikuláše (na Pardubsku) z téhož roku, oba působením p. Jiřího Adelspacha z Damsdorfu, hejtmana a V. Žaluda, místohejtmana na Pardubicích; největší zvon v Kostelci (u Náchoda); velký zvon ve Vys. Chvojně (na Pardub.) se širší bibl. legendou z r. 1590; zvon větší v Rosicích a v Žestokách (u Chrásti) z r. 1591 a velký zvon v kostele sv. Michala v Poličce s obšírnou českou legendou bibl. z r. 1598.

Vrstevníkem M. Eliáše byl M. Václav Konvař, také M. Váša Konvař zvaný, který mimo jiná díla slil r. 1589 křtitedlnici do far. chr. Častolovického a r. 1592 tolikéž křtitedlnici do far. kostela sv. Václava v Rosicích (na Pardub.).

Na začátku století XVII. provozovali konvařství v Hradci Královém M. Šimon Zvonař*) a Jan Nebřehovský, z nichž onen slil r. 1601 zvonec „Umfráček“ do kostela v Chlencech; r. 1603 zvon „Poledník“ do kostela děk. v Kostelci n. Orł.; r. 1608 menší ozdobný zvon do kostela sv. Jana na Poušti (Kopečku) u Hradce Kr., s českou legendou: „Jakož Mojžíš povýšil hada na poušti... Jan III.“ a r. 1611 zvon velký do kostela v Šachově; tento pak roku 1612 křtitedlnici do far. chrámu v Sezemicích a jak se podobá r. 1615 tolikéž křtitedlnici k záduší sv. Gottharda ve Vys. Chvojně (na Pard.), tuto s obšírnou legendou bibl.

V druhé čtvrti století toho držel huť zvonařskou v Hradci Kr. Martin (nespr. Matěj) Exner, jenž r. 1625 přelil ze staré zvonoviny do chrámu děk. v Králové dvoře veliký zvon s obšírným nápisem českým,**) s vyobrazením dvou znaků a několika světců a svetic a vyjmenováním tehdejší rady městské; r. 1627 slil zvon do kostela v Podelšanech (u Přelouče), později (1614) také zvon do kostelíka hřbitovního v Městci Heřm.; roku 1628 malý zvon do kostela děk. v Skutči a r. 1642 třetí zvon tamtéž; roku 1638 zvon do kostela v Nemicovsi (u Jičína); r. 1642 třetí zvon do kostela v Morašicích (u Chrudimi) a zvon do Živanic (na Pardub.); r. 1634 a 1644 dva zvony do kostela v Mezříčí (v Kralohradecku) a tři zvony do kostela v Krásné Lhotě, a r. 1646 zvon do kostela sv. Jana Křt. v Pardubicích.

Na to přišlo druhy tak kvetoucí konvařství v Hradci Král. téměř v úplný úpadek, tak že je tam v druhé polovici století XVII. již jen provozovali Mat. Exner (1653) a Jiří Prokeš a teprv v stol. XVIII. připomíná se tam zase konvař Pankraz Drak a po něm

*) M. Šimon psával se také Stodola, byv snad synem nebo sice blízkým příbuzným nadepsaného M. Eliáše Stodoly.

**) Viz: J. M. Krále: Průvodce po biskupství kralohr. II. st. 66, kdež obšírný nápis ten dle celého znění jest vytištěn.

Ignaz Drak, z nichž onen mimo jiné slil r. 1723 velký zvon do kostela sv. Marka v Štěžerách (u Hr. Kr.) a r. 1727 zvonec do kostela v Hlinsku; tento pak slil roku 1784 větší zvon do kostela v Otradově (Richmb.) a dva zvony do kostela sv. Jiří nad Vorlí (v Chrud.); r. 1789 zvon „Umíráček“ na věž děk. chrámu v Jaroměři a r. 1790 zvon do kostela na Štěpánově (u Skutče).

Avšak díla tato nerovnají se ani co libozvučnosti ani co vnějšího způsobu se týče, pracím starších zvonářů hradeckých, majíce nad to téměř naskrz legendy sprosté, německé: „In Gottes Ehren bin ich gegossen . . . hat mich gegossen . . .“ a t. p.

Ku konci minulého a na začátku přítomného století provozoval živnost konvařskou v Hradci Kr. Antonín Frant. Schneider; týž přelil r. 1798 zvon malý k záduší svatého Bartoloměje v Jablonném (na Landškrounsku) a r. 1809 zvon do Hermanic (na Králohrad.); slil r. 1801 velký zvon do kostela Voděradského; roku 1809 zvon na věž kostela farního sv. Martina v Holicích; r. 1810 zvon do Přelouče a r. 1829 dva zvony do kostela sv. Jiří v Bejšti (na Pardub.) s vyobrazeními svatých a s českým a německým nápisem. Po něm provozoval živnost zvonářskou v Hradci Král. Jos. Schneider, který za naší paměti slil a přelil několik zvonů do chrámů okolních, ku př. r. 1844 zvon do Mikulovic (na Pardub.).

Toho času provozoval zvonářství v Hradci Král. také Karel Vilím Paul, který před tím držel huť konvařskou v Č. Lípě, v níž slil r. 1827 a 1830 velký a prostřední zvon do kostela fil. sv. Kříže tamtéž, načež se přestěhoval do Hradce Kr. Zde přelil, pokud víme, r. 1834 třetí zvon do Lipotic (na Cholticku) a r. 1840 zvon do kostela v Líčně (u Kostelce n. O.); r. 1839 slil zvon do Chlen a r. 1846 dva cimbály na věž děk. chrámu P. v Čáslavi a r. 1847 ze staré zvonoviny čtvero zvonů: Petr, Pavel, Maria, Pius“ s českými legendami do téhož chrámu, kteréž zvony téhož roku posvětil tehdejší biskup kralohradecký Karel Hanl.

Chomutov.

Ku konci století XVI. provozovali v m. Chomutově živnost konvařskou Urban Masi a Pavel Numerich, kteří mimo jiná díla r. 1599 slili velký zvon na věž tamního chrámu děk. sv. Martina s lat. legendou, a jak se podobá téhož roku i menší zvon „umíráček“ tamtéž s něm. nápisem.

V přítomném století držel huť zvonářskou v Chomutově František Pitschmann, v níž slito bylo mnoho zvonů na věže okolních chrámů P. v Žatecku a to: roku 1815 velký zvon do Voči (Wotsch), který byv porušen r. 1848 taktéž v Chomutově jest přelit; r. 1826 třetí zvon „Susana“ do Města (Platz); r. 1829 třetí zvon do Albrechtic; r. 1843 prostřední zvon do Račic a r. 1856 zvonec do Března (Priesen).

V městě tomto zarazil také ku konci minulého století huť k slévání kovů Julius Herold, z níž od r. 1790 a v letech na to jdoucích zhotoveno jest mnoho díl kovových, totiž zvonů, cimbálů hodinových, rour k stříkačkám a vodárnám, jakož i přelito nemálo zvonů puklých; vše to nelze nám však tuto podrobně vyčísti a připomínáme toliko, že tato huť zvonářská a kovolitecká jest nyní (r. 1883) v držení syna Julia Herolda.

Chrudím.

V prodlení XVI. a v první čtvrti XVII. století provozována jsou v městě Chrudími všeliká řemesla i jiné živnosti městské a mezi nimi tolikéž konvařství a zvonařství a to s dobrým účinkem. — Na začátku století XVI. žil totiž v Chrudimi mistr Jíra (také mistr Jiřík řečený) Konvař, který mimo jiná díla kovová slil roku 1510 zvon do chrámu sv. Michala v Poličce a r. 1511 zvon prostřední do chrámu farního v Kamenici Trhové a zvon do fil. kostela v Honbicích (u Chrudimi) a to všechny s českými legendami.

Uprostřed téhož století měl huť slévací v Chrudimi Václav Konvař, jakož k tomu ukazuje zvon menší „Vavřínek“ s českým nápisem na věži kostela fil. v Kočím (blíž Chrud.) r. 1562 slitý.

V poslední čtvrti téhož století (v letech 1580—1590) držel dům a huť zvonařskou v Chrudimi v čtvrti klášterní, blíž chrámu P. děkanského, Jakub Konvař, kterýž r. 1582 slil zvon na věž chrámu Páně Mladočovského (na Litomyšlsku) a zvon „Poutník“ na věž chrámu P. děk. v Chrudimi s nápisem: „Tento zvon jest slitej za p. Samuele z Liblic, primasa, ke cti a chvále P. Boha, Jakub Konvarz AD. 1582.“

Ku konci století XVI. připomíná se v Chrudimi, alespoň na čas, zvonař Mat. Mydlář, syn tamního bohatého souseda Matěje Mydláře, který mu r. 1592 odkázal dvůr slove „Mydlářovský“ a mlýn pod Kopanicí, obě při městě Chrudimi. Zvonař Matěj Mydlář odstěhoval se později z Chrudimi do Nov. Bydžova.

V poslední čtvrti XVI. a na začátku XVII. století (1595—1605) držel dům v čtvrti klášterské v Chrudimi Václav Konvař, který maje jíti na vojnu do Uher r. 1605 učinil společné vzdání statku s manželkou svou Kateřinou. Vrstevníkem jeho byl Jiřík Konvař, soused chrudimský, který r. 1619 ode dvou zemanů v domě Šmerhovském bez příčiny zabit a na útraty obecní pohřben jest. Z děl konvařských mistrů těchto nezachovalo se však žádné až na dobu naši.

Jáchymov (Joachimsthal).

Že v tomto městě, kdež druhdy hornictví a mincřství tak zdárně kvetlo a tolikéž s nimi spojené živnosti sléváním kovů se zanášející, totiž konvařství a zvonařství v hojné míře tam se provozovaly, o tom nelze pochybovati. Bohužel nemáme však o mistřích, kteří živnostmi těmito v XV—XVII. století na horách Jáchymovských platně se zanášeli, až po tu chvíli zpráv širších a vyhledali jsme u věci té až po dnešní den toliko, že ku konci XVI. a na začátku XVII. století měl tam huť svou Hans Wildt, zvonař velmi spůsobilý, který mimo jiná díla kovová r. 1589 slil zvon do kostela na Voči (Wotsch v Žatecku), r. 1591 velký zvon do far. kostela v Hrušovanech (v Žatecku), nákladem kollatorů paní Mandaleny a Evy Hochhauserových a Jiřího Hochhausera, pak celé osady Hrušovanské, s vyobrazeními a obšírným něm. nápisem biblickým, a r. 1605 zvon do far. chr. P. v Karlových Váňích, s leg. touto: „Ein ehrbar Rath und Gemeind in Karlsbad liess mich giesen, Hans Wildt in Joachimsthal liess mich fliessen.“ Po Wildtovi provozoval na začátku století XVII. tamtéž živnost konvařskou Hans Zink,

který jmenovitě r. 1614 slil prostřední zvon na věž farního kostela v Stranné (Strahn v Žatecku) s německou legendou.

Kadaň.

V městě tomto držel huť konvařskou v první polovici století minulého (1713—1735?) Jan Gau (Johannes Gaw), který času svého mimo jiná díla kovová slil zvon „umíráček“ do farního kostela v Březně (Priesen v Žatecku), pak prostřední zvon do chrámu Páně v Hrušovanech (v Žatecku), s lat. legendou a vyobrazením ss. Mikuláše a Jana, za kollatorství Václ. svob. p. z Klebelsberku na Hrušovanech a jak se podobá i 4. zvon do kostela Vysočanského (v Žatecku).

Město Klatovy

sluší taktéž pokládati mezi města česká, v kterých v XVI. a XVII. století mimo jiné živnosti provozovalo se předkem také konvařství a zvonařství.

Pokud se nám udalo vyhledati, měli tam huť své tito mistři: Václav Konvař Klatovský (Wenceslaus Klatowiensis), který pracovav před tím společně s mistrem Ondřejem v Hradci Králové (viz Hradec Král.), později žil a sléval díla konvařská v Klatovech; jmenovitě shotovil r. 1518 křtitedlnici velikou do kostela děkanského v Lounech s lat. nápisem.

Okolo roku 1560 žil tamtéž zvonař Mikuláš Jindra, jenž slil zvon na věž kostela v Měčíně (v Klat.), nákladem osady té za panování p. Heralta Kavky z Řičan na Švihově. — Později pracoval tam Martin Zvonař z Klatov, zvaný Jindrovic, který slil roku 1575 zvon do kostela Slatinského, nákladem p. Mikuláše z Bubna; r. 1576 zvon ke kostelu svatého Václava do měst. Čachrova (v Klat.), přičiněním p. Jana Bohuchvala z Hrádku na Nemilkově, s českou legendou; r. 1579 zvon do kostela v Běšíně, nákladem p. Jindřicha Běšina z Běšín a r. 1582 přelil velmi řemeslně zvon na věž radnice Klatovské, r. 1580 skrze nějakého Němce zvonaře ze Švýcar draze ulitý avšak již r. 1581 puklý, ztluží 99 ctů, s obšírným českým nápisem, Janem Záhrobským z Těšína zhotoveným. (Viz Schaller Klattauer Kr. a „Květy“ 1866 str. 323.)

Na začátku století XVII. připomíná se Jindra Mandín, zvonař a měštčín v Klatovech, který jmenovitě roku 1607 slil zvon do kostela sv. Petra v Petrovicích (v Prách.) nákladem (100 kop gr. m.) pana Hanuše Hendricha z Seberku na Kněžicích.

V druhé polovici století toho a na začátku století XVIII. proslavila se v Klatovech provozováním řemesla konvařského známá již rodina Pricqueyova (Brikvejova), jsoucí původu francouzského. Držel tam tehdejší huť zvonařskou Štěpán Pricquey — bratr Jana Pricqueje Mladoboleslavského — a potom Jan Pr., syn Štěpánův, kteří, pokud všude, slili času toho tyto zvony: R. 1651 přičiněním p. Jana Albrechta Chánovského Dlouhovského z Dlouhé vsi, na Hradišti, Vyšehradě, Rabí a Buděticích, přelili v městě Sušici Štěpán Pricquey společně s Melicharem Matoušem Michaelinem zvon do Budětic, a r. 1652 slili títěž zvonaři přičiněním a nákladem téhož p. Jana Al. Dlouhovského druhý zvon a pak ještě třetí zvonek do téhož chrámu P.; roku 1663 slil Štěpán Pr. veliký zvon do kostela pohřebního sv. Petra a Pavla u Prachatic s českou legendou a vyobrazením světců jmenovaných a ukřižovaného

spasitele; r. 1673 zvon „Dominik“ do kostela sv. Kříže v Písku s lat. nápisem a roku 1677 nákladem pp. Diviše Frant. a Adama Frant. Vratislavů z Mitrovic a paní Marie Magd. Boryňky na Mirošové a Chlumčanech, ovdovělé po p. Divišovi z Mitrovic, zvon krásný s lat. nápisem a obrazem ukřížovaného Krista do jejich kostela patronatního, kterýžto zvon r. 1801 byl přelit v Praze skrze Jana Kühnera; r. 1683 přelil Štěpán P. zvon Mariánský (původně slitý r. 1463) ztlíž 100 ctů, do chrámu proboštského v Jindř. Hradci a zvon „Dominikan“ tamtéž (ztlíž 35 ctů) s obrazy sv. Františka X. a Ignace na místě sv. Dominika (a to působením tamních Jezuitů); taktéž Štěpán Pr. r. 1684 slil menší zvon do kostela v Dubanech v Plzensku a to nákladem p. Vojt. Tejřovského z Einsidle na Kříži; r. 1690 menší zvon na věž do Mariánského kostela v Klatovech a r. 1691 nejmenší zvon „Václav“ na věž. děk. chrámu P. v Lochovicích nákladem zádušním a přelil řemeslně r. 1695 zvon s českou leg. do kostela v Králicích ke cti sv. Jana Křt. R. 1695 připomíná se však již také Jan Pr., zvonář v Klatovech (syn Štěpána Pr.), který přelil r. 1695 veliký zvon do chrámu P. Žinkovského, nákladem p. Vil. Frant. hraběte z Klenova a Janovic na Žinkovech a Radkovicích s vyobrazením jeho znaku, pak ukřížovaného Spasitele a několika světců s českou a lat. legendou a touže dobou přelil také veliký zvon do kostela v Němčicích (v Klat.) nákladem p. Jiřího Adama z Martinic; r. 1714 přelil zvon „Sedlák“ do děk. chrámu P. v Stříbře ke cti svatých Vojtěcha a Isidora; r. 1715 slil zvon „Jan“ do děk. chrámu v Sušicích s obrazem sv. Jana a latinskou a českou legendou: „Tluče mé srdce znamení žalosti neb radosti, povčtí škodná zahání, v moci božské milosti“; r. 1719 slil zvon do kostela v Hurce u Bzi (Klat.) a r. 1725 druhý zvon do chrámu děk. v Táboře s obsírnou lat. legendou.

Kostelec nad Orlicí.

V městě tomto provozoval konvařství a zvonařství na konci XVI. a na začátku XVII. století Jan Sedlák také Jan Kostelecký nad Vorlicí zvaný; známe dva v jeho huti slité zvony; totiž menší zvon na věži v Chotyšanech (v Kouřimsku), slitý l. 1599 skrze „Jana Sedláka Konvaře z Kostelce“; pak největší zvon „Jiří“ na věži farního chrámu P. v Humpolci s obsírnou českou a lat. legendou a znakem města Humpolce, jenž dle lat. chronogramu byl slit r. 1601 za panování p. Křišt. Karla z Roupova (viz JJ. Soláře: Humpolec str. 58).

Krumlov a Třeboň.

Na jiných místech*) ukázali jsme k tomu, kterak blahodějným působením pánů z Rožmberka v jejich městech panských v století XVI. a na začátku století XVII. všeliké umění, řemesla, obchody a živnosti v míře jinde nevidané zkvétaly a platně se provozovaly. Pánové tito chovali znamenitě také na svých hradech a zámcích: na Dechyni, v Krumlově a Třeboni, aneb povolávali tam na čas mimo jiné umělce výtvarné zvláště také ty osoby, které se sléváním kovů nižších i vyšších zanášely a skrze něž k potřebě panské věci od zlata, stříbra, mědi, cínu a železa řemeslně slévati a hotoviti dávali. — Jmenovitě žil v druhé polovici

*) Časopis Českého Musea 1881 a 1882.

století XVI. na předhradí Krumlovském M. Schuster, zlatník velmi spůsobilý, který k potřebě a objednání p. Viléma z Rožmberka slil tehdáž mnoho skvostů od zlata a stříbra a zemřel tamtéž dne 3. března r. 1598 na bolest morní. — Zvláště pak p. Petr Vok z Rožmberka, znaje a libuje sobě nemálo v dobývání a slévání kovů rozličných, choval jednak stále mezi služebníky svými osoby, jež se dobře znaly v slévání kovů, — ku př. Jiříka Puškaře, Jana Lukána, zkušeného stavitele a puškaře, — jednak povolával osoby takové z Prahy a odjinud na Bechyň, Krumlov a Třeboň, a dával jimi slévati zvony, cimbály, pušky, svícny, křtitedlnice, tabule kovové a k tomu podobná díla, a to buďte pro svou potřebu, aneb do chrámů, radnic, dvorů a budov na jeho zboží pozůstávajících. Takto slili známý pražský zvonář Brikeš z Cymperku jakož i konvař Matyáš Senomatský z Sternsteinu rozličná díla konvařská k potřebě pana Petra Voka z Rožmberku, a jmenovitě Matyáš Senomatský sléval také r. 1594 děla a pušky na Třeboni dle vzorů, panem Petrem Vokem z R. jemu podaných.

Vůbec kvetly v XVI. století všeliké živnosti sléváním kovů se zanášející na statech pánů z Rožmberku v míře nevšední, k čemuž, jak se podobá, nemálo působilo i to, že se tehdáž v krajině té horlivě vzdělávalo hornictví (na horách Budějovských), z něhož i pánům z Rožmberka vycházel nemalý užitek. Pročež nebylo také času toho na zboží Rožmberském chrámu a věže, kde by se nebylo spatřovalo zvonů, cimbálů, křtitedlnic, tabul kovových a k tomu podobných díl, působením tamní vrchnosti zjednaných.

Bohužel, že větší část díl těchto v prodlení let na to příšlých buďte nehodami živelnými docela přišla na zmar, aneb byvše sice porušena, později jsou přelita a předělána.

Litoměřice.

V první polovici století XVI. žil v Litoměřicích Mistr Tomáš, slavný času svého konvař a zvonář, z jehož huti vyšlo tehdáž mnoho zvonů a jiných díl kovových, kteréž se z části až po dnes na věžích a v chrámech litoměřických a okolních spatřují. — M. Tomáš užíval na zvonech legend českých i latinských, těchto obyčejně se známým přídavkem: „Ego campana“ atd. — Slitě, pokud víme, tyto zvony: R. 1493 nejmenší zvon ve fil. chrámu P. v Lounkách (Litom.); r. 1509 větší zvon do kaple sv. Jiří na Řípu; r. 1512 velký zvon do kostela v Srbči s lat. legendou; r. 1512 zvon prostřední na věž v Radonicích (u Pátku v Rakov.); r. 1524 k far. chrámu P. sv. Jakuba do Větle; r. 1518 přelil zvon do kostela ve Vtelně u Mostu, s lat. leg.; r. 1524 lil menší zvon do kostela v Srbči a zvon do Černovsi (nyní přelitý); r. 1533 zvon do kostela sv. Gottharda v Brozanech; r. 1535 zvon na poplach do chrámu katedr. v Litoměřicích; krom toho sléval M. Tomáš r. 1510 také zvony společně s M. Ondřejem Ptáčkem Kutnohorským a zachovaly se zvony M. Tomášem slité také na věžích sv. Vojtěcha v Litoměřicích a v Strážnici u Liběšic.*)

Ku konci minulého a na začátku přítomného století provozoval živnost zvonářskou v Lito-

*) V Lipertově místopisu Litoměřickém (str. 306) čteme, že r. 1501 Václav Zlatník, pak syn Rachlabského slili v Litoměřicích na svůj groš velký, r. 1506 biskupem Filipem na jméno „Václav“ posvěcený zvon, jež darovali obci tamní. Avšak pokud se i jinak ještě osoby tyto konvařstvím zanášely, o tom nemáme zpráv širších.

měřicích Jan Gold, který slil i přelil několik zvonů na věže okolních chrámů, jmenovitě ulil r. 1807 druhý zvon na věž chrámu P. Narození P. Marie v Č. Lípě.

Litomyšl.

V první čtvrti století XVI. držel huť slévací v Litomyšli Jiřík Konvař, který roku 1529 zhotovil zvon prostřední do kostela v Krouně (Richmb.) ke cti sv. Jana s českou leg. a vyobrazením sv. Trojice a znaku pánů Jana a Bohuše Kostků z Postupic, kteří času toho seděli na Litomyšli a Nových Hradech; po Jiříkovi Konvaři zanášel se sléváním kovů tamtéž mistr Jindřich Litomyšlský, který r. 1536 slil veliký zvon „Václav“ (ztíží 15 ctů) do chrámu P. v m. Ústí n. Orl.

V druhé polovici století XVI. provozoval v Litomyšli živnost konvařskou mistr Jiřík Konvař, — snad syn předešlého, — který do okolních chrámů P. slil několik zvonů, z nichž se až po tu chvíli zachovali prostřední a malý zvon ve filiálním kostele sv. Jana Křt. v Peralci (na Richmb.), r. 1577 a 1578 s lat. a českou legendou za panování p. Václava Berky z Lipé na Richmburce a t. d. skrze jmenovaného M. Jiříka slité. Ve fil. kostele v Otradově (tamtéž) jest prostřední zvon s lat. legendou r. 1577 nákladem nadepsaného p. Václava Berky z Lipé slitý, který dle písma byl též zhotoven skrze jmenovaného M. Jiříka Litomyšlského.

Louny.

V městě tom měl huť konvařskou v druhé polovici století XVII. mistr Pavel Münch, který mimo jiné r. 1663 slil zvon do kostela špitálského v Ústí n. L. nákladem Tillmanna Schirsche, senátora tamního.

Mýto Vysoké.

V městě tomto kvetlo konvařství a zvonařství záhy v XV. a XVI. a potom zase v minulém XVIII. století. Známí jsou nám tito mistři, již držíce huť slévací v Mýtě, zhotovili v nich zvony, křtitedlnice a jiné potřeby od kovů do chrámů okolních, a to: V druhé polovici století XV. připomíná se M. Petr z Mýta Vysokého (Magister Petrus de Alta Muta), který r. 1456 slil zvon do kostela v Mladočově (na Litomyšlsku) s lat. legendou a r. 1461 zvon „poledník“ na věž do kostela v Srubech u Chocně s českým nápisem: „A. D. MDCCCLXI. panu bohu ke czty y wssem swatym. petr z Myta“; pak r. 1466 do kostela děkanského v Mýtě V. zvon menší „sv. Vavřinec“ tolikéž s českou legendou: „Ao. D. MCCCCLXVI Panu Bohu ke czti y matczie Bozie a swatemu Wawrýcy Yhezis nazaretsky. Petr Konwarz z Mýta“; kteréž dvě legendy uvádíme dle celého znění proto, že je sluší pokládati k nejstarším českým nápisům zvonovým.

V druhé čtvrti XVI. století držel huť v Mýtě V. tolikéž M. Petr z Mýta, snad potomek předešlého; týž slil r. 1532 zvon veliký na věž do kostela filiálního sv. Jana Křt. v Peralci (na Richmbursku) s českou legendou. Podobá se, že za zvonaře V. Mýtského má se také pokládati M. Matěj, který r. 1530 slil zvon „sv. Jiří“ do děk. chrámu P. Vysoko-Mýtského a r. 1548 zvon do Běstovic.

V druhé polovici století XVI. provozoval konvařství v Mýtě Vys. M. Jiří z Mýta také „Jiřík Konvař z Mejta“, který r. 1563 z dělal druhý zvon do kostela Slepotickeho na Pardub. a r. 1565 slil zvon do kostela v Běstovicích s českou legendou a téhož roku zvon prostřední na věž do kostela v Skoronici (na Chocensku) s českým a latinským nápisem a obrazem sv. Jiří.

R. 1620 púkl velký zvon „Vavřinec“ na věži děk. chrámu Vysokomytského. Že tu nebylo tehďáz k přelítí jeho spúsobilých domácích mistrů, povolán k tomu Jan Knauf, zvonář z Opavy, který r. 1629 zvon ten přelil, opatřiv jej charakteristickou leg. českou.

V předešlém století žil od r. 1725—1746 na sousední Vratislavi a napotom od r. 1746 až 1754 v Mýtě Vys. a na Vratislavi Jan Zejda, který jak svým obchodem konvařským tak i svým zevnějškem, — odívaje se příliš křiklavě dle tehdejší mody parukové a spúsobu copového, — v celém okolí znám byl, anobř na jehož paruku s třemi copy skládány a zpívány i písne žertovné.*) Jan Zejda jednak znovu slil, jednak předělal, pokud víme, tyto zvony: V Trhové Kamenici (v Chrudimsku) sanktusník na malé věži s lat. nápisem: „Haec campana fusa est A. D. MCCCCLXXVII, refusa 1725 die 28 Julii a D. Joanne Zeyda“; r. 1743 slil zvon na věž do Klášterce (v Hradecku) a t. r. zvon ke cti sv. Jana Nep. do kostela farního v Holicích a zvon „Václav“ do kostela na Vratislav u Mýta Vys.; r. 1744 zvon na věž v Běstovicích (na Chocensku) a velký zvon do Újezda (u Chocně); r. 1746 zvonek do kostela sv. Jiří nad Vorlí (u Chrud.) s latinskou legendou; r. 1757 zvon „Václav“ na věž děk. chrámu Páně v Chrudimi; r. 1754 třetí zvon do chrámu děk. v Poličce, s lat. a českým nápisem a roku 1753 přelil zvon „Vavřinec“ na věž děk. chrámu ve Vys. Mýtě, kterýž zvon, jakož výše připomenuto, byl púkl r. 1620 při zvonění a přelit jest r. 1629; přiděláváním k němu větššího srdce púkl, však r. 1752 podruhé a přelit znovu, začež zaplaceno J. Zejdovi 660 zl.**)

Náchod.

Jakož výše při městě Hostinném připomenuto, provozoval v druhé a třetí čtvrti století XVII. v m. Náchodě živnost konvařskou Martin Schröter, kamž se byl z Hostinného přestěhoval. Týž držel huť na předměstí Plhovském v Náchodě, v níž r. 1641 a 1643 k obhájení hradu Náchodského proti vojsku švédskému sléval děla a granáty a to r. 1641 čtyři nová děla

*) Jednu z písni těchto čteme tolikéž v Sbirce Erbenové č. 884:

„Hej, hej povím Vám,
Na Vratislavi Zejda pán,
Má paruku s třemi copy,
hází s nima sem a tam!“

***) Při tom přelévání obnoven také výše připomenutý na tom zvoně charakteristický nápis:

„Aj já zvon Vavřinec,
konám povinnou věc,
chválu Bohu vzdávám,
kněžstvo lid svolávám,
svátky oznamuji,
zemřelých lituji,
mračna zapuzuji.“

(ztřížil 22 ctů) a 1643 tři děla (ztřížil 36 ctů), pak 38 granátů, 30 velkých a 11 malých koulí a t. p. v. Martin Schrötter sléval také času svého zvony na věže okolních chrámů P., jmenovitě r. 1658 zvon nejmenší do kostela v Platenicích (Pardub.); r. 1660 velký zvon do farního chrámu P. v Chocni s lat. legendou a druhý zvon do kostela Starobydžovského.

Po Martinovi Schrötterovi držel v poslední čtvrti století XVII. huť konvařskou v Náchodě Jeremiáš (Jermis) Schrötter (snad syn nebo sice příbuzný předešlého), jakož k tomu ukazují dva menší zvony v děk. chrámu Páně sv. Gottharda v Českém Brodě, s vyobrazením světců a něm. nápisem: „Jeremis Schrötter macht uns in Náchod 1688.“ Vyšel-li také velký zvon „Gotthard“ (s lat. a českou legendou tamtéž se nacházející z r. 1689) z huti J. Schröttera, nemůžeme na jisto tvrditi, ježto jméno mistra na zvonu tom není udáno.

Ostrov (Schlackenwerth).

V městě tomto provozoval živnost konvařskou nějaký čas v druhé polovici století XVI. (r. 1582?) Albrecht Gregor, který před tím držel huť v Slavkově (Schlackenwald v. t.). Ku konci století XVII. zanášeli se konvařstvím tamtéž Josef Ignaz Ernst a Jan Langecker, z nichž onen slil r. 1692 velký zvon „Václav“ do kostela v Městě (Platz v Žatecku) s něm. a lat. legendou, erbem Martinicovským a literami: S. A. J. S. R. comes de Martinic; tento (Langecker) zhotovil roku 1696 tolikéž velký zvon do filialního chrámu P. v Březně (Priesen v Žatecku) s německou legendou a erbem Lobkovickým, a to působením kollatora Viléma hrab. z Lobkovic.

Písek.

Že tolikéž v m. Písku v XVI. století vedle jiných živností městských provozovalo se i konvařství, vychází z tamních starších knéh a zápisů městských, jmenovitě připomíná se již na začátku téhož století mezi sousedy Píseckými Blažek Konvař, který byl muž nemálo věhlasný, ježto od r. 1505—1513 přichází mezi předními konšeli města toho; bohužel nedošlo nás žádně z jeho díl konvařských nebo zvonařských.

Plzeň.

Že naši v staroslavné a pravověrné Plzni vedle jiných umění, řemesel a obchodů záhy také provozovalo se konvařství a zvonařství, o tom nezdá se nám pochybovati. Pročež máme za to, že nejstarší zvony v tamním hlavním chrámu P. sv. Bartoloměje, — o nichž se zmiňuje M. Šimon Plachý z Třebnic ve svých Pamětech plzenských str. 106 a 107, — vyšly z huti mistrů plzenských, ačkoliv na zvonech jména jich nejsou uvedena, a to na zvonu „Vorel“ a největším zvonu „Bartoloměj“, z nichž onen byl slit již r. 1411, tento pak roku 1445 s legendou: „Anno 1445 mense Julii fusa est haec campana in honorem sacratissimae Virginis Mariae, sancti Bartolomaei et omnium Sanctorum. In nomine sanctae et individue Trinitatis.“

V druhé polovici století XV. známe již i dle jména jednoho zvonaře plzenského, totiž mistra Jiljího (magistrum Egidium). Připomíná ho nejen nadepsaný Š. Plachý ve svých Pamětech, anobrž ukazuje k němu i nejedno dílo zvonařské času toho z jeho huti vyšlé.

Jmenovitě slil M. Jiljí r. 1479 na věž arciděkanského chrámu P. sv. Bartoloměje v Plzni zvon druhý „Maria“, se širším charakteristickým nápisem latinským.*) — Téhož roku (1479) slil týž mistr Jiljí z Plzně zvon větší do chrámu v Leštanech (v Plzeňsku) a r. 1489 zvon velký na věž kostela v Potvorově blíž kláštera Plašského, s lat. legendou: „Ao 1489 factum est hoc opus per M. Egidium“. — R. 1520 slit jest zvon „Václav“ na věž chrámu sv. Bartoloměje v Plzni; ačkoliv neznáme jméno mistra jeho, máme nicméně za to, že vyšel z hutě plzeňské.**)

Neboť času toho žil tam Mistr Jiljí konvař, který mimo jiná díla kovová jmenovitě slil r. 1522 zvon prostřední „sv. Anna“, do chrámu děkanského v Stříbře s lat. legendou: „S. Mateus, Marcus, Lucas, Johannes. Oramus domine Jesu Christe, Egidius me fecit Plsne“. — Byl-li však tento M. Jiljí konvař táž osoba s výše přivedeným starším M. Egidem, — jenž se různí od něho vnějším způsobem díl svých i legendami — čili nic, nelze nám vyřknouti.

Ku konci XVI. a na začátku XVII. století, provozoval zvonařství v m. Plzni Mikuláš Konvař, jakož k tomu ukazuje zachovalý zvon na věži kostela v Němčicích (v Klatovsku), nákladem tamního patrona p. Petra Čejky z Olbramovic na Němčicích „v Plzni u Mikuláše Konvaře“ slitý.

V druhé polovici století XVII. (r. 1652 a násl.) držel huť konvařskou v Plzni Melichar Matheus Michaelin, rodilý Francouz, který byl dříve také společně pracoval se Štěpánem Pricquejem, zvonařem klatovským (viz Klatovy). Zachovalo se několik zvonů z jeho hutě vyšlých s lat. podpisem jména jeho: „Melchior Matheus Michaelin campanorum fusor Pilsne“, jmenovitě větší zvon v Kotčkové (u Plzně) z roku 1652, pak zvon velký na věži v Malešicích (u Plzně), onen s lat. nápisem nákladem p. Václava Rudolfa z Treufelsu a Doroty manželky jeho a tento se širší lat. a českou legendou, nákladem patronů p. Adama Loubského z Lub a paní Ludmily ze Svárova, manželky jeho z r. 1654.

V minulém století přistěhoval se do Čech Jan Perner — a to prý dle zachovalé se paměti rodinné — z m. Bernu ve Švýcařích. Usadiv se v Plzni a vzav tam právo městské spůsobil tam huť k slévání kovů a stal se takto praotcem rodiny, která až podnes v Plzni živnost zvonařskou provozuje, kdežto v druhé polovici minulého století jeden její člen byl se vystěhoval do Českých Budějovic a tolikéž tam živnost konvařskou zarazil. — Nadepsaný Jan Perner jal se provozovati živnost zvonařskou v Plzni v druhé čtvrti století minulého, jakož k tomu ukazuje několik zvonů r. 1738 a násl., do okolních chrámů P. slitých a tam ještě chovaných. Po něm držel huť slévací v Plzni Josef Perner, z kteréž — dle zachovalého se v rodině (ovšem příliš sumovního) rejstříku — asi od roku 1738—1777 vyšlo do chrámů světských i klášterních, do zámků a dvorů panských, a to nejen v městech okolních, anobř i pražských a vzdálenějších tolik díl kovových rozličného způsobu: zvonů větších i menších, nových i přelitých, cimbálů hodinových, hmoždířů, rour a strojů vodních (pump a stříkaček) i jiných k tomu podobných věcí kovových, že je téměř nelze širěji vyjmenovati. A jakož tyto zvony a jiná až podnes se zachovalá díla kovová — dle našeho vlastního i cizího spatření —

*) Nápis ten zní takto: „Anno 1479 in mense Septembri hoc opus factum est per M. Egidium ad honorem Dei Omnipotentis et beatae Virginis Mariae et Omnium Sanctorum. — En ego campana nuncupata Maria, pronuntio ignem vel festum — bellum vel funus honestum. Et tempore Ladislai et regis Bohemiae anno coronationis ejusdem 8. fusa. Procopius, Marcus, Lucas, Johannes, Matheus.“

***) Bohužel všeliké tu vyřčené plzeňské zvony přišly později živelnými nehodami na zmar.

nevynikají ani zvláštní vnější ozdobností aniž jiným způsobem řemeslným, ani trefnými legendami nebo neobyčejným objemem a souzvukem a nad to nejedno z díl těchto že bylo zase naprosto zkaženo aneb přelito, vyčteme zde toliko několik větších zvonů a díl v luti Josefa Pernera v letech 1738—1777 zhotovených: Z r. 1738 zvon velký „Všech svatých“ v děk. chr. P. v Stříbře; z r. 1741 zvon do kláštera Chotěšovského, 3 zvony do kláštera augustinského v Domažlicích z r. 1747, a 2 zvony do chrámu děkan. tamtéž z r. 1748; zvon přelitý do Ratenic z r. 1748; zvon do kláštera františkánského v Plzni z r. 1750 a několik nových i přelitých zvonů a zvonců na Zelenou horu z téhož roku, zvon do chrámu P. v Žluticích z r. 1759; zvony do chrámu P. ve Vobořišti z r. 1773; 3 zvony do chrámu sv. Jakuba v Nepomuku z r. 1775 a několik strojů vodních do měst pražských r. 1771 zhotovených.

V druhé polovici století XVIII. zanášel se zvonařstvím a sléváním kovů v Plzni — zároveň s Josefem Pernere — Jakub Vilém Seitz (Zajíc?) z Prahy tam příšlý, který slil taktéž nemálo zvonů a cimbálů do okolních chrámů a sídel panských, a to nemálo řemeslné erby, obrazy a rozličnými okrasami ozdobených; jmenovitě slil on r. 1769 tři zvony do chrámu v Kožlanech (v Rakovnicku) nákladem ústavu šlechtičen na Hradčanech s ním a lat. nápisy, erby a obrazy svatých; r. 1772 druhý zvon do Petrovic (u Sušic); r. 1774 přelil největší zvon do chrámu P. Hořovického a to ozdobně s obšírnou lat. legendou a obrazy sv. Václava a j., pak menší zvon „Maria“ tamtéž; r. 1782 slil zvon menší do kostela v Malešicích, nákladem Leop. sv. p. z Schirndinku; r. 1787 zvon velký do kostela v Lnářích; r. 1788 dva zvony do kostela Eisensteinského v Šumavě s lat. legendou. — Jakub V. Seitz pojal po smrti Josefa Pernera vdovu jeho za manželku a spravoval až do zletitosti pozůstalého sirotka Petra Pavla Prokopa Pernera zvonařskou huť Pernerovu. Tento došed svých let právních, provozoval napotom sám zvonařství a kovů slévání v Plzni po druhně let, jakož tomu ukazuje nejeden zvon na věžích okolních chrámů zavěšený, ku př. zvon „nový“, ztíží 9 ctů, na věži děk. chr. P. v Přešticích, r. 1824 Petrem Pavlem Pernere přelitý; načež huť jeho přešla v letech padesátých na syna Václava Pernera. — Václav Perner slil a přelil mnoho zvonů větších i menších a zhotovil také nemálo strojů vodních a hasičských (pump a stříkaček). Ze zvonů Václavem P. slitých připomínáme toliko několik větších: Zvon do kostela sv. Anny v m. Plané (22 ctů ztíží), zvon do Mostu (85 ctů), do Plzně k františkánům (8 ctů), dva zvony „Prokop“ a „Jan“ s obrazy na věž do chrámu arciděkanského v Plzni s českými legendami z r. 1835 (156 ctů) a zvon sv. Trojice z r. 1837 tamtéž a do Nepomuku (68 ctů); velký zvon „Magdalena“ do Mouřence (v Sušicku) z r. 1857. Živnost zvonařskou po Václavovi Pernerovi drží nyní syn jeho Robert P. společně s N. Juránkem pod firmou: „Perner & Juránek“.

Rakovník.

V m. Rakovnicku provozoval ku konci XVI. a na začátku XVII. století a to velmi zdárně živnost zvonařskou Mato uš Flemík (Flemickh, Flemink); týž se obyčejně psával: „Konvař a svobodného umění zvonař v m. Rakovnicku“ na svých nemálo řemeslně zhotovených dílech, ježto jsou obyčejně polovypuklými obrazy ozdobena; užíval na nich českých legend, texty z písem svatých, zhusta však jenom letopočet a jméno mistrovo obsahujících. Nějaký čas pra-

covali s ním společně bratr jeho Kašpar Flemmik a po něm Pavel Pacovský, konvař v Rakovnici. S oním přelil společně r. 1589 prostřední zvon „Dominikal“ do kostela sv. Bartoloměje v Rakovnici, před tím skrze Jana Makala, konvaře v Rokycanech, slitý, avšak brzo na to puklý; společně s tímto slil zvon do kostela ve Vrbně (v Rakov.) r. 1597 (za panování Kateřiny Kladenské z Kladna, abatyše kláštera v Panenské Tejnici) s českým nápisem. — R. 1597 slil Matouš Flemmik cimbal do kaple křivoklátské s orlem císařským (císaře Rudolfa II.) a erbem tehdejšího hejtmána Prollhofra z Purkersdorfu ozdobený, který však r. 1828 jest přelit; r. 1599 slil dva zvony do kostela sv. Trojice v Rakovnici; r. 1600 zhotovil pěknou křtitedlnici do chrámu děkan. v Berouně s obštrným nápisem; r. 1610 slil prostřední zvon do děk. chrámu P. v Lounech, s vyobrazením ukřižovaného P. Krista na jedné a Matky B. na druhé straně a s dvěma erby rodin Zákostelských z Bilejova a Rezlorů z Lisic, jichžto nákladem zvon ten byl způsoben. M. Matouš Flemmik zemřel r. 1618, zůstaviv po sobě vdovu Kateřinu.

Rokycany.

Za času císaře Rudolfa II. žil v Rokycanech nemálo spůsobilý zvonář Jan Makal, bohužel zachovalo se nám, pokud víme, toliko jedno dílo z jeho hutě r. 1585 vyšlé, totiž menší zvon na věži chrámu P. sv. Jakuba v m. Nepomuku, proslulý svou bohatou renesanční ornamentikou, mytologické figury kolem koruny představující, u prostřed s nápisem českým: „Chvalte všickni svatí P. Boha, neboť on jest Pán spravedlivý na všech cestách svých a svatý ve všech skutech svých. L. P. 1585. — Mimo to víme, že před tím již slil prostřední zvon do kostela sv. Bartoloměje v Rakovnici, kterýž však brzo na to vzal zkázu a r. 1589 přelit jest skrze Matouše a Kašpara Fleminky, zvonáře tamtéž (Viz Rakovník.)

Roudnice n. Labem.

Že v Roudnici n. L. v první polovici století XVI. živnost zvonářskou provozoval M. Matěj Špic (Slepý), o tom jsme již výše mluvili při zvonářích m. Benešova, k čemuž tuto ukazujeme. — Přivádíme zde tudíž ještě ty mistry konvařské a zvonářské, kteří po Matějovi Špicovi v Roudnici n. L. své hutě měli. Byli to: M. Matouš Voříšek, který slil r. 1595 zvon prostřední do kostela v Straškově, pak pěknou křtitedlnici obrazy a českými nápisy ozdobenou do chrámu sv. Rocha na Volšanech; r. 1600 zvon do kostela v Ctínovsi, s rozličnými vyobrazeními a erby (který byl však r. 1840 přelit); a r. 1619 — svým a své manželky Anny nákladem — nejmenší zvon do chrámu P. proboštského v Roudnici n. L., který se až podnes „Voříšek“ nazývá.

Téměř tou dobou připomíná se Tomáš Fryč, zvonář a soused v Roudnici n. L.; týž slil r. 1616 menší zvon do kostela sv. Martina v Kostelci n. L., kde se mrtvá těla pochovávají; r. 1623 zvon do kostela v Křeseni (u Libochovic) s lat. a českým nápisem; r. 1624 větší zvon do kostela v Račiněvsi, nákladem p. Bohuchvala Valkouna z Adlaru; r. 1625 přelil zvon „Václav“, který byl r. 1624 ohněm zkažen, do farního chrámu v Libochovicích, nákladem obce tamní, s českým nápisem, jména radních a úředníků libochovických obsahujícím,

a téhož roku slil tamtéž křtitedlnici cínovou; r. 1625 slil zvon na věž do kostela v Tochově (v Kouři.), který však r. 1844 byl ukraden; r. 1630 slil zvon nejmenší „Kohout“, tamtéž, nákladem Jana Harcouna a Anny manželky jeho, sousedů libochovických, a tého roku třetí zvon „Maria“ a druhý zvon „Ježíš“, oba do Svěmyslic. M. Tomáš Fryč užíval nazvonech legend veskrz českých a krátkých, obyčejně toliko letopočet a jména dobrodinců i zvonáře obsahujících.

V druhé čtvrti století XVII. měl huť zvonářskou v Roudnici Stanislav Friez (Fritz) také „Stanislav Zvonář“ zvaný, snad syn nebo příbuzný předešlého, který byl sousedem a později primátorem tamtéž; týž slil rozličné zvony do okolních chrámů P. s českými leg.; jmenovitě r. 1638 zvonce do kostela sv. Petra v Bohnici, pak zvon do kostela sv. Gottharda v Brozanech (u Roudnice n. L.), r. 1641 zvon malý do kostela proboštského v Roudnici a do kostela ve Větli, pak přelil r. 1630 zkažený cimbál k hodinám na radnici ve Velvarech a roku 1644 zvon „Poledník“ na věž chrámu far. v m. Jistebnici s vyobrazením sv. Václava.*)

Slané.

V městě tomto měl huť zvonářskou a držel grunty šosovní tamtéž v první čtvrti století XVI. Jindřich Senomatský z Sternsteina, který slil r. 1614 nejmenší zvon do kostela v Kvilicích (v Rakov.) působením kollatora p. Odolena Pětipeského z Chýše na Blahoticích; r. 1614 nákladem pana Pavla Gryspeka z Gryspachu zvon do kostela farního v Královicích (v Plzensku) s latinskou legendou: „... divino auxilio me fecit a. 1614 quo in Bohemia gravis grassabatur pestis“, a r. 1615 zhotovil pěkný zvon do Tuřan, nyní však již přelitý. — Byl-li Jindřich Senomatský potomkem nebo sice příbuzným Matouše Senomatského z Sternsteina, který r. 1594 a násl. sléval děla a pušky na Krumlově a Třeboni ku potřebě pana Petra Voka z Rožmberka (viz Krumlov), čili nic, nemohli jsme až dosavade vyhledati.

Slavkov (Schlackenwald).

V městě tomto, jakož vůbec známo, v XVI. století kvetlo nemálo hornictví a vedle toho i živnost konvařská; jmenovitě v druhé polovici století toho připomíná se tam konvař Řehoř Albrecht, který r. 1572 slil prostřední zvon do kostela v Hroznětně (Lichtenstadt) a roku 1573 dva jiné zvony; r. 1582 přelil r. 1576 rozlitý zvon do kostela v Liticích (v Plzensku), s lat. legendou a podpisem: „Greger Albrecht von Schlackenwerder hat mich gegossen“, a toho roku prostřední zvon do farn. chrámu sv. Mikuláše v Trouškovicích (Žatecku), s německým a lat. nápisem (viz Ostrov).

Později měl po delší čas huť zvonářskou v Slavkově Benedikt Siebenhammer, který jmenovitě roku 1601 slil zvon do kostela v Touškově nad Mží s německou legendou:

*) Ve výstavě, spolkem „Concordia“ r. 1861 v Praze způsobené, bylo mimo jiné starožitnosti také viděti pohár v buti skleněné Šimona Schürera z Waldheimu zhotovený s obrazem P. Marie a erbem Schürerovým uprostřed s nápisem: „Stanislaus Fritz Primator und Glockengiesser zu Raudnitz. A. 1647.“

„Mein Anfang und End, Steht in Gottes Händ!“ pod tím erb městský a širší latinský nápis.

Sloupnice (u Litomyšle).

I tato vesnice byla v první čtvrti století přítomného nějaký čas sídlem zvonářským, ježto tam počnaje asi od r. 1813 měl huť konvařskou František Vaněk, který — jakož jsme již při m. Čáslavi připomenuli, z města toho — tam se přistěhoval. V Sloupnici Frant. Vaněk jednak přelil, jednak slil nejeden zvon větší i menší (cimbál) na věže chrámů i dvorců okolních, užívaje při tom legend českých, latinských i německých; jmenovitě přelil roku 1814 zvon volký a slil zvon menší do kostela v Slatině (u Chocně); r. 1818 slil zvon menší do Korouhve (u Poličky) a r. 1810 prostřední zvon do Knířovu (u Mýta Vys.). Po něm držel nějaký čas huť tu (1821) Josef Vaněk, syn nebo sice příbuzný jeho.

Strakonice.

Ku konci XV. a na začátku XVI. století provozoval živnost konvařskou v Strakonicih M. Jakub (Mag. Jacobus de Strakonice), v jehož huti zhotoveny času toho rozličná díla kovová do okolních chrámů, z nichž se zachoval až podnes zvon větší na věži kostela v Bukovníku (v okr. Sušickém) r. 1501 s lat. legendou slitý.

Tábor.

Že se i v Táboře v XV. a XVI. století, jmenovitě pokud se tamní hory a bánye zdělávaly, provozovaly živnosti sléváním kovů se zanášející, o tom nelze pochybovati. Ukazují také k tomu rozličné kovové — pasířské, platnéřské a t. p. — práce, času toho v Táboře zhotovené. Ku př. řemeslné formy na oplatky Prokopem pasířem roku 1527 zhotovené. (Pam. Arch. VIII. 218.) I máme za to, že nejedno dílo kovové (zvony, křtitedlnice, svícny), jež se druhdy chovaly a snad se až podnes spatřují v chrámech okolních, vyšly z hutí tábořských konvařů. Avšak bohužel až po tu chvíli nebylo nám možno vyhledati jich jména a díla, jež byli času svého slili, až na jediný zvon ve farním chrámu Páně sv. Havla v Střezoměři (v okr. Sedleckém) se nacházející. Jestli to zvon „poledník“ s nápisem lapidárním: „Tento zvon vdielan v Taborze v Šlepiczky. 1590.“ Příklad bychom, aby bedlivějším prohlížením starších register a městských knih Tábořských u věci té dostalo se nám zpráv širších v příčině této.

Ústí nad Labem (Aussig ob d. Elbe).

V městě tomto provozoval konvařství na začátku minulého století Jan Baltazar Gromel (Gromelius z Treviru na Rýně?), jakož k tomu ukazují zvony skrze něho tam slité, jmenovitě: zvonek školní při tamním děkanském chrámu P. z r. 1707, pak umíráček z r. 1714 tamtéž a zvonec z téhož roku k tamní kapli Mariánské, odkudž po jejím zrušení roku 1787 přenesen jest do kostela Ebersdorfského; na všech čteme: „Goss mich Joh. Balt. Grommel in Aussig“.

Při tom připomínáme, že týž J. B. Gromelius již r. 1692 v m. Č. Lípém (Böhmisch Leipa) slil do kostela Narození P. Marie největší zvon s lat. nápisem a erbem Vartenberským.

Vevlary.

Ku konci století XV. provozoval živnost konvařskou M. Václav (Wenceslaus de Velvar), jakož k tomu ukazuje největší zvon v kostele děkanském v Benešově s latinským, těžce čitelným nápisem, s vyobrazením kalicha, sv. Pavla a Mikuláše a erbu Sternberského, ježž M. Václav slil r. 1483, nákladem p. Jaroslava z Sternberka.

Vlaším.

Že mezi jinými živnostmi v XVI. a na začátku XVII. století v m. Vlašimi provozováno bylo tolikéž konvařství a zvonařství, k tomu ukazuje až dosaváde zachovalý druhý zvon v děk. chrámu P. Benešovském, ježž r. 1603 nákladem p. Arkleba z Kunovic na Brodě Uh., Luku a Konopišti slil Jakub Konvař Vlašímský, a druhý zvon v Kožlí (u Ledče), ježž roku 1609 slil týž Jakub Konvař.

V minulém století držel huť zvonařskou tamtéž Kristian Joachim Jihlavský, kterýž času svého slil i přelil několik zvonů na věže chrámů okolních, ku př.: R. 1701 dne 1. sept. slil zvon „ke cti Bohu a sv. Václavu do chrámu Páně sv. Bartoloměje“ v Konradci a téhož roku dne 20. julii přelil prostřední zvon „ke cti Bohu a sv. Martinu po shoření chrámu P. Zdislavského“ (na Vlašímsku), pak r. 1720 velký zvon na severní věž do klášterního chrámu Páně v Želivě, připojiv tu i tam k české a tuto k latinské legendě: „Goss mich Christian Joachim Meister von Iglau in Vlaschim“.

Žlutice (Luditz).

Mezi živnostmi, které se v XVI. století s dobrým účinkem v městě tehdaž naskrz českém Žluticích provozovaly, přichází tolikéž konvařství. Jmenovitě v druhé čtvrti století toho držel tam huť konvařskou M. Ondřej, jakož k tomu ukazuje zvon, který on r. 1534 z rozkázání pana V. z Vřesovic a na Žluticích, na věž děk. chrámu tamního slil s českou legendou.

4. Dodavek.

Pojednavše o mistřích, kteří druhy v Čechách v Městech Pražských a venkovských sléváním kovů nižších živnost svou vyhledávali, vyčteme nyní — jako doplňkem — ty české mistry konvařské, jichž někdejší bydliště nám není známé, pak připomeneme památnější zvony v Čechách se nacházející, o nichž nevíme ani kde, aniž kým byly času svého slity, aneb které vyšly z hutí mistrů vně hranic českých (na Moravě, v Bavořích, v Sasku a j.) přebývajících, a konečně vyčteme některé svícny a křtitedlnice české, kteréž svým stářím nebo řemeslným aneb sice jsou paměti a pověstmi hodny.

A. Mistři konvařští, jichž sídla nemohli jsme vyhledati.

Mag. Andreas (Mistr Ondřej), který r. 1458 slil zvon velký na věž kostela v Pecce (Jičínsku), s latinskou legendou, za kollátora pana Mikuláše z Hořic na Pecce, nejv. píše království Českého.

Mag. Andreas et Venceslaus Nicolaus (M. Ondřej a Václav Mikuláš), slili společně nákladem obce m. Nov. Bydžova r. 1491 zvon velký na věž tamního chrámu P. děk., který však r. 1817 požárem byl zničen.

Mag. Bajodt Benedikt, rodem z Lotrínku; slil r. 1659 působením p. Litmíra Viduny Obiteckého z Obitec a paní Alény Obitecké z Lažan zvon, znaky a obrazy rozličnými ozdobený, do farního chrámu P. v Sonticích.

Bartoloměj Hanuš slil roku 1466 zvon s českou legendou do kostela v Mochově (na Kouřimsku).

Bořanovský Petr z Bytišky slil r. 1677 pěknou cínovou křtitedlnici do kostela Tuněchodského (u Chrud.), s obrazy Boha Otce, SS. Evangelistů, císaře Maxmiliána II. a j. s českou a lat. legendou.

Brio Benedikt přelil r. 1661 druhý zvon do kostela na Kladně, s latinským a českým nápisem.

Diviš konvař slil r. 1530 zvon prostřední do kostela sv. Jakuba na Práčově (u Chrudimi). Snad byl též osoba s Divišem Hlaváčem, konvařem času toho v Hradci Král. přebývajícím.

Faber (Mag. Paulus et Joannes dictus Faber), v děk. chrámu P. v Slaném jest krásná křtitedlnice s lat. nápisem, jižto slili M. Pavel a M. Jan nazván Faber (konvař?) r. 1511.

Georgius Campanista (Jiří Zvonař) slil menší zvon s lat. nápisem do kostela v Mněteši (u Roudnice n. L.) r. 1457.

Georgius Canulator (Jiří Konvař) slil r. 1491 velký zvon „Gotthard“ a r. 1508 druhý zvon „Vojtěch“ do kostela děk. v Slaném.

Mag. Georgius (M. Jiří) zdělal zvon větší s latinskou legendou do kostela v Obděnici (u Sedlčan) r. 1494.

Georgius Campanator (Jiří Zvonař) slil druhý zvon s lat. legendou do kostela v Chrasti n. Sáz. (Kouřim) r. 1504.

M. Gíra, slil r. 1492 nejmenší zvon do kostela Dřevčického.

M. Gira zhotovil na počátku století XVI. zvon do kostela v Honbicích (u Chrudimi) s českou legendou (byl snad soused chrudimský?).

Gleixner Thomas zhotovil r. 1652 dva zvony do fil. kostela v Bedřichovicích s lat. leg. nákladem p. Jana st. z Talumberku na Postupicích a Bedřichovicích.

Hanuš Canulator (konvař) slil r. 1480 velký zvon na věž v Spořicích (v Žatecku).

Hanuš (zvonař) slil r. 1470 a 1479 dva zvony (r. 1842 rozlité), jeden s lat. a druhý s českou legendou do kostela v Udlicích (v Žatecku).

Hanuš Konvař slil r. 1555 zvon na věž kostela v Keblově (v Čásl.), s českou leg.: „Tento zvon udělan jest ke cti a chvále P. Bohu a připomínání blahoslavené P. Marie. 1555. Hanus Konvar lil.“

Hilger Martin slil r. 1612 zvon velký do kostela Lobečského u Mšena s německou: legendou: „Herr wen Trübsal da ist, so sucht man dich. Isaiae VI.“ s erbem Berkovským a nápisem: „Waclaw Berka z Dube a Lipeho“.

Hilliger (Hilger?) otec, přelil zvon „Zuzana“ do děkanského chrámu Páně v Ústí n. L. s lat. nápisem.

Jan Konvař (Jan Konwarz), mistr v slévání kovů nemálo spůsobilý, jenž žil ku konci XV. a na začátku XVI. století, kteréhož času slil na věže chrámů P. středních a západních Čech mnoho zvonů s českými legendami, podpisuje se v nich stereotypně takto: „Jan Konwarz zdielal tento zvon“. Z konvařských děl jeho známe až dosaváde tyto: Zvon prostřední na věži fil. kostela v Rovné (u Červ. Řečice) z r. 1471; zvon v kostele Kozojedském (v Plz.) z r. 1490; prostřední zvon v kostele pohřebním sv. Petra a Pavla z r. 1496; zvon největší v děk. chrámu P. Přeštickém, zvaný „Starý“, z r. 1497; třetí zvon v kostele v Lnářích z roku 1504; pak veliký zvon v kostele Chrasteckém (u Kostece n. Sáz.) a zvon „Mikuláš“ v děk. chrámu P. v Kostelci n. O., oba bez letopočtu. — Že někteří pokládají Jana Konvaře za tutéž osobu s pražským Konvařem Janem Kantaristou, o tom jsme již výše při konvařích pražských byli promluvili.

Jeronymus (konvař) slil r. 1475 třetí zvon do kostela v Mlečicích.

Jíra viz Gira.

M. Jiřík slil r. 1491 větší zvon s českou leg. do kostela v Plané n. Mži.

Jiřík Konvař (Klbal?) slil r. 1550 velký zvon s českou legendou do kostela v Sněti (v Čáslavsku).

Joannes a Fine, slil dva zvonce r. 1553 a 1556, v Museu českém druhdy chované.

M. Johannes slil zvon na věž do kostela v Mohelnici se záhadným abecedovým nápisem; někteří pokládají jej za tutéž osobu s výše přivedeným Janem Konvařem a Janem Kantaristou.

Kotek Ondřej slil r. 1589 zvon do kostela v Lešanech.

Kratin, jméno to čteme na zvoně kostela Chorušického s lat. legendou bez letopočtu.

Löffler Hans Christof a syn jeho Christof slili r. 1593 zvon „Egidius“ do kostela v Heřmani (u Písku).

Manas Joannes (Maňas?) slil druhý zvon do kostela far. v Polné za p. Hynka z Kunštatu r. 1514 (rozlit r. 1863).

M. Matěj Konvař slil r. 1530 zvon Jiří do děk. kostela v Mýtě V. a r. 1548 velký zvon do kostela v Bestovicích. Snad byl sousedem Vysokomýtským.

M. Matěj slil roku 1538 zvon prostřední do Hoříček, který nyní jest v Mezeříčí (na Opočensku).

M. Matěj konvař slil r. 1563 křtitedlnici do kostela farn. v Rovni (na Pardub.) s lat. a českou legendou.

M. Mathias r. 1520 zdělal zvon velký do kostela v Bystrém (u Poličky) s lat. leg.

M. Milibrant, jméno to čteme na 3. zvoně na věži v Brozanech vedle legendy: „lucas, marcus, joannes, matheus“.

Neupauer Joannes slil r. 1571 velký zvon do kostela farn. v Polné, ztížil 97 ctů (rozlit 1863) a r. 1581 zvon na věž kostela hřbitovního sv. Ondřeje v Strymilově s podpisem: „Hans Neubauer hat mich gegossen 1581“.

M. Onuncze (sic.) r. 1540 slil na věž chrámu P. děk. v Králové Dvoře zvon druhý „Čapek“ pomocí Čecha tovariše.

M. Pavlík slil menší zvon na větší věž v klášteře Emauzském s legendou: „Mich goss Meister Pawlik. o. a. c.“ ze XVI. století.

M. Petr konvař slil r. 1511 křtitedlnici do kostela ve Vrbně.

M. Petr Kotlař slil zvon prostřední do kostela na Velmi (na Poděb.) s českou porouchanou legendou z XVI. století.

Petr (zvonář) slil r. 1556 zvon do chrámu P. Nanebevzetí P. Marie v Kostelci (u Kopidlan) a r. 1568 zvon na věž do kostela v Dolanech (tamtéž).

M. Prokop slil r. 1475 velký zvon do kostela v Horním Jelení s lat. leg.

M. Rudger slil zvon krásný r. 1322, nalezený v zříceninách kláštera v Benešově a tam nyní zavěšený s latinskou na str. 5 přivedenou legendou.

Štěpán zvonář slil r. 1515 zvon umíráček v děk. chrámu P. v Slaném.

M. Stanislaus zdělal velký zvon do kostela far. v Nov. Benátkách ke cti P. Marie a sv. Kateřiny r. 1550 s lat. legendou.

M. Thomas (Mistr Tomáš), jméno to čteme na rozličných zvonech z XV. a XVI. stol.; na velkém zvoně z r. 1497 s obrazem sv. Bartoloměje ve Všeradicích (Beroun.) s lat. leg.; na druhém zvoně v Psářích (Vlašim) z r. 1505 s českou legendou; na zvoně v Padonicích v kostele sv. Kříže z r. 1512 a na větším zvoně z r. 1557 v Hostovicích (u Podhořan v Čásl.)

M. Wenceslaus Nicolas, viz Mag. Andreas r. 1490.

Václav Konvař r. 1562 slil zvon do kostela v Kočím (u Chrud.).

Windhoffer Johann Michael, tormentarius Wenceslai comitis Vratislai in Pořicz (puškař hraběte Václava Vratislava v Pořiči), slil r. 1708 zvon „Václav“ do chrámu P. děk. v Sušicích s německou obšrnou legendou, erbem m. Sušice a jmeny celé tehdejší rady městské.

B. Zvony památné bez udání kým a kde byly zhotoveny, pak zvony vně hranic Českých slité.

Na věžích našich chrámů městských i venkovských spatřujeme zvony *a)* na kterých se nedočítáme ani místa, kde, ani mistra, kterým času svého byly slity. *b)* Taktéž potkáváme se tu se zvony, kteréž byly zdělány vně hranic českých mistry tamními. Ježto některé z nich jednak svým stářím, jednak řemeslným způsobem aneb zajímavým obsahem svých legend jsou povšimnutí hodny, neváháme je tuto přivésti. Jsoutě tyto:

ad *a)* Pěkný zvon starožitný na dřevěné zvonici v Hoděticích (v okr. Neveklovském) s lat. legendou r. 1478 ke cti sv. Petra slitý. Velký zvon na věži děk. chrámu P. v Teplicích (v Litoměř.) z r. 1482 s českou legendou a obrazem bolestné Matky B. za kollatorství p. Opla z Fictumu.

Krásný velký zvon v farním chrámu P. v Čechtích, r. 1518 s českou legendou ke cti Sv. Trojice a sv. Jakuba, nákladem obce té zdělaný. — Druhý zvon v kolegiátním chrámu P. sv. Václava v Staré Boleslavi z r. 1556 s lat. historickou legendou: „Ferdinandus Dei gratia Archidux Austriae atd. . . cum Baboča in Ungaria me cepit A. D. MDLVI.“

V děk. chrámu P. sv. Jiljí ve Vlašimi dva zvony, střední a menší z r. 1574 s českými legendami „s povolením úřadu Vlašimského“, onen za primasa Matěje Řezníčka s erbem Klenovských z Ptení a Vostrovců z Kralovic, tento za kněze času toho Jakuba z Hory Kutné s vyobrazením erbu m. Vlašimi.

Zvon velký v farním chrámu P. v Hořovicích r. 1571 nákladem p. Václ. z Řičan na Hořovicích s obšrnou českou legendou: „Ponížil sebe . . . tak Bůh miloval svět . . .“ s obrazy sv. Jiljí a erbem m. Hořovic. (Pam. Arch. XI. st. 517).

Velký zvon v Starém Trutnově r. 1609 slitý s něm. legendou velmi řemeslně, s krásnou ornamentikou, obrazy ukřižovaného Spasitele, Marie Panny a erbem Trutnovským.

V Heřmanicích (Karlohrad.) v kost. far. dva překrásné libozvuké zvony, Albrechtem Václavem Euzebiem z Waldsteinu na Heřmanicích způsobené, s erby Valdsteinskými, obrazy Ukřižovaného Spasitele, Panny Marie a Máří Magdaleny, se sličnými květinami a arabeskami, z nichž větší z roku 1602, s legendou českou: „Chvaltež Hospodina na Cymbalech atd. . . . Jakož Mojžýš povyšil hada . . .“) Druhý „poledník“ z r. 1621 s latinskou legendou: „Domine clamavi ad te . . .“ Psal. 141 a jmeny desíti osob.

Zvon největší na věži starožitného kostela sv. Jakuba v Červ. Třemošně (v. Bydžov) s něm., českou a lat. legendou z r. 1596., čteteť nahoře: „Ruf mich an in Zeit der Not

*) Tutéž legendu čtete na zvoně Šimonem, konvařem Kralohradeckým, r. 1008 slitém (viz Ilradec Králové).

spricht der Herr so wirt ich dich ereten und du solt mich preisen“, u prostřed „L. P. XDLXXXVI tento zvon gest slytey k zadussy Czerwene Trzemossny za wladarstwí panij Anny Sfkopkowy Holowauske z Holowaus a na Belegradic, przid pane Kriste a pozehnej lidu sweho.“ Pod tím spatřují se erby: Holowouský s lit.: A. Sv. H. Z. H. pak Škopkovský s lit.: P. SS. J. B. C. a Hustiřanský s lit. A. SS. z H. 1596. Na druhé straně jest medulion s beránkem a nad tím na pásce nápis záhadný, o němž jsme již výše promluvili, str. 11 a 12.

Ve filiálním kostele sv. Václava v Lažanech (u Richmburku) ozdobný zvon nákladem p. Václava Berky z Lipe a Veroniky Trčkovny, manželky jeho, r. 1600 zhotovený, s českou a něm. legendou: „Pokrzikugte Hospodinu s weselym przistupte przed obliczeg geho s prospiewowanim. Žalm 100. 2.“ „Also hat Gott die Welt geliebt, dass er ihr gab seinen eingebornen Sohn...“

Ve farním kostele Richmburském velký zvon (r. 1806 z kostela Janovičského tam přenesený) s českou legendou: „Tento zvon slit gest ke czti a chwale Panu Bohu a sw. Waclawu za držený panstwy Richmburske G. M. panj Markety Berkowy Trczkoy z Lipy, wdowy po... p. Waczlawowi negstarssim Berkowi z Dube a Lipe l. P. 1600 kteréhož leta swrchupsany pan Wacl. nejst. Berka... dne 6. července život swůj dokonat.“ Na druhé straně obraz ukřižovaného Krista s Marií a Janem Ev.

Velký zvon v Chlumsku (u Smiřic) z r. 1600 opatřen jest toutéž legendou jako zvon velký v Lažanech; taktéž zvon velký v Jezbořicích (na Pardub.) slitý r. 1601 působením Val. Žaluda, JMC. hejtmana panství Pardubského, nese tentýž nápis, dle čehož se podobá, že všechny zvony tyto byly zhotoveny tím samým mistrem konvařským.

Velký zvon v kostele Třebosickém (na Pardubsku), pěknými arabeskami, obrazem Ukřižovaného a Marie Panny, pak erbem Gerstorfským ozdobený z r. 1614, za hejtmana panství Pardubského Jiřího Gerstorfa z Malšvic, nese na sobě týž nápis, který čteme na větším zvoně Heřmanickém: „Chwalte Pána na cymbalch...“ Nejmenší zvon tamtéž ozdoben jest rovněž krásnými arabeskami a obrazy a má lat. nápis: „Anno 1611 venite ascendamus ad montem domini et ad domum Dei.“ Jacob.

Na zvoně větším filiálního kostela v Ředietech (u Sezemic), r. 1616 slitém působením tehdejšího hejtmana pardubského Šebestiana Rejšvického z Freifeldu, čteme tento nápis: „Woleg neprzeslaweg gako trauba powyssuje hlasu a zwicstug lidu memu mizkosti gegich. Ya wolam hlasem sweho Pana Boha ke czti chwale geho. 1616.“

V kostele Drahorázském v Jičínku jest veliký a ozdobný zvon, nákladem pana Oldřicha Desideria Pruskovského z Pruskova a manželky jeho paní Johanky z Sulevic r. 1616 spůsobený, na němž čteme z části tutéž legendu, která se spatřuje na větším zvoně Heřmanickém: „Chwaltež Hospodina...“

Na velkém zvoně v chrámu P. Ronšperském čteme, že zvon ten zdělán byl nákladem p. Hlanuše Hendricha z Bedeberku na Ronšperce „im Jubeljahr 1650 als der schwedische Krieg geschlichtet und der Frieden zu nurb. aufgerichtet ward.“

* * *

ad b) Mistry konvařské, kteří vně hranic českých slévali zvony do českých chrámů P., vyhledali jsme tyto; a to na Moravě:

V Brně slil r. 1431 M. Jiří z Brna (Mag. Georgius de Brna) zvon prostřední do chrámu P. ve Svatce (na Richmbursku). — Roku 1712 slil Sigmunt Kergherr, zvonář brněnský zvon umíráček do kostela v Bystrém (u Poličky) a do téhož kostela slil r. 1743 tolikéž v Brně zvon prostřední. Tamtéž měl huť zvonářskou Libor Martinu, rodič z Poličky, který r. 1779 slil krásný zvon veliký na věž děk. chrámu P. v Litomyšli.

V Olomouci slil r. 1550 M. Franc Olomucký zvon velký do děk. chrámu Páně v Rychnově n. Kn., s obšírnou leg. českou, jména tehdejší rady a bibl. text: „Jakož Mojžíš povýšil hada“ — obsahující, s obrazem P. Marie a znakem Pernšteinským.

V Mor. Třebové měl huť konvařskou M. Jan Benešovský, času svého řemeslným sléváním kovů na slovo braný, jenž tam zemřel 4. srpna l. 1603. Týž slil roku 1597 zvon k záduší sv. Petra do měst. Svojanova, nákladem p. Záruby z Hustiřan na Třeboveticích, Plese a Svojanové, který později z bývalé kaple hradní přenesen jest do tamního chrámu farního; r. 1602 slil nákladem p. Křištofa a paní Evy Betenglových z Neuperku na Rychnově n. Kn. veliký a překrásný zvon do zámeckého kostela sv. Trojice tamtéž, který jest opatřen lat. nápisy, obrazy a okrasami a máje 140 ctů ztíží, jest jedním z největších zvonů českých.

Ve Velikém Mezeříčí slili r. 1545 zvonářové Matěj a Jakub zvon největší do kostela sv. Jana Křt. na Krásné Hoře (v Čáslav.); tamtéž zdělali roku 1542 mistři Matěj, Martin a Jakub, konvařové z Meziříčí, krásný prostřední zvon do kostela děkanského v Nēm. Brodě s českou legendou, s vyobrazením ukřižovaného Spasitele a erbem.

V Uničově měl uprostřed stol. XVI. huť konvařskou M. Jan Pleban, konvař, který r. 1558 zdělal velký zvon do děk. chrámu P. v Poličce (30 ctů ztíží), s českou legendou, r. 1845 požárem zničen byl.

V Znojmě slil r. 1782 Jan Jiří Scheichl větší zvon s obrazy a českou legendou do kostela hřbitovního v Čáslavi.

V Jihlavě měl huť konvařskou v druhé polovici století XVII. Georg Wisenbauer, který r. 1778 slil menší zvon do kostela v Okřesanci (v Čásl.), a v minulém století Christ. Joachim, který r. 1704 zdělal malý zvon do kostela v Lhotici, s lat. a něm. legendou; že týž pracoval nějaký čas také ve Vlašimi v Čechách, o tom jsme již výše promluvili. — V přítomném století zanašel se konvařstvím v m. Jihlavě Josef Hilzer, který roku 1835 přelil největší zvon „Mikuláš“ do far. kost. v Humpolci; r. 1846 slil třetí zvon na jižní věž v kláš. chrámu P. v Želivě a roku 1848 největší zvon do kostela v Senožatech a v Ml. Břístí (na Želivsku).

V městě Kladsku slil r. 1638 Kašpar Ulrich zvonec „sanktusník“ do kostela ve Svatce (na Richmbursku).

Tolikéž v Bavořích a Sasích jsou slévány zvony do kostelů Českých: R. 1438 k objednání kláštera Kladrubského za převora Jindřicha zdělal Mag. Petrus de Norimberga (M. Petr z Norimberka) zvon prostřední do chrámu P. Přeštického.

R. 1636 nákladem p. Arnošta z Vlčkovíc M. Jiří Lehner v Řezně slil druhý zvon do kostela v Hvožďanech; r. 1601 zdělal M. Dionys Sottis v Pasově nákladem p. Václava Koce z Dobrže zvonec do kostela v Žihobci (u Sušice) a r. 1736 slil Antonín Zangler

v Straubinku zvon do kostela v Dobré Vodě (tamtéž). Jiří Hirschfeld, konvař ve Freiberce Saském (Roth- und Glockengiesser), zdělal působením opata Oseckého P. Vavřince roku 1653 velký a prostřední zvon do kostela far. ve Vysočanech (v Žatecku) s latinskou legendou a r. 1606 slil Volf Hirger zu Ehrenbergk (Freiberg?) velký zvon do kostela v Holčicích (Žatec.) se znaky a něm. nápisem: „Nach meinem Klang richt deinen Gang zur Kirch des Herrn und saum nicht lang. Anno 1606.“

C. Křtitedlnice a svícny starší.

Mezi konvařskými nádobami bohoslužebnými zaujmají křtitedlnice (baptisteria, Taufbecken), v archeologickém a kulturním způsobu místo neposlední. Byvše v nejstarší době předkem dělány z kamene, v pozdějších stoletích (XV. a násl.) slévány jsou obyčejně ze spěže aneb cínu a to namnoze velmi ozdobně.

Ježto také u nás v Čechách přes všeliké nehody a náhody zachovalo se nemálo křtitedlnic svým stářím, aneb řemeslným způsobem i sice povšimnutí hodných, chceme na konci studie této vyčísti ještě alespoň nejpamátnější z nich, ovšem pokud nám bylo lze až po tu chvíli je vyhledati.

Nejstarší nám známá křtitedlnice chová se v chrámu katedrálním sv. Duchu v Hradci Králové z r. 1406, byvši tam po zboření kláštera Podlažického r. 1421 přenesena, s lat. legendou: „Ao. D. MCCCCVI. hoc opus factum est sub regimine domini Bartolomei Abatis Podlažiczensis tertii infulati ad regenerationem omnium in Deum credentium“.

V chrámu P. Marie před Týnem na St. M. Pražském chová se křtitedlnice z roku 1404 vynikající řemeslným vnějším způsobem, byvši v novější době hodinářem Götzlem opravena.

V děkanském chrámu P. v Táboře spatřujeme starobylou křtitedlnici cínovou mistrem Šimonem slitou, a to dle některých r. 1412, dle jiných r. 1432 nebo 1475.

V chrámu proboštském v Roudnici n. L. chová se cínová křtitedlnice, již zhotovil r. 1448 „M. Thomas cantharifusor civitatis Pragensis“ (Tomáš Konvař Pražský).

V kostele P. Marie Sněžné v Praze jest cínová, ozdobná křtitedlnice r. 1459 mistry Vitem a Vincencem slitá s nejstarší českou legendou (výše již přivedenou na str. 24) a vřkem r. 1550 nákladem Markéty Bečvářky zhotoveným.

Křtitedlnici cínovou s lat. legendou, obrazy sv. Apoštolů ozdobenou, spatřiti lze v kostele sv. Štěpána na spálené ulici, jižto r. 1462 slil konvař pražský „Petr“ zvaný Hezká konve; vřko na ní pochází z XVI. století, snad z hutí Bartoloměje Zvonaře z Cynperku.

Téhož roku slita jest neznámým mistrem cínová křtitedlnice v děk. chrámu P. v Chrudimi, ozdobena obrazy 12 apoštolů v gotických obloucích.

Starožitná cínová křtitedlnice na třech nohách zvířecích odpočívající r. 1483. slita spatřuje se v kostele Mikulovickém (na Pard.).

V chrámu P. sv. Jindřicha na Nov. M. Pr. v kapli sv. Barbory stojí starožitná křtitedlnice cínová o 3 nohách s hlavami dlouhovousými a konci pazourovitými za kněze Tobiáše z Hradce Janem Janotkou konvařem zhotovená s českou leg.

V děk. chrámu P. Mladoboleslavském chová se křtitedlnice cínová, již r. 1488 slil

výše přivedený „Mag. Johannes cantarista civis antiquae civitatis pragensis.“ (M. Jan konvař, soused starého M. Pr.)

Velikou, obrazy rozličných světců ozdobenou křtitedlnici viděti jest v chrámu P. Sv. Maří Majdaleny v Nových Benátkách, kterou slili roku 1489 „magister Egidius“ a „magister Mathias.“

V kostele ve Větli (u Roudnice n. Labem) zachovala se křtitedlnice cínová o třech nohách spěžových s 3 hlavami a figurami Krista a apoštolů (z části polovypuklými bronzovými) s lat. legendou; dílo velmi zajímavé, neznámým mistrem v XV. století zhotovené.

V kostele sv. Michala v Skalsku (Boleslav.) jest cínová křtitedlnice, jižto r. 1500 slil Math. Berounský (v Pam. Arch. VI. str. 69 omylně Mikuláš Beraunský) a v děkanském kostele Soběslavském taktéž cínová křtitedlnice, již zdělal r. 1507 konvař Joannes.

Do kostela sv. Trojice pod Emauzy v Praze slil r. 1502 křtitedlnici M. Václav, kteráž však r. 1831 byla roztlučena.

V děk. chrámu P. v Slaném chová se křtitedlnice cínová o třech nohách v pazoury se končících s lat. legendou, za správce duchovního Tobiáše roku 1517 zhotovená M. Pavlem a Janem Konvařem (per magister Pavel et magister Johannem dictus faber) a v kostele Vrbenském (u Rakovníka) křtitedlnice s českou legendou téhož roku M. Pavlem Konvařem slitá.

V děk. chrámu P. v Německém Brodě spatřuje se cínová křtitedlnice, roku 1512 za faráře Jana Místrem Václavem Ptáčkem s latinskou leg. a v kostele Miletínském taktéž cínová křtitedlnice s českou legendou M. Václavem z Hradce n. Labem téhož roku zhotovená.

Z roku 1518 zachovaly se nám křtitedlnice, a to v chrámu děkanském v Ledči, pěkné dílo konvařské M. Vavrou, v děkanském chrámu Páně Lounském, M. Václavem Klatovským a v děkanském chrámu P. Jaroměřském M. Václavem Tvrdocem, konvařem v Hradci Hradci slité.

V děk. chrámu P. Vlašimském spatřuje se památná křtitedlnice r. 1523 za kollarství pánů Trčků z Lipy slitá s českou legendou.

Roku 1550 slitá jest křtitedlnice chovaná v kostele sv. Haštala na Star. M. Pr., pak křtitedlnice v kostele Vojslavickém (na Želiv.), tato obrazy P. Marie a rozličných hlav mužských ozdobená. Z téže asi doby pochází tolikéž starožitná cínová křtitedlnice v kostele Mladobříštském (u Želiva), s českou legendou a obrazy sv. Trojice a j. a s erbem.

V kostele sv. Víta v Častolovicích spatřuje se cínová křtitedlnice r. 1589 Kralohradeckým konvařem Vášou (Baštou?) slitá.

Zvláštního povšimnutí zasluhuje cínová křtitedlnice v kostele Leštnánském (na Plz.), jižto r. 1596 velmi ozdobně slil pražský Zvonař Bartoloměj z Cinperku, nákladem p. Karla Černína z Chudenic na Vl. Březí s lat. legendou a erby Karla a Jana bratří Černínů z Chudenic, Kateřiny Černínové z Podmokl, Krist. Brauna z Miřetic na Lipně a Voldřicha Chlumčanského na Čemnech.

Rovněž povšimnutí hodny jsou křtitedlnice cínové v děk. chrámu P. ve Světlé n. Sáz. a far. chrámu P. v Humpolci; onana spočívá na 3 nohou v pazoury se končících a u vrchu v poprsí mužů v kápích s růženci v rukou vycházejících, s českou legendou, erbem Trčkov-

ským a obrazem Ukřižovaného; tato spočívají na podobných nohou, ozdobena jest uprostřed erbem m. Humpolce s českou a lat. legendou; obě pocházejí ze XVI. století z hutí mistra neznámého. — Křtitedlnici podobného způsobu tolikéž s erbem Trčkovským a českou leg. r. 1602 ze zvonoviny slitou, spatřujeme v kostele Rohenickém (na Opočensku).

Konečně připomínáme ještě křtitedlnici cínovou ve far. kostele v Blovicích řemeslně s českou a latinskou legendou neznámým mistrem r. 1637 zhotovenou, a to za kollatorství pana Petra Přichovského z Přichovic na Voseku a Žďáře, JMC. rady a J. M. Králové podkomořího měst věnných a paní Elišky Přichovské z Kokořova na Hradišti a t. d.

* * *

O starožitných cínových svícnech chrámových zmínili jsme se již výše (str. 8.). Zde vidí se nám jenom ještě připomenouti o t. zv. „Svícnu sv.-Václavském“, který jsa velmi řemeslně a ozdobně z bronzu zdělán, náleží k předním památkám staročeského konvařství. Chová se nyní v kapli sv.-Václavské na hradě Pražském a jest obšírně popsán i trefně vyobrazěn v časop. „Ruchu“ 1884 č. 25 a 28, k čemuž tuto ukazujeme.

O B S A H.

	Strana
1. Úvod. O zvonářství vůbec a českém zvláště	3
2. Zvonářství v Městech pražských	13
Zvonařové z Cinperku	15
Zvonařové pražští	24
3. Zvonářství v městech venkovských	89
Benešov	—
Město Mladého Boleslava	40
České Budějovice	42
Bydžov Nový	43
Čáslav	44
Cvikov (Zwikan v Boleslavsku)	—
Hora Kutná	—
Hostinné (Arnau)	52
Hradec Jindřichův	—
Hradec Králové	58
Chomutov	57
Chrudim	58
Jáchymov (Joachimsthal)	—
Kadaň	59
Město Klatovy	—
Kostelec nad Orlicí	60
Krumlov a Třeboň	—
Litoměřice	61
Litomyšl	62
Louny	—
Náchod	63
Ostrov (Schlackenwerth)	64
Písek	—
Pízeň	—
Rakovník	66
Rokycany	67
Roudnice n. Labem	—
Slané	68
Slavkov (Schlackenwald)	—
Sloupnice (u Litomyšle)	69
Strakonice	—
Tábor	—
Ústí nad Labem (Aussig ob der Elbe)	—
Velvary	70
Vlašim	—
Žlutice (Luditz)	—
4. Dodavek	71
A. Mířtí konvařští, jichž sídla nemohl jsme vyhledati	—
B. Zvony památné bez udání místa kdy a kde byly slity a zvony v cizině zhotovené	74
C. Křtitedlnice a svícny starší	77

Rejstřík jmen a věcí.

- Adameo M.* konv. na Hr. Kutn. (1530) 49.
- Albrecht Řehoř* (Gregor Albrecht), zvonář v Slavkově. (Schlakenwald). (1572—1582) 68.
- Alexander Matyáš*, zv. pr. (1705) 34.
- Altmann Ondřej*, zv. praž. (1604) 29.
- Magister Andreas* (zvonář r. 1468) 71.
- Magister Andreas et Venceslaus Nicolaus* (zvonáři r. 1491) 71.
- Arab Jan*, zv. n. Horách Kutn. (1545—1551) 49.
- Arnold M. Vojtěch*, zv. pr. (1686) 28.
- *Valentin*, zv. v Č. Buděj. (1618 až 1633) 43.
- Bajduť Benedikt M.* z Lotrinku rodem, zvonář (1659) 71.
- Dalbin Bohuslav*, historik 4, 8, 13.
- Bartoloměj Zvonář z Cynperku*, (1594) 19.
- Bartoloměj Hanuš*, zvonář (1466) 71.
- Bartoš*, zvonář, *M. Bartoš*, zvonář Novoměstský, (Mag. *Bartolomeus de nova civitate Prag.* 1495—1533) st. 7. 16. 17.
- Bašta Jan*, kon. v Pr. Kr. (1571 až 1581) 56, 78.
- Bellmanové*, zvonářové pr. *Karel*, otec a *syn*, *Anna dcera*. (1816 až 1871) 37, 38.
- Benešovský Jan M.*, zvonář v Mor. Třebové (1597—1603) 76.
- Blažek*, konvař Písecký (1505 až 1513) 64.
- Bořanovský z Rytiský Vavřinec* (Krčka), pomocník M. Tomáše Jaroše Brněnského 28.
- *Řehoř M.* (Krčka) zv. na Hor. Kutn. (1560—1598) 50.
- *Petr*, konvař (1577) 71.
- Bradáč Jan M.*, konv. na Horách Kutn. (1463—1470) 45.
- Brikovej*, viz *Prikvej*, *Pricovey*, *Prickuei*.
- Brio Benedikt*, zvonář (1661) 71.
- Brůkner Jan*, zv. pražský (1728 až 1781) 34.
- Brykci konvař* (Briccius canulator), konv. praž. (1422) 15.
- Brykci starší Zvonář z Cynperku* (Čimperku, Czymperku a Stannimonte), zvonář praž. (1554 až 1599) 7, 15, 17, 22, 37; erb a healo jeho 18. podobizna jeho 22.
- Brykci ml. Zvonář z Cynperku* (1580—1598) 19.
- Brykci Jan Zvonář z Cynperku* (1606) 28.
- Cech Eli pořídek konvařský v Praze* 14.
- Cech konvařský a zlatnický na Hor. Kutnách* 14.
- Clussenberg* (Clussenbach) *Martin* a *Jiří*, r. 1873 slili sochu sv. Jiří na hradi praž. 13.
- Daniel M.*, zvon. na Hor. Kutn. (1620—1643).
- Dietrich* (Titrich), zvonářové praž. *Zachariáš*, (1716—1780) 33.
- *Jan* (1745—1768) 34. *Vít*, (1769—1764) 34.
- Diviš*, konvař (1530) 71.
- Drak Pankrac*, zv. v Hradci Král. (1728) 56.
- *Ignac*, zv. tamtéž (1727) 57.
- Egidius Canulator*, také *Egidius Cantarista*, konv. praž. (1477 až 1490) 25.
- Egidius Magister*, zvonář Plzeňský (1779—1789) 55, 66.
- Eliš M. Stodola* (*Subola*, *Svoboda*), zvonář v Hradci Král. (1575—1599) 7, 55, 56.
- Exner Martin*, zv. v Hradci Král. (1625—1646) 56.
- Faber*, Mag. *Paulus et Joannes* (dictus *faber*) zv. (1511) 72.
- Fardř Václav*, konvař v Králově Hradci (1542—1582) 7, 55.
- Kilip M.*, zv. v Hradci Kr. (1435) 11, 53.
- Flemík* (Flemickh, *Flemink*) *Matouš* a bratr jeho *Kašpar* *Flemik*, zvonáři v Rakovníce (1597 až 1618) 67.
- Franc Olomucký*, M. zvonář v Olomuci (1550) 76.
- Frank Frant. Antonín*, zv. praž. (1761—1787) 36, 37.
- *Václav*, zv. pr. (1794) 37.
- Fricz* (*Fritz*) *Stanislav*, tolikéž *Stanislav Zvonář*, zvonář v Roudnici n. L. (1638—1647) 68.

Fryš Tomáš, zvonář v Roudnici n. L. (1616—1680) 67, 68.
Gaw (Gaw) Jan, konvař v Kadani (1718—1785) 69.
Georgius Campanista, zv. (1457) 72.
 — *Campanator*, zvonář (1604) 72.
 — *Canulator*, konvař (1491) 72.
 — *Mag*, zvonář (1494) 72.
Gira M., konvař (1492) 72. Viz též *Jtra*.
Gleizner Thomas, zv. (1652) 72.
Gold Jan, zvonář v Litoměřicích (1800) 62.
Oregor Albrecht, konvař v Ostrově (1582?) 64.
Gromal (Gromelius) Jan Baltazar z Treviru, zvonář v Č. Lípě a v Ústí n. L. (1692—1714) 69, 70.
Hanuš M. Konvař, zvonář praž. (1483—1492) 25.
Hanuš Canulator, konvař (1480) 72.
Hanuš, zvonář (1470—1479) 72.
 — *Konvař* (1556) 72.
Herold Wolfgang Jeronym, konvař norimb. a praž. (1690) 31, 32.
 — *Julius*, zvonář v Chomutově (1790) 57.
Hilger Martin (zv. 1612) 72.
Hülliger (Hilger?) otec, zvonář 72.
Hülzer Josef, zvonář v Jihlavě (1835—1846) 76.
Hirger Wolf zu Ehrenburgk, (Freiberg v Sasích) 1606) 77.
Hirschfeld Jiří, konvař v Freiberce v Sasích (1658) 77.
Ilaváč Diviš, M. konvař v Hradci Kr. (1532) 64.
Hofmann Baltazar, zvonář praž. (1607—1617) 29, 30.
Jacobus M. de Strakonic, konvař v Strakoněcích (1501) 69.
Jakub Konvař, konv. praž., otec Jiřího konváře (XV. st.)
 — *Konvař Melnický*, konv. v Ml. Bol. (1602—1614) 41.
 — *Konvař*, v Chrudimi (1582) 58.
 — *Konvař*, Vlašimský (1603 až 1609) 70.
Jan Konvař (Jan Konwarz), konv. (1471—1604) 72.

Jan Konvař, zvonář v Čáslavi (1557) 44.
 — zv. na Horách Kutných (1615) 45.
 — *Zvonář*, v Hradci Král. (1557) 55.
Janoška Jan, M. konvař pražský (1487) 25.
Jaroš Tomáš Brněnský, puškař a zvonář praž. (r. 1540—1568) 7, 27, 28. Pomocníci jeho: *Wolf*, puškař a *Vavřinec Bořanovský*, 28.
Jeronym, M. z Prahy, zvonář (r. 1437) 34.
Jeronym M. (Hieronymus, Jeronymus de Praga), zvonář praž. (1470—1491) 25.
 — *konvař* (1478) 72.
Jiří M. konvař, v Plzni (1522) 65. Viz též *Fgidius*.
Jindra Mikuláš, zv. v Klatovcích (1560) 59.
Jindřich, konv. *Litomyšlský* (1596) 62.
So. Jiří, socha kovová na hradě Pražském 13.
Jtra, také *Jiřík Konvař* v Chrudimi (1510—11) 58.
 — M. zvonář (1492) 72.
 — M. zvonář (1500) 72.
Jiří, M. (Mag. Georgius Jacobi filius), zvonář pr. (1490—1500) 26.
Jiří, puškař na dvoře Petra V. z Rožmberku (1590—1610) 61.
Jiří z Brna M. (mag. Georgius de Bruna) zvonář (1481) 76.
Jiřík Konvař, v Chrudimi (1605 až 1619) 58.
Jiřík, M. konv. *Litomyšlský* (1529) a *Jiřík*, konvař tamtéž (1577) 62. *Jiřík M.* zv. (1290) 72.
Joachim Christian, Jihlavský, konv. ve Vlašimi a Jihlavě (1701 až 1720) 70.
Joannes Cantarista, zvonář praž. (1485—1506) 26.
Joannes a Fine, zvonář (1553 až 1556) 73.
Joannes M., zv. (kdy?) 11. 78.
Kergherr Sigmund, zvonář v Brně (1712) 76.
Křing Valentin, zv. pr. (1710) 33.

Křibbalové, konvaři na Hor. Kutn. (1586) 7, 50, 51.
 — *Jiří* (1586—1552) 50.
 — *Jiří, Rafael a Pavel*, synové Jiřího (1502) 50.
 — *Jan* (1576) 50.
 — *Tomáš* (1550—1601) 7, 50, 51.
Kocour z Volína Ondřej, manžel Anny Zvonařovy z Cinperku (1600—1621) 19, 23.
Kofele Václav, konv. na Horách Kutn. (1541—48) 49.
Kostelecký Jan, viz *Sedláč Jan*.
Kotek Ondřej, M. zv. na Horách Kutn. (1576) 51, 78.
Křtitedlnice starožitné, v katedr. chr. v Hradci Král. z r. (1406) 77. — V pražských chr. v Týně z r. 1404, u P. Marie Sněžné 1450, u sv. Štěpána z r. 1462, u sv. Jindřicha z roku 1487 — v Táboře z r. 1432 — v Roudnici n. L. z r. 1448 — v Mikulovicích z roku 1483 — v Chrudimi z r. 1462, — v Ml. Boleslavi z r. 1488, str. 77, — v Nov. Benátkách z r. 1487 — ve Veti z XV. stol. — v Skalsku z r. 1600 — u sv. Trojice pod Emausy z roku 1602 — v Slaném z roku 1617 — v N. Brodě z r. 1612 — v Ledči z r. 1618 — na Vlašimi z roku 1623 — v Praze u sv. Paštala z r. 1650 — ve Vojslavicích a Mladém Břisti z XVI. stol. — v Častolovicích z r. 1671 — v Leštanech z r. 1596 — ve Světlé a Humpolci z XVI. stol. str. 78, — v Rohenici z r. 1702 a v Blovicích z r. 1697 str. 79.
Kračin, zvonář (kdy žil?) 73.
Křepelka Jindř., konv. na Hor. Kutn. (1904) 51.
Kühner, praž. rodina zvonářská
 — *Jakub Konrad* (1722—1730) 35.
 — *Jan Jiří* (1751—1786) 35, 36.
 — *Jan Václav* (1788—1801) 36.
 — *František Josef* (1801—1808) 36.
 — *Anna Marie*, vdova (1803 až 1808) 36.
Langecker Josef Ignac Frant. a *Jan*

- L., zvonafi v Ostrově (1693 až 1896) 64.
- Legends čili nápisy na zvonech* 9, 11, 17, 20, 22, 25, 27, 28, 29, 31, 35, 38, 39, 40, 49. Nejstarší české 10, 11. — Záhadné 11, 12.
- Lehner Jiří M.*, zvonaf v Řezně (1636) 76.
- Lekš Martin*, konvař praž., švagr Brykcho Zvon. z Cynp. 18, 29.
- Lišák (Lissiak, Lissak) Valentin*, zv. pr. (1718—1749) 33.
- *Josef*, zv. pr. (1766—1772) 33.
- Löffler, Hans* Christof a — *Krištof*, zvonafi (1593) 73.
- Lochmar, Lochmayer*, zvon. praž. (1420?) 24.
- zvon u sv. Štěpána na Nov. M. Pr. 20, 21, 24.
- Löhner J. K.*, zv. praž. (1730 až 1758) 33.
- *Georg*, zv. v Řezně (1636) 33.
- Löw*, (z Löwenberku) *Linhart*, zvonaf a puškař norimb. a pr. (1639—1642) 30.
- *Mikuláš*, zv. pr. (1654—1680) 30, 31.
- z Löwenberku *Mikuláš*, puškař a zv. pr. (1699—1736) 31.
- Macek Václav*, konvař pražský (1600) 28, 29.
- Makal Jan*, zvonaf v Rokycanech (1595) 67.
- Manas (Manias?) Joannes*, zvonaf (1514) 73.
- Mandín Jindra*, zvonaf v Klatovech (1607) 59.
- Martin Zvonaf z Klatov* zvaný *Jindrovic*, zvonaf (1576—1582) 59.
- Martin Jira M.* též *Martinus Georgius Pragensis*, konv. praž. (stol. XV. a XVI.) 26.
- Martin Libor*, zvonaf v Brně (1779) 76.
- Masí Urban*, zvonaf v Chomutové (1590) 57.
- Matěj M.* (M. Mathias), zv. praž. (1522—1529) 54.
- (Matouš), konv. v Hr. Král. (1500—1529) 54.
- M. konvař (1580) 73.
- M. konvař (1538) 73.
- M. Matěj* konvař (1563) 73.
- M. Mathias* zvonaf (1520) 73.
- Matěj a Jakub*, zvonafi ve Vol. Mezeříčí na Mor. (1525) 76.
- Matěj, Martin a Jakub*, zvonafi tamtéž (1542) 76.
- Michael Jindřich*, zvonaf pražský (1690) 82.
- Michaelin Melichar Matheus*, zvonaf Plzenský (1652) 65.
- Mikuláš Konvař*, zvonaf Plzeňský, (ku konci XVI. a na začátku XVII. stol.) 65.
- Milibrant M.*, zvonaf (kdy?) 73.
- Münch Pavel*, zvonaf v Lounech (1668) 62.
- Mydlář Matěj*, zvonaf v Chrudimi a N. Bydžové (ku konci stol. XVI.) 43, 44, 68.
- Nebřechovský Jan*, konvař v Hradci Král. (1612—1615) 56.
- Neumann Petr*, zvonaf a hodinář praž. (1715) 33.
- Neupauer Joannes (Hans)*, zvonaf (1571—1581) 73.
- Numerich Pavel*, zvonaf v Chomutové (1599) 57.
- Oberberger Mikuláš*, zvonaf olom. (1737) 51.
- Ondřej Zvonaf Novoměstský*, syn Bartoše zvonafe 1540—1550, st. 17, 27.
- Ondřej M. (Vondřej)* též *M. Andreas* zv. praž. (1500—1511) 26.
- M. zv. Pr. (1565) 27.
- (Wondřej) Pražský, zvonaf v Ml. Bolesl. (1581) 40.
- mistr, konvař v Žluticích (1534) 70.
- Onunze (sic)*, zvonaf (1540) 73.
- Pacovský Pavel*, konvař a společník Matouše Flemška v Rakovnici (1597) 67.
- Paul Karel Vilém*, zvonaf v Hr. Kr. (1827—47) 57.
- Pavlík M.* zvonaf (XVI. stol.) 73.
- Perner Josef*, zv. v Č. Buděj. (v XVIII. a XIX. st.) 43.
- *Jan*. — *Adolf*. — *Josef Karel*. — *Jan Vojt.*, potomci Josefa Pernera zv. v Česk. Buděj. (1818—1841). 43.
- *Jan*, zvonaf v Plzni (1788) 65.
- Perner Josef*, zvonaf tamtéž (1788 až 1877) 65, 66.
- Petr Pavel Prokop*, zvonaf Plz. (1824) 66.
- *Václav*, zvonaf tamtéž (1850 až 1857) 66.
- *Robert & Juranek*, zvonafové plz. (1870) 66.
- Petr*, zvonaf v Mladé Boleslavi (1555—1580) 20.
- zvonaf v Mýtě V. (1459) a — zvonaf tamtéž (1532) 62.
- M. konvař (1511) 73.
- M. kotlář (XVI. st.) 73.
- M. zvonaf (1556—1588) 73.
- Petr Koldř Pražan*, konvař praž. XV. st. 24.
- Petr M. „Hezká Konve“*, zvonaf praž. (1402) 25.
- Petr Konvař Pražan*, konv. praž. (1514) 27.
- Petr Konvař (Petrus Cantarista)*, konv. v Hradci Král. (1465 až 1487) 53.
- Petr z Norimberga (Petrus de Norimberga)*, zvonaf tamtéž, (1488) 76.
- Petr, puškař na Nov. M. Praž.*, vrstovník M. Bartoše zvonafe (1815 a násl.) 16, 17.
- Pleban Jan*, konvař v Uničově na Moravě (1558) 76.
- Pitschmann Frant.*, zvonaf v Chomutové (1815—1856) 57.
- Prikvej (Brikvej, Prikyvej, Prickuei) Jan*, zv. v Ml. Bol. (1660 až 1697) 41, 42. — *Mikuláš*, syn před. (1704) st. 42. — *Jan* zv. v Klatovech a Ml. Bolesl. (1720—1732) 42.
- Pricquey (Brikvej) Štěpán*, zvonaf v Klatovech a *Jan*, syn jeho (1651—1719) 59, 60.
- Prokop M.*, konv. na Horách Kutn., otec M. Ondřeje Ptáčka, (1471) 45.
- pasíř v Táboře (1527) 69.
- M. zvonaf (1575) 73.
- Ptáček Ondřej*, zvonaf na Horách Kutnách (1470—1513) st. 7, 16, 45—48, *znak zvonafský* Ondřeje Pt. 46, 47.
- *Jakub* zv., na Hor. Kut. (1513 až 1539) 47—49.

- *Michal*, zv. na Hor. Kut. (1618) 47—49.
Puškařství v Čechách str. 7.
Hebel Jiří, M. zv. praž. (1640) 30.
Rosenlecher Hans, konvař praž. (1680) 80.
Rormistr Mikuláš, bratr Matěje Špice zvonáře (1588) 89.
Rudger, zvonář (1822) 5, 73.
Říha Jan Kristián, zvon. praž. (1760) 85.
Sedláček také Kostecký Jan, zvon. v Kostelci n. Orli. (1599—1601) 60.
Senomatský z Sternsteina Matyáš, konvař (na dvoře Petra V. z Rožmberka 1594) 61.
— *Jindřich*, zvonář v Slaném (1614, 1615) 28.
Singer Kašpar, zv. v Cvikově (1580) st. 44.
Siebenhammer Benedikt, zvonář v Slavkově (Schlakenwald) (1601) 68.
Smrčka Jan Kristián, zvon. pr. (1765) 86.
Sottis Dionys M., zvonář v Pacově (1601) 76.
Špehyř Václav, zvonář a kovolitec český (1350) 13.
Stanislaus M. stannifusor (1515 v Praze) 27.
— M. zvonář (1550) 73.
Stanislav M. Klatovský, zv. v Pr. (1546—1552) 27.
Stanislav Zvonář, v Roudnici n. L. v. *Fritz*.
Stodola (Svoboda, Subola) v. M. Eliáš a M. Šimon.
Solcen svatováclavský st. 79; *svícny veliké ctové* v chrámech českých st. 8.
Scheicht Jan Jiří, zvonář v Znojme (1782) 76.
Scherb Křtstof, zv. praž. 1600 až 1602, 29.
Schneider Antonín Frant., zvonář v Hr. Kr. (1798—1829) 67.
— *Josef*, zvonář tamtéž (1844) 67.
Schönfeldové, rodina zvonářská v Praze (1660—1740);
— *Jindřich Michael* (1688 až 1690) 32.
— *Antonín* (1696—1720) 22.
— *Josef Michael Frant.* (1780 až 1788) 82.
Schröter Martin, konvař v Náchodě (1641—1660) 63.
— *Jeremias (Jermis)*, konvař tamtéž (1688) 64.
Schritter (Schrötter) Donat, zv. v Hostinně (1669) 52.
Schrötter Martin (1617—1622) 53.
Schanke Jan Kristián, zvon. pr. (1761—1775) 85.
Schuster M., zlatník v Č. Krumlově (1590) 61.
Šimon Zvonář z Cimperku, zvon. praž. (1685—1698) 19.
Šimon M., zvonář v Hradci Král. (Stodola) (1601—1616) 66.
Špic (Spicz, Sspicz, Spicz) M. Matěj (slepý), zvonář v Roudnici a Benešově (1586—1545) 89 49, 67.
Štěpan M., zvonář v Č. Budějov. (1539—1543) 43.
— M. zvonář (1515) 73.
Tapincus Daniel, zvonář na Hor. Kut. a potom v Praze (1600 až 1613) 29, 51.
Turaba Adam, M. zvonář v Hradci Král. (1561—1587) 55.
Thomas Mag., zvonář (XV. a XVI. stol.) 78.
Tomáš M. (M. Thomas cantharifusor), konvař praž. (1448) 24.
Tomáš M., zvonář praž. (1496) 26.
Tomáš Mistr, zvonář v Litoměřicích (1609—1635) 61.
Ulrich Kašpar, zvonář v Kladsku (1638) 76.
Urndorffer Šimon, zv. v Č. Brodě (1653) 48.
Václav konvař v Chrudimi (1662) 58.
Václav konvař tamtéž (1696 až 1605) 58.
Václav konvař Klatovský (15, 18).
Václav, zvonář v Ml. Bol. (1688, 1622) 41.
— *Kmoch (Vavra M.)* konv. na Hor. Kutn. (1496—1512) 45.
— M. (M. Venceslaus de Nova Domo), zv. v Jindř. Hradci (1496) 62. — *Konvař* v Hradci Král. (1530—1566) 54, 55. — *Konvař (Váša Konvař)* v Hradci Král. (1589—1592) 66. — *Konvař* (1662) 74.
Vaněk František, zvonář v Čáslavi a v Sloupnici (1800—1818) 44, 69. — *Josef* v Sloupnici (1821) 69.
Vavřinec Hodinař, konvař praž. (1691—1693) 29.
— *Vopalovský*, konv. na Horách Kutn. (1462) 45.
Vlt a Vincenc, konv. praž. (1459) 24.
Voříšek Matouš, zvonář v Roudnici n. L. (1605—1619) 67.
Walther Křtstof, zv. pr. (1675 až 1694) 31.
Wenceslaus de Velvar (M. Václav) konvař ve Velvařích (1483) 70.
— *Nicolaus Mag.* (1490) 78.
Wisenbauer Georg, zvonář v Jihlavě (1778) 76.
Wildt Hans, konvař v Jachymově (1589—1605) 58.
Windhoffer Johann Michael, puškař a zvonář (1708) 74.
Wolf, puškař, pomocník M. Tomáše Jaroše Brněnského 27.
Jan Konwarz viz Jan Konvař.
Zaugler Antonín, zvonář v Straubinku v Davořích (1736) 76.
Zejda Jan, zvonář v Mýtě V. a na Vratislavi (1725—1746) 68.
Zikmund zvonář, syn Ondřeje Zvonáře a bratr Brykciho zvonáře z Cimperku (1560) 17, 18.
Zink Hans, konvař v Jachymově (1614) 68.
Zvonář z Cimperku. Jan Křtstof. 19, 28.
„*u Zvonářů*“ dům, na široké ul. č. 481—II. nyní u tří zvonků Brykciemu st. Zv. z Cimperku někdy náležel. 18, 22, 23, 37.
„*Zvonařka*“ vinice nad Nuslemi, Brykciemu st. Z. náležela, 18, 22, 23.
Zvonařové z Cimperku 15.
Zvony železné v Čechách 7. — *Staré: Vilém* v Ném. Brodě z r. 1805 5, v Benešově z r. 1822 Rudgerem slitý 5, zvon „*Jiljí*“, u sv. Jiljí na St. M. Praž. z r. 1482 24, zvon *Křtaur* v Jin-

dříchově Hradci 52, zvon *Augustin* na bílé věži v Hradci Kr. 54, s nápisem: „Ave Maria... 5, „Matheus, Marcus“ . . . 6,

„O rex gloriae . . . 7“ — rozličná jména zvonů: 12. — legendy na zvonech: v. *legendy* čili nápisy na zvonech; zvony pa-

mátné bez udání kým a kde byly zhotoveny? 74, 75. *Žáček Ondřej M.*, zvonář v Hradci Král. (1478—1510) 58, 54.

Opravy.

- Stránka 3. pod čarou řádek 10 shora místo místopisu polož místopisů.
- „ 3. „ „ „ 19 „ „ *erescat* polož *crescat*.
- „ 5. řádek 3 zdola po slově *fudit* místo *) polož **).
- „ 6. „ 11 shora místo *městé* polož *městech*.
- „ 10. „ 16 „ „ *východních* polož *východních*.
- „ 11. „ 18 „ „ *též* polož *tomže*.
- „ 19. „ 10 „ „ 1602 polož 1698.
- „ 26. „ 2 zdola u slova *slitý* polož **) a vynech znamení to na posledním řádku u slova *Stanislaus*.
- „ 27. řádek 7 shora místo *MCCCCXXII.* polož *MCCCCXXII.*
- „ 37. „ 18 „ po slově *Čelakovském* polož ;
- „ 48. „ 23 „ místo *chrámu* polož *chrámů*.
- „ 54. „ 1 „ po slově 50 ctů. polož zvon veliký ztíží 176 ctů. „*Augustin*“ zvaný.
- „ 54. „ 2 „ po slově zvon přidej „*Žebrák*“.
- „ 55. „ 6 zdola místo **) polož *).
- „ 55. „ 8 „ po slově *Častolovicích* přidej a později taktéž do kostela v *Železnici* a seděl r. 1570—1581 v radě městské.
- „ 56. řádek 17 shora vynech slova: r. 1589 křtitedlnici do far. chr. v *Častolovicích* a r.
- „ 58. „ 17 „ místo *zvooar* čti *zvonář*.
- „ 60. poslední řádek zdola místo *slévati* polož *slévati*;
- „ 61. řádek 4. shora po slově *znaje* přidej *se*.
- „ 61. „ 10 zdola místo *Že naši v* polož *Že v naši*.
- „ 70. „ 3 shora místo *Vevlary* polož *Volvary*.
- „ 71. „ 6 „ po slově *řemeslným* polož *spůsobem*.
- „ 71. „ 17 „ místo *Sonticích* polož *Sonticích*.
- „ 75. „ 2 „ „ *XDLXXXVI.* polož *MDLXXXVI.*
- „ 75. „ 9 zdola „ *neprzeslawcy* polož *neprzestawcy*.
- „ 76. „ 27 shora „ *XVII.* polož *XVIII.*
- „ 78. „ 10 zdola „ 1689 polož 1571.
- „ 78. „ 9 „ „ *Vašou* (*Bašton?*) polož *Janem Baštou*.